

QUADERNS DE PASTORAL

ENTRE EL DESENCANT I L'ESPERANÇA

Església-Estat 1976-1979

Mossèn Manuel Bonet i Muixí

59

PÒRTIC

OPTEM PER L'ESPERANÇA

Després de passotes, desencantats. Les paraules se succeeixen a una velocitat considerable i no fan sinó indicar els estats d'esperit que es generalitzen.

Posats a cercar motius per al desencís, en trobaríem molts i variats. Però la realitat social és sempre complexa i altres aspectes ens convidarien a l'exultació. Però nosaltres exercim, inevitablement, una tria. I els vents semblen bufar avui en la línia del desencís, quan fa ben poc empenyien cap a l'entusiasme. ¿Els dos extrems de la coneguda llei del pèndul, que remeten l'un a l'altre?

El desencís no és com el rebentisme, que es rabeja

en la crítica sistemàtica i destructiva. El desencísat no en fa bandera, de la crítica dels altres. Es limita, en principi, a confessar i a confessar-se el seu estat d'esperit. Podria semblar, doncs, una actitud civilitzada, educada, respectuosa i tot. Però el desencís paralitza: rosega les ales, ablaneix el nervi, mata la il·lusió, desinteressa de la marxa de la collectivitat, reclou en un mateix.

El desencís porta a l'individualisme i a la inacció. Els valors collectius són desestimats i l'interès de l'individu queda pol·liritzat en si mateix: es tracta de bastir-se un clos que permeti de menar la pròpia vida en un món tan decebedor. I com més agradable és la llar que un s'ha agençat, més inhòspit i desagradable apareix el món exterior. Vet aquí com un home, que havia començat il·lusionat en la marxa de la societat i en la seva transformació, ara s'ha reclòs en ell mateix i es troba abocat a una existència individualista.

Per això el desencís és profundament conservador. Haurà partit, potser, de posicions molt renovadores, revolucionàries i tot. Però desemboca en un profund desinterès per la cosa colectiva i la seva renovació. El desencísat se'n retira i es tanca a casa. Que la societat faci el seu curs. Ja no se n'espera gran cosa, si més no amb una esperança activa i lluitadora: militant. Hom podrà mantenir unes posicions teòriques tan progressives i revolucionàries com vulgueu; de fet, amb el seu desinterès i el seu tancament, només fa el joc a les forces immobilistes i conservadores. S'ha consumat el divorci entre uns punts de partida teòricament mantinguts i el comportament pràctic a què han conduït i que desmenteix tan bells principis. Teoria i praxi es troben, doncs, radicalment oposats i en contradicció.

Precisament per això, és permès demanar-se si no era ja errat el punt de partença. No pas pel que fa a les posicions concretes que es defensaven, sinó a les

actituds interiors amb què hom s'enfronta amb la vida i amb la societat. Perquè, des d'una altra actitud de fons, les coses es veurien d'una altra manera. I hom fóra sensible a altres elements de la dinàmica social: a aquells, precisament, que criden a l'esperança. Que també hi són, aquests elements: només es tracta d'afinar la mirada i deturar-hi el cor.

L'esperança condueix a decantar-se enfora amb mirada benvolent, a contemplar aquells caires de la vida que són penyora d'un demà millor, que es va acostant. Que són una crida a posar-hi la mà i a contribuir amb el propi esforç a la transformació i al millorament de la societat.

L'esperança porta a l'acció i a la participació. I produeix aquella mena d'homes coratjosos que mai no es desanimen, que sempre estan a punt, que trobareu sempre en el seu lloc de treball, inassequibles al desencís, perquè mai no s'havien «encisat», «illusionat», ni «encantat». De la fusta de l'esperança es fan els militants: homes i dones —tots en coneixem— que lluiten i treballen en una situació i en una altra, en unes condicions i en unes altres, tant si són favorables com si són adverses. Pompeu Fabra —un militant d'aquests, sense crispacions, equànim i educat— va deixar-nos la seva divisa: «no abandonar mai la tasca ni l'esperança». Haurem de recollir-la i fer-la fruitar, en aquesta hora de Catalunya.

Homes d'esperança també ho hauriem de ser els cristians. Perquè la nostra fe n'és una deu inestroncable. De fet, allò que està radicalment en joc és sempre el cor de l'home: la seva interioritat, la seva veritat més profunda i autèntica. L'Evangeli ens ho recorda i és aquest jo profund, interior, que Jesús renova a fons i al qual adreça la seva crida: una crida a la conversió, que és, també, una crida a l'esperança. Perquè la fe no és una invitació a fer-se il·lusions fàcils sobre la mar-

xa del món i el que ens espera en la vida: el seguidor de Jesús no sabia enganyar-s'hi, en aquest punt; per això tampoc no sabia abandonar-se al desencís, que sembla l'altre vessant d'aquesta il·lusió bon tros infantil. Entre l'un i l'altra, ell sap trobar el petit camí de l'esperança, que va ser el camí de Jesús. Camí petit, però d'una gran força transformadora i revolucionària: el camí de l'esperança i la utopia radicals. Seguint-lo, serem homes d'esperança i treballarem per la millora de la nostra societat i de la nostra Església.

QÜESTIONS

ENTRE EL DESENCANT

I L'ESPERANÇA

El tema d'aquest número de QUADERNS —entre el desencant i l'esperança— se situa al cor mateix de la tria que sembla imposar-se'ns avui a tots. Més enllà de la crítica, la rebentada, el trencament o la contestació sorollosos, la temptació que s'insinua pertot presenta un altre rostre i té un altre nom: és el desencís, el desencant, una mena de càncer que sembla destinat a anar-se estenent, a esterilitzar calladament totes les il·lusions i matar, d'aquesta manera, totes les energies. I que convida a tancar-se a casa, sense fer soroll, com de puntetes, i a fer-s'hi un recer, que permeti de sobreviure a desgrat d'aquesta societat i aquesta Església tan ininteressants que ens ha tocat de viure i de les quals —és a dir, de l'esforç i la presència activa per a transformar-les i millorar-les—, «passem», com s'ha posat de moda de dir d'un temps ençà.

Una opció per l'esperança

El número s'obre amb la reflexió que Francesa Segalés va presentar el dia 12 d'octubre darrer a la trobada anual de l'Acció Catòlica Obrera (ACO), de la qual és consiliari, amb un títol ben significatiu: «Dins el desencant, ser portadors d'esperança». Una esperança que cal saber pouar en la mateixa vida obrera i en les deus de la fe cristiana, la qual ens ajuda a captar i llegir la vida amb profunditat; una esperança que es viu en el mateix moviment, el qual es converteix, així, en una esperança concreta que s'aporta a la societat i a l'Església.

Una lectura esperançada de la marxa del moviment obrer i popular ens l'ofereix també mossèn Lluís Bonet, des del seu lloc de rector d'un barri perifèric de Terrassa, amb el títol suggerent de «Crida als cristians rics». Un article que ve a continuar les reflexions d'un d'anterior que havia publicat a QUADERNS també amb el mateix títol (n. 49, pàg. 272-284) i del qual podríem subratllar aquí l'esperança que testimonia en aquests «cristians rics» o benestants, que no han de ser sistemàticament atacats o blasmati, ni deixats per inútils, però sí posats davant la realitat de les coses i de la fe i davant la urgència d'un canvi de cor. Perquè la fe en Jesús es pot convertir en principi actiu i transformador, que trenca les inèrcies del propi status econòmic o social.

També opta per l'esperança mossèn Salvador Pié, consiliari de l'equip general del Moviment d'universitaris i estudiants cristians de Catalunya i les Illes (MUEC), en la seva reflexió «Creure en l'home nou a partir de la pràctica», que és, substancialment, el text que va presentar en una trobada del moviment. Ens hi ofereix una lectura teològica dels eixos sobre què està bastit: l'home, per bé que alienat històricament i personalment, és tanmateix creador i subjecte actiu de la història. I, en Jesucrist, té oberta la possibilitat d'un home nou utòpic. L'home —tot home— és, doncs, misteri i possibilitat. I el Cristianisme és esperança.

La mateixa esperança sembla traspuar, també, l'article amb què Salvador Carrasco reprèn la lectura sistemàtica de diaris i revistes sobre les relacions Església-societat a l'estat espanyol i la porta fins a mitjan 1979. Continua, així, els seus articles anteriors sobre el mateix tema publicats igualment a QUADERNS (n. 45, pàg. 403-410; anys 1975-76 i n. 50, pàg. 335-352; anys 1976-77). Posa de manifest, naturalment, llums i ombres. I, com a conclusió, es limita a deixar constància de «la complexitat dels afers implicats» («da-

vant la gravetat dels problemes no hi caben solucions simplistes») i a convidar el lector «a no perdre de vista l'evolució del tema i a seguir, amb actitud observadora i crítica, els esdeveniments de l'etapa de transició que estem vivint».

Un cant també esperançat en una Església i una pastoral diferents —més humanes i més evangèliques alhora— és el motiu que vertebrava l'article amb què mossèn Josep Rovira Tenas, l'ermità de Bellesguard, glossa un article anterior de mossèn Ramon Pou, professor a la Facultat de Teologia, Secció Sant Pacià, aparegut a la «Revista catalana de teologia». «¿Es tot plegat una utopia», es pregunta al final el nostre articulista. «En tot cas —avança ell mateix com a resposta i justificació— és una utopia continguda dins la doctrina del Vaticà II».

Dos articles més

Dos altres articles completen el cos del número. A part, naturalment, del noticiari recollit a la secció 4 Vents.

Josep M. Totosaus s'acosta a un tema que no és massa tractat i que, fins i tot, podria semblar «tabú». «Els agents no catalans de la pastoral» recull les reflexions que va presentar a les Jornades que el Seminari d'Estudis Pastoral, que actua dins el marc del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, va organitzar a Lleida els dies 26 i 27 de maig de 1979, sota el títol general d'«Identitat cultural i Església a Catalunya». Altres materials d'aquestes jornades han estat publicats per la revista «Qüestions de vida cristiana» (nn. 98 i 99). L'autor s'aproxima per aquest biaix, a la qüestió immigratòria, que és avui al centre de nombroses reflexions i sobre la qual la Delegació diocesana de Pastoral obrera de Barcelona va publicar fa uns mesos un fulletó —«L'Església diocesana davant la immigració», que recull alguns materials de les jornades que un equip de sacerdots i religioses havien promogut els dies 16 i 17 de febrer de 1979.

El darrer article té un to ben diferent. És de caire testimonial: per això apareix a la secció «Testimoni». Sota el títol de «La personalitat humana del Doctor Manuel Bonet i Muixí» publiquem el parlament llegit per mossèn Joan Antoni Ventosa a l'acte d'homenatge que va tenir lloc el 18 d'octubre de 1979 a la sala d'actes del col·legi d'advocats de Barcelona amb motiu del desè aniversari de la mort (6 d'agost de 1969) d'aquest capellà, fill de Sants, auditor

de la Rota Romana. La significació del doctor Manuel Bonet i el text de mossèn Ventosa ens hi han convidat, i estem segurs que molts lectors de «Quaderns» ho agrairan. D'altra banda, ¿qui negaria que mossèn Manuel Bonet fos un home d'esperança? Personalment ell va ser sempre un home esperançat —en l'Església i en Catalunya— en uns anys de silenci nacional i en un període de la vida de l'Església que abasta tot el pontificat de Pius XII, el de Joan XXIII, el Concili i el primer postconcili. Però mossèn Manuel Bonet era, també, una esperança per l'Església i per Catalunya: per l'Església de Catalunya i per la transformació de l'Església universal —d'aquesta Església catòlica, apostòlica i romana que està al cor dels qui fem QUADERNS i dels qui els llegeixen.

DINS DEL DESENCANT, SER PORTADORS D'ESPERANÇA

FRANCESC SEGALÉS

I. UN DESENCANT GENERALITZAT

El punt de partença és aquest: vivim una situació que ja tothom qualifica de «desencant». En les nostres revisions de vida, des de fa molt de temps, hem anat recollint fets, vivències i experiències que ens submergeixen en aquest ambient de desencant. El podem, doncs, pintar d'aquesta manera:

Del desencant al passotisme

S'ha enfonsat una mena de somni col·lectiu anomenat «democràcia», puix veiem que la mort del dictador no ha arreglat les coses («amb ell vivíem millor»); la llibertat d'informació no elimina la corrupció i els abusos («dret al pataleo i a desfogar-se»); les eleccions generals no han fet marxar els qui ja manaven en temps de Franco («manen els mateixos de sempre»); les noves lleis —la Constitució especialment— no garanteixen els drets dels ciutadans («són papers mullats»); les eleccions sindicals i la mateixa lluita i mobilització a les empreses no han fet millorar el poder adquisitiu dels salaris, ni l'estabilitat del lloc de treball: al contrari, s'ha donat un encariment de la vida i un augment del nombre de parats («els sindicats no defensen l'obrер»); les institucions democràtiques no han aconseguit interessar el poble en els assumptes de la marxa del país, sinó que ha augmentat el divorci entre les masses i els líders i les direccions de les organitzacions («tot s'ho maneguen»); els problemes latents a l'etapa franquista s'han disparat: descontrol de la joventut, terrorisme, augment de la impunitat de la delinqüència, noves onades de marginats amb la droga i l'atur, paralització de la vida municipal, enfonsament de la sanitat i l'ensenyament públics, etc.

Amb la democràcia no s'ha produït la incorporació massiva

dels obrers als sindicats i els partits de classe. Fins i tot, molts dels qui en un primer moment s'hi afiliaren, després deixaren de militar-hi i de cotitzar (al treball, alguns companys afiliats, deuen molts mesos de cotització i justifiquen l'afiliació «per si mai necessiten el sindicat»). A més a més, la dinàmica que es portava d'incorporació lenta, però progressiva, dels obrers a les organitzacions de classe, s'ha trencat i encara no s'acaba de trobar una nova manera d'incorporar-los conscientment a la militància de classe; més aviat es dona un afluirament de l'ànim militant (al barri, els partits amb més tradició i projecció es troben amb un mínim de militants i amb una mínima dedicació, només superada en ocasió de les campanyes electorals o del referèndum constitucional).

En el panorama de les ideologies ha aparegut *la filosofia del passotisme* com a *justificació de la impotència* enfront de la injustícia social («no hi ha res a fer»), de la *indiferència* («tots els qui manen són iguals») i de l'*evasió* («cal viure i passar-s'ho bé»).

Una crisi de dimensions universals

Aquest desencant, cal només dir-ho simplement, no és un fenomen del país i prou, sinó que cal *situar-lo dins d'un context mundial i més general*: la crisi permanent, ara aguditzada, del sistema capitalista de producció-explotació que ha donat un model de creixement irracional, basat en l'explotació incontrolada dels recursos econòmics naturals, amb el preu social d'una excessiva contaminació i destrucció de les reserves, d'una gran explotació de l'anomenat «tercer món», d'un abocar les masses al consumisme... La crisi energètica és el centre de la crisi capitalista en aquests moments.

Crisi, també, del marxisme i de les diferents ideologies que alimenten el moviment obrer. Enfrontaments i deficiències dels diferents comunismes i socialismes històrics implantats en diferents nacions, la qual cosa es tradueix, a la pràctica, en un «excés de partits polítics enfrontats entre ells».

Amb tot això, la classe obrera dels països anomenats capitalistes o democràtics o occidentals es troba força integrada dins dels mecanismes i els processos econòmico-sòcio-ideològics («atrapats per les lletres, les hores extra, el *pluriempleo*, el consum...»). Classe obrera que ha perdut o està perdent o pot perdre el seu mordent revolucionari, transformador.

En canvi, el capital es va erigint en un supra-govern real que dirigeix i manipula, a l'ombra i per damunt dels «govern» establerts a cada estat. El que passa amb els monopolis de l'energia i el que és l'anomenada Trilateral ens ho confirma constantment.

Aquest context universal, difícilment captable a través de les nostres revisions de vida perquè ens cal fer un salt polític molt gran, és un teló de fons i un marc que no podem oblidar quan volem partir de la nostra realitat de desencant.

Causas i conseqüències

Buscar en aquests moments les *causes* que han provocat i estan provocant el desencant, especialment en els ambients populars, ens obligaria a anar més enllà del que ara podem fer de simple exposició del que anem captant a través de la vida. La crisi econòmica del capitalisme mundial amb la crisi econòmica del nostre país, més la transició «consensuada» de la dictadura a la «democràcia» i la debilitat de les organitzacions de classe (amb les seves divisions i confusions) són possibles causes de la situació.

Més aviat podem resseguir aquelles *conseqüències* que estem patint a causa de la situació desencantada. Veure més en concret els desencants que tenim. Ho palpem a cada moment i és, principalment, el descrèdit de les organitzacions obreres i, per tant, també de l'ACO. Hi ha una desconfiança general davant tota mena de disciplina o lligam amb una determinada organització puix es temen manipulacions, enredades, haver-se de sacrificar, etc.

Les mateixes associacions i organitzacions populars i obreres porten una vida lènguida, desinflada, desesmada... Hi ha desmobilització general i un fre —per molts temors— a l'acció obrera.

En l'ambient es respira una psicologia d'inseguretat que fa pujar a la superfície actituds i comportaments feixistes, violents, autoritaris (especialment referint-se a la delinqüència i a la inseguretat ciutadanes).

Predomina fàcilment la crítica destructiva, obsessiva, morbosa, tot i que és, a la vegada, molt lúcida. Hi ha una gran capacitat d'anàlisi dels mals que es pateixen, però hi manca en general l'impuls i el compromís, la participació activa en la recerca de solucions... I es va creant un buit generacional de militants formats en la lluita en tots els nivells: pocs adolescents

i joves s'integren en les organitzacions de masses que els vagin portant cap a la consciència de classe i l'acció obrera.

Es comença a perdre la perspectiva del futur, el sentit de la utopia i l'ideal, la fidelitat a un compromís i un projecte... i es viu l'obsessió del present.

II. ESPERANÇA DES DE LA VIDA OBRERA

Som portadors d'esperança des de la vida obrera i des de la fe, i ambdós aspectes, ambdues fes, les sintetitzem des de l'ACO.

Efectivament, som portadors d'esperança en tant que som capaços de captar-la en la vida mateixa, en l'acció i en les persones del món obrer i d'abocar-la, escampar-la, retornar-la, altra volta als companys, familiars, amics, veïns... Som portadors d'esperança en tant que som capaços de viure l'ànim, la mentalitat peculiar de Jesús de Natzaret i, a la vegada, d'encomanar-la en tot el que fem i vivim amb els companys, amics, veïns, familiars... Som portadors d'esperança perquè construïm una comunitat de fe i de vida obreres: el nostre moviment ACO, juntament amb els altres grups i moviments cristians obrers, que són una veritable esperança per a construir l'home nou, solidari i lliure.

La vida de cada dia

De la mateixa vida i acció obreres sorgeix la nostra esperança. Fins i tot, d'aquests anys desencantats, mirant bé, en podem treure unes lliçons, unes constatacions que ens poden esperarçar. Per exemple: hem après, per escarment, que les persones, i els obrers, en concret, no es tornen democràtics, o amb consciència de classe, o lluitadors, per reial decret, o perquè «ara hi ha democràcia». Canviar les persones en profunditat continua demanant l'esforç de sempre, tot i el canvi de circumstàncies: treball pedagògic d'acompanyament i sosteniment, convicció i fe en l'home, solidaritat i esperit de sacrifici...

També podem haver escarmentat dels entusiasmes infantils i demagògics. És tant fàcil fer-nos il·lusions!

Podem aprendre a valorar més fortament tota acció, per pe-

tita que sigui, que vagi encaminada a crear solidaritat, cultura obrera... O a valorar tots els esforços per crear organització dins el món popular obrer amb vista a ampliar la capacitat personal i col·lectiva de lluita en tots els fronts i a posar en relació els uns amb els altres. I a valorar, també, qualsevol treball que vagi encaminat a desvetllar la joventut (no pas per manipular els joves, sinó per animar-los a retrobar-se amb ells mateixos i el món obrer, al qual pertanyen) i a acostar el món obrer al món dels marginats, els veritables pobres de les nostres societats industrials.

Anem aprenent, a bufetades, que les diferents organitzacions i accions obreres no són pas incompatibles, que hi ha possibilitats de coordinació i entesa en defensa del món obrer perquè a la base, a tot arreu, hi ha coneixença, fins i tot amistat, col·laboració, treball unitari.

També podem aprendre a valorar la infinita riquesa d'actes i moments petits que formen el conglomerat de la vida obrera. Cadascú viu una situació determinada, cadascú té uns problemes diferents i no es poden exigir de tothom idèntics comportaments i compromisos: des de la situació real, cadascú és imprescindible i aporta el seu gra de sorra.

Una immensa capacitat de lluita i mobilització

Però, sobretot, en molts moments, impensadament, la classe obrera té una *immensa capacitat de lluita i de mobilització*. Ho hem vist aquest començament de curs a les escoles i ho podem veure a través dels fets dels nostres militants: «Cuando volvimos de vacaciones, a finales de agosto, nos encontramos sorprendidos al ver como todo el sector de bloques donde vivimos estaba cambiado; habían aparecido pancartas en los balcones, asambleas y movilizaciones de los vecinos que reivindicaban el solar libre. Acudimos a la asamblea... Entre los vecinos han ido despuntando las diversas afiliaciones políticas y nos ha permitido conocer más a fondo la militancia de muchos de ellos que hasta ahora ignorábamos por ser escasa la relación entre nosotros. Han salido otras personas del barrio que no se habían movido antes para nada concreto y esta acción les ha permitido salir de su cascarón. En este aspecto ha habido auténticas sorpresas.» (E. R.) Amb capacitat de mirar al nostre voltant i una mica de ganes de deixar-nos sorprendre, pot renéixer l'esperança esmoreïda...

La major part dels obrers té una immensa capacitat de sacrifici i de constància. I tot el que facin a més a més, s'afegeix a l'anar a comprar i treballar, pujar els fills, netejar i descansar, estudiar i formar-se. Com no valorarem el pare de família que tornant del treball se'n va al sindicat, o la mare que assisteix a una reunió amb els fills als braços, o el jove que deixa els amics per anar a penjar cartells! Tantes limitacions, tanta rutina, tants esforços i malgrat tot la classe obrera va trobant sentit al viure, no perd l'ànim, fa més del que pot: és tot un poble qui creix amb la participació de tots, encara que no sigui igual aquesta participació.

I malgrat la incultura i la «estupidització» col·lectiva de la tele, hi ha un creixement col·lectiu del coneixement en tot el que fa referència a la vida del món obrer. Disminueixen la confusió i la ignorància, els criteris es van perfilant, les conviccions es defineixen.

I la militància s'ha eixamplat, tot i que resta desfigurada davant de tants camps nous que s'han obert amb la democràcia: associacions de veïns i culturals, sindicats, partits de masses, entitats esportives i recreatives, ajuntaments i vida cívica, etc., sense deixar de banda la vida familiar i personal. Tot està per fer, hi ha immenses necessitats i feines a fer, però poques persones preparades. Cal donar temps.

De cara al canvi social, avui com ahir, només la classe obrera i les classes populars poden ser-ne el motor. ¿De qui podríem esperar-lo, sinó? El ritme podrà ser lent, la marxa podrà ser avant i enrrera però el sentit de la classe obrera és progressiu cap a unes noves relacions de solidaritat i justícia.

III. L'ESPERANÇA DE LA FE

Enmig del desencant, amb l'esperança que ens ve del mateix món obrer, vivim i portem l'esperança de la fe, el Déu de l'esperança, Jesucrist ressuscitat.

Generalment, a l'ACO parlem de trobar Déu en la vida; però quan aquesta vida se'ns fa més dura podem acostar-nos a l'experiència de Jesús en la Creu —d'abandó— o dels deixebles d'Emmaús. Tot i que a la fi retornem a la vida i a Déu que se'ns manifesta en la vida. Seguint l'esquema del text de Lluc 24, 13-35, podem seguir també l'itinerari actual de fe.

Fracàs, decepció, evasió

«*Aquell mateix diumenge dos dels deixebles se n'anaven a un poble anomenat Emaús, a onze quilòmetres de Jerusalem, i conversaven entre ells comentant el que havia passat*» (vv. 13-14). Tema quasi obsessiu: parlar de la situació actual. Vivim una situació que ens té agafats, que ens toca de ple. I tenim un comportament freqüent: ens n'anem, marxem, no podem aguantar-ho, ens evadim.

«*Mentre conversaven i discutien, Jesús mateix se'ls acostà i es posà a caminar amb ells*» (v. 15). El diàleg, la confrontació, la capacitat d'anàlisi que una persona o una organització obrera poden fer, és ja una condició de possibilitat de l'encontre amb Crist, és ja una possible obertura a la Bona Nova que hi ha en la realitat. Ens cal, però, qui ens interpreti aquesta realitat, qui ens la faci descobrir perquè podem ser cecs: «*Però Déu impedia que els seus ulls el reconguessin*» (v. 16).

«*Ell els preguntà: De què discutiu entre vosaltres tot caminant?*» (v. 17). En la tradició bíblica cristiana veiem sempre que Déu té iniciativa en l'encontre amb l'home, hi ha un interès per part de Déu.

«*Ells s'aturaren amb un posat trist, i un dels dos, que es deia Cleofàs, li respongué: De tots els forasters que hi havia aquests dies a Jerusalem, ets l'únic que no saps el que ha passat? Els preguntà: ¿Què?*» (v. 18). Generalment, la tristor i el desànim ens vénen perquè els fets i la vida ens depassen; aleshores acusem Déu de foraster, d'aliè a la nostra existència, d'abandó (talment Jesús a la Creu: «Déu meu, Déu meu, per què m'heu abandonat?» (Mc 15,34), d'ignorant de la història humana. Aquesta no és la fe bíblica expressada a Ex 3,7 quan Déu diu a Moisès: «*He vist la humiliació del poble, he escoltat el clam (...) Conec el seu sofriment. He baixat per alliberar el meu poble*».

«*El cas de Jesús de Natzaret. S'havia revelat com un profeta poderós en obres i en paraules davant Déu i el poble. Els grans sacerdots i les autoritats del nostre poble l'entregaren perquè fos condemnat a mort i crucificat. Nosaltres esperàvem que ell seria el qui hauria alliberat Israel. Ara, de tot això ja fa tres dies.*» (vv. 19-21).

És el cas d'una militant d'ACO: «Una militant es planteja deixar el grup d'ACO. Raons: no té cap mena de participació —diu ella— en el moviment obrer. Els problemes familiars l'aclaparen i no li queda energia ni interès per a dedicar-se a qüestions

del barri. Se sent absent dels problemes laborals i socials. Per això considera que la seva presència en el grup d'ACO és una presència buida. Sembla que la militant no ha pogut establir un lligam entre la seva problemàtica familiar i la marxa del moviment obrer» (Butlletí ACO, febrer-març, 1977, p. 3).

És el cas del nostre país, ara: ens pensàvem que tot canviaria. Ha estat i és el cas de l'Església: ens pensàvem que amb el Concili hi hauria una gran reforma, que l'Església seria ben nova i evangèlica! És el cas dels socialismes i comunismes: ens pensàvem... De tot això ja fa temps, passen els anys, ens fem grans i ens tornem escèptics, descreguts, durs de cor, conformistes...

«És cert que unes dones del nostre grup ens han esverat: han anat de bon matí al sepulcre, no hi han trobat el cos i han vingut a dir-nos que fins i tot se'ls han aparegut uns àngels i els han assegurat que ell és viu. Alguns dels qui eren amb nosaltres han anat al sepulcre i ho han trobat tot exactament com les dones havien dit, però a ell no l'han vist pas» (vv. 22-24).

És cert que hi ha moments, fets, persones que són bons, i positius, però no acabem de veure que tot plegat porti enlloc. És cert que hi ha organitzacions obreres i militants entregats, i ganes de lluitar, però a voltes no es veu com a cosa decisiva! Com Tomàs, el Bessó: *«Si no li veig a les mans les marques dels claus, si no li fico el dit dins la ferida dels claus, i la mà dins el costat, no m'ho creuré pas»* (Jo 20,25s). Demanem faves comptades. Hi ha, però, homes de fe, lluitadors empedernits, profetes, militants, moviments i comunitats que no paren d'anunciar que «Ell és viu», que és present en la vida.

Trencar el cercle: reconèixer el Senyor

«Ell els digué: Feixucs d'enteniment! Si que us costa de creure tot allò que havien anunciat els profetes!» (v. 25). La paraula del militant que llegeix la vida és punyent per als altres, és un repte, un reny engrescador. Paraula que obliga a reaccionar, a no quedar-se quiet ni estancat, esperant que les situacions s'arreglin soles. «Algunos obreros de la fábrica dicen: A los que no se sindicán, ni participan en las huelgas, o son rompe-huelgas como fulano, no se les debe ayudar en caso de necesidad. Esto parece duro, pero —dice el militante— yo veo que hablando claro y poniéndose exigentes cada vez hay más sindicatos en la fábrica» (Butlletí ACO, febrer-març, 1977, p. 13).

«No havia de patir tot això el Messies abans d'entrar a la seva glòria? Llavors, començant pels llibres de Moisès i seguint els de tots els profetes els exposava tots els llocs de les Escrip-tures que es referien a Ell» (vv. 26-27).

És una invitació a llegir la història del moviment obrer, a tenir una mirada àmplia, a saber llegir «amb fe» descobrint la llarga preparació cap a l'alliberament total de la humanitat sota l'impuls de la classe obrera. Història d'alliberament de classe, feta de sofriments i lluites, avenços i fracassos. Cal algú que ens la interpreti. Calen obrers amb consciència de classe, calen moviments i organitzacions de classe, calen educadors i pares que ho sàpiguen fer entendre als infants. «Unos padres decían: cuando nos vamos a una reunión, si no decimos a dónde vamos y les pedimos a los niños que hagan las cosas de la casa, protestan. Si, por el contrario, les decimos a dónde vamos, a quienes vamos a encontrar, lo que vamos a hacer, lo aceptan mejor» (Butlletí ACO, febrer-març, 1977, p. 11).

És una pedagogia basada en la convicció que només els explotats alliberaran el món i tots els homes. «Els qui van a la perdició tenen per un absurd la doctrina de la creu, però per a nosaltres, cridats a la salvació, és poder de Déu (...) Perquè els jueus demanen signes poderosos, i els grecs volen saviesa, però nosaltres prediquem un Messies crucificat, que és escàndol per als jueus, i per als altres, un absurd. Però és poder i saviesa de Déu per a aquells que Déu ha cridat» (1C 1,18ss.)

«Mentrestant s'acostaven al poblet on es dirigien i ell va fer com si seguís més enllà. Però ells el forçaren pregant-lo: "Queda't amb nosaltres, que ja es fa tard i el dia ha començat a declinar." Jesús entrà per quedar-se amb ells» (vv. 28-29). Tornem a la vida, a compartir, a acollir, a les actituds bàsiques del món obrer i dels pobres. A l'obertura, la solidaritat de classe, la responsabilitat envers els altres, a actuar ni que sigui senzillament. El trobament personal i col·lectiu de la classe obrera amb Jesucrist es realitza contínuament a través de la solidaritat. La invitació a la taula solidària, feta per la classe obrera, és una invitació universal, adreçada a tothom.

«Quan s'hagué posat amb ells a taula, prengué el pa, digué la benedicció, el partí i els el donava. En aquell moment se'ls obriren els ulls i el reconegueren, però ell desaparegué» (vv. 30-31). En el gest de compartir, que lliga amb altres gestos, hom hi reconeix la fe, hom hi troba Jesús. És el que celebrarem i celebrem constantment a l'eucaristia.

La confessió que segueix és un reconeixement de l'esperança

que aporta Jesús i de la intel·ligència del sentit de la vida i de les accions. Confessió de Resurrecció i Aparició —de presència— del Senyor. Confessió que demana tornar al lloc dels esdeveniments, de la vida, a compartir-ho amb els companys, a comunicar la mateixa esperança.

IV. L'ESPERANÇA DE L'A.C.O.

Les aportacions de l'ACO al món obrer també són esperança que aportem

«ACO debe asumir en todo momento, plenamente, la realidad que vive la clase obrera. Debe ser fiel al destino de la misma. Su historia es nuestra historia, su destino nuestro destino.» «Todos nosotros —militantes de ACO— debemos ir creciendo en la conciencia de que nuestra participación en las organizaciones, partidos y sindicatos debe ser cada día más activa, asumiendo sus proyectos y al mismo tiempo, sintiéndonos **protagonistas** del destino de clase obrera en su conjunto» (A. M., Butlletí ACO, juny 1979). «Este trabajo, juntos en equipo, de atención a la vida obrera que vivimos, nos ha hecho tomar conciencia de que cada uno de nosotros, cada hogar, es un pedazo de ella, sometido, por serlo, a muchas cosas y participando de dolores y riquezas comunes» (*id.*) «Es dentro y desde esta lucha común y progresiva por la liberación que ACO está presente, para así ser fiel a sí misma, aportando de este modo su fidelidad a la clase obrera y al Evangelio.» (De les «Conclusiones», llibret de les converses del 25è aniversari).

L'aportació de l'A.C.O.

Partint d'això, podem fer diferents constatacions:

Som una organització específica: ni un sindicat ni un partit, però tampoc no restem igualits en la classe obrera. L'ACO dóna —ens dóna, donem— recolzament, aprofundiment i animació al compromís de vida i acció obrera, assumint lliurement i conscièntment la militància. L'ACO té i comunica una visió i una reflexió dels fets-vida-accions personals i col·lectius del món obrer que no són l'anàlisi i el mètode de les organitzacions

obreres, tot i que els pressuposa. L'anàlisi que fa l'ACO prové del seu mètode de Revisió de vida obrera, que parteix de la situació, tot passant per tot allò que ens dóna una profunditat: la vida obrera, les ideologies, les actituds interiors, la presència de Déu, etc.

L'ACO porta dins seu una imatge de Déu, un camí a fer envers Déu, un trobament amb Déu, molt peculiar, a partir de la vida personal i col·lectiva. La lectura de l'evangeli es fa des d'aquesta perspectiva. La Revisió de vida obrera va entrellaçant la vida i Déu. Aportació certament important que retorna la fe als seus legítims propietaris-destinatari, els qui de debò poden viure l'evangeli en la seva pell, els qui el poden «entendre» amb els braços del treball, el cor de la solidaritat, les cames del servei i l'ajuda... Fe que és adhesió vital.

L'ACO, per tant, construeix una nova església, no pas al costat de la institució, sinó a dintre seu i des d'ella mateixa. L'ACO no vol ni pot ser una església paral·lela, però tampoc no pot restar escampada i aigualida dins la institució. Església que es va fent amb d'altres grups que porten una idèntica fidelitat evangèlica obrera: HOAC, Comunitats Populars, JOc, JOBAC, religiosos i religioses en missió al món obrer, parròquies populars... Amb tots els qui, a través de la Coordinadora de cristians en el món del treball, anem fent camí plegats. Església que potencia totes aquelles iniciatives dinàmiques, progressistes, renovadores, populars, i que denuncia tot allò que frena i desfigura la fe i l'evangeli als ulls dels companys obrers.

Aportem un estil i un mètode diferent en la captació de nous militants a través de la relació personal que permet comunicació, i fa néixer l'amistat i la convivència...; però també a través del desvetllament del compromís de classe i la fe en Jesús. I des del cor de la vida real i concreta de cada persona i del seu col·lectiu obrer.

Som militants que ens integrem al moviment obrer, conscientment i críticament, amb convicció i fermesa. Militants que hem descobert el món obrer amb els seus anhels íntimament lligats a la presència de Déu en el món.

També aportem una pràctica i una recerca d'unitat de la classe obrera. El pluralisme dins l'ACO ens fa descobrir que des de la fe i la consciència de classe, s'arriba a maneres diferents d'organitzar-se i a anàlisis diverses. Això ens fa avançar en el respecte i la recerca d'unitat.

Aportem una connexió amb la vida al màxim d'objectiva i real, perquè no ens hi acostem des d'idees preconcebudes que forcen

la realitat, sinó des d'una atenció i captació d'aquesta realitat. Captació que ens fa sintonitzar amb tot el que viu i bull dins del món obrer, grans i petits. Lloc privilegiat per a recollir la vida i fer-la patent a nosaltres i als altres.

En resum, la nostra aportació —cosa que ens ve de lluny i de molts altres creients obrers— és un mètode, la Revisió de vida obrera, que té plena validesa avui i aquí.

Les nostres esperances

L'esperança que aportem avui, ara, podem resumir-la en aquests apartats que segueixen.

Fe obrera-evangèlica, com el do més preuat que tenim i que dóna fons, sentit i esperança a la militància obrera. Fe capaç de fonamentar la persona sobre pedra ferma.

Compartir el món obrer des de la normalitat, puix ja ha passat l'època dels prejudicis i recels contra els cristians i nosaltres no anem tampoc a fer de «salvadors» ni a «donar exemple». Estem compartint la sort de la classe obrera en les seves organitzacions i ideologies.

Entusiasme, paciència i constància per a una lluita de construcció, ja no de «resistència» com en temps de la dictadura. Volem ressaltar tot el que hi ha de positiu en els companys i al món obrer, tots els esforços i les lluites, no fomentant una crítica estèril que no porta a res sinó impulsant el compromís lúcid i conscient cap a la solidaritat.

Una mirada profunda, que vol dir real i realista, que sempre fa avançar encara que a vegades es recli, que anima fins i tot enmig d'una situació ensopida, que crea unitat àdhuc en les tensions i les divisions. El desencant és una mirada superficial i il·lusòria.

Un aplec de tots els creients obrers en unes relacions i coordinacions visibles, que ens facin ser presents i audibles en l'Església i en el món obrer, per a ser un puntal i una esperança ferma de tots els qui cerquen Déu des de la classe obrera o lluiten en la classe obrera des de la fe.

CRIDA ALS CRISTIANS RICS DES D'UN BARRI OBRER (II)

LLUÍS BONET I ARMENGOL

Vet aquí unes reflexions ja anunciades en el meu article del mes d'agost de 1977 a «Quaderns de Pastoral». Tal com indicava, voldria presentar l'acció organitzada del moviment obrer i de les associacions de veïns observades per mi mateix en un barri obrer, i oferir a partir d'aquí uns punts d'atenció als cristians de l'anomenat món burgès.¹

Certament que la situació política espanyola ha canviat i les reivindicacions obreres que abans quedaven pràcticament ofegades, avui surten al carrer. Penso que la situació passada hauria demanat un tracte diferent de la qüestió; tanmateix, en el fons, el problema resta el mateix. Abans, d'entrada, calia fer obrir els ulls i les oïdes de cara a descobrir tota la vida i l'actuació en la clandestinitat; però avui dia, que els fets i les paraules es donen amb llibertat, també és necessari ajudar a afinar el sentit i la intel·ligència per a no quedar-se en un veure i un judici superficials, sobretot perquè —així ho aprecio— hom observa en general dins la gent econòmicament forta i afincada rutinàriament en l'Església com una postura d'estancament.

Primer intentaré presentar la realitat, en tres camps: l'actuació de les associacions de veïns, l'acció i les assemblees dels treballadors i de les centrals sindicals, i la dels partits polítics anomenats obrers; en una segona part, voldria oferir un judici a la llum de l'Evangeli sobre aquesta realitat de les forces obreres; i finalment, assenyalar amb tota senzillesa unes pistes a tenir en compte.

1. Els articles anteriors publicats a «Quaderns de Pastoral» corresponen als números següents: agost 1972 (núm. 19, pp. 388-405); octubre 1973 (núm. 26, pp. 468-481); abril 1974 (núm. 29, pp. 125-137); agost 1977 (núm. 49, pp. 272-284).

I. LES ORGANITZACIONS OBRERES I POPULARS

He de dir que la meva experiència no parteix d'una inserció total en la lluita obrera. Visc en un barri, és cert, atent al que s'hi cou, però sense uns compromisos polítics i sindicals. El meu intent, com a capellà, és de donar testimoni de Jesucrist, el Ressuscitat, el que s'ha entregat per tots els homes per aplegar-los en la gran família dels fills de Déu, on «no hi ha jueu ni grec, no hi ha esclau ni lliure, no hi ha home ni dona» (Ga 3, 28), en l'esperança de la vida que mai no s'acaba...

Associacions de veïns

En l'article anterior ja hi feia referència. Fent una mica d'història, hom veu que en el seu origen, en molts casos, es parteix d'una acció eclesial. Les parròquies o centres de culte han estat els primers llocs que han aplegat persones. És clar, en ser gent afincada al lloc, els ha preocupat la problemàtica del propi barri. Els centres parroquials o centres socials depenents de Càritas han ofert les possibilitats d'unes activitats cíviques (festes majors, homenatges als vells, esplais, clubs de joves, campionats esportius, etc.) amb la construcció d'uns locals i espais adients (teatre o cinema, camps d'esports). Així mateix la urbanització dels carrers i places, la construcció d'escoles (parroquials) i també la instal·lació de dispensaris. Ha estat el procés de secularització, si voleu, i el mateix camí d'autonomia de les realitats temporals, la llibertat, que ha fet sorgir aquestes entitats sense la plena tutela de l'Església, tot i que els locals continuen essent, en molts casos, locals de les parròquies. Tanmateix, en aquest moment, les associacions de veïns en els barris són elles mateixes. El capellà més o menys compromès en el món obrer hi és present, sense voler dirigir, llevat del cas que la gent el vulgui al front de l'associació. El mateix hem de dir dels altres cristians (hi ha l'opinió que són pocs).

La història de l'associació de veïns del meu barri ha fet que jo m'hi trobés present, vull dir, que procuro assistir tant a les reunions de la junta com a les assemblees generals, tot i que darrerament ha minvat la meva assistència.

Hom observa com les qüestions tractades agafen tota la vida: l'urbanisme, la cultura, la sanitat, els transports, la puja de preus o els impostos, l'atur, la problemàtica dels disminuïts físics o

qualsevol qüestió que es presenti a petició dels veïns. En general, l'esperit és reivindicatiu. Com que fan falta escoles, cal exigir-ne... Cal mobilitzar el barri perquè se sensibilitzi... L'Ajuntament ha d'oferir una o altra solució... o l'Estat. L'argument: «ja paguem prou impostos —indirectes— la classe treballadora...». Així s'escriuen instàncies, es fan visites a l'alcalde; de cara als veïns es divulgen escrits plantejant les qüestions i es convoquen assemblees, concentracions o manifestacions. A mida que el barri ha crescut i les necessitats primàries de la gent han estat satisfetes, la capacitat de convocatòria de les juntes sembla ser que ha disminuït. Amb tot, hom no observa que s'hagi arribat a un altre tipus d'activitat com podria ser: «tots ens posem a construir l'escola que ens falta; netegem el barri; fem l'ambulatori; etc.». Llevat d'alguns casos, la reivindicació apareix encara com l'únic mitjà «lícit i vàlid». El «capitalista» ha de retornar el que indirectament o directament ha pres del treballador...

Assemblees de treballadors i centrals sindicals

La meua experiència parteix de les converses tingudes amb els seus dirigents, les convocatòries o escrits i els comentaris dels veïns del barri. En alguna ocasió, l'assistència a les assemblees.

D'entrada, hom recull la impressió que es defensen clarament els interessos —els drets— dels treballadors, sobretot la defensa de la vida, és a dir, uns salaris que atenyin un nivell de vida superior. Aquesta reivindicació és la més acceptada. La discussió dels convenis sempre planteja la millora salarial. En aquest sentit de la «defensa de la vida», en aquests moments de crisi, cal destacar la defensa del lloc de treball. Aquesta, moltes vegades, passa per damunt de l'oferta i l'acceptació d'una immediata indemnització. Dins aquesta línia també cal entendre les reivindicacions per unes condicions de treball més humanes; em refereixo a la millora de condicions higièniques, horaris, ritme de treball, etc.

Un altre aspecte que es detecta és la solidaritat. Davant el que sofreix, no hi manca la crida a la unitat, a l'ajuda conjunta. Tanmateix, segons les ideologies de les persones i dels grups, hi ha cops que no s'aconsegueix. Dins aquesta línia de la solidaritat, essència del moviment obrer, es defensa també la llibertat. Vull dir que es lluita a favor de l'obrer que exposa la seva vida a favor de la seva classe; per això es lluita per l'autonomia i l'agru-

pació dels obrers en el seu sindicat. És una llibertat que proclama la necessitat de la unitat sindical, malgrat la realitat de la seva diversitat.

No em vull detenir a analitzar les opcions de les centrals sindicals, sobretot de les que actualment tenen més força. Només indicaré que tinc la sensació que aquestes es veuen més dialogants amb la patronal, i, segons com, sembla que s'oblidin dels més desheretats. Dic això, perquè he experimentat que davant l'atur, les assemblees i les accions les han convocat comissions d'obriers en atur més aviat afiliats en partits minoritaris decantats més radicalment a l'esquerra o simplement persones independents desenganyades de tota política, però convençuts de la promoció col·lectiva de la classe obrera.

Quant a la inspiració ideològica hom troba sempre la marca, en més o menys grau, del pensament de Marx o Lenin o el simple sentit comú; no hi manca tampoc la inspiració del genuí anarquisme (Bakunin). La coincidència del fet cristià es dona en alguns casos, és a dir, en el convenciment que Jesús de Natzaret ha lluitat per la dignitat de la persona, a favor dels pobres o oprimits; també, que entre els càrrecs dirigents es troben militants cristians. Tanmateix, l'Església, davant la majoria de la gent obrera batejada i de la minoria no creient, apareix encara, malgrat els signes actuals de solidaritat amb els més pobres, com una potència econòmica i una aliada del capitalisme.

Partits polítics

És un fet que els partits que esmenten explícitament dins els seus programes la lluita a favor de la classe obrera són els que han tingut la majoria i més acceptació en les primeres i darreres eleccions. De fet, els obrers més conscients hi militen. També, tal com ja hem indicat en parlar dels sindicats, una minoria s'aplega entorn els plantejaments més radicals de la dictadura del proletariat, que no accepta cap mena de pacte amb els qui tenen la força del diner.

Els plantejaments dels partits de centre són només acceptats per una minoria petita. En un règim de llibertat, en què cada partit pugui expressar el que hom pensa, em sembla que serà sempre així. Per a mi va ser una sorpresa que a Catalunya, en els barris obrers, després dels anys de dictadura, els partits socialista i comunista obtinguessin la victòria. Pensava que el poble, tant temps sotmès, votaria encara, com va fer en el referèn-

dum, pels detentors del poder. Per això, dic que em sembla que els treballadors, dins una situació de llibertat, veuran sempre la millora de llur situació si es confien als partits anomenats obrers². Si els partits de centre volen obtenir els vots del món obrer hauran de canviar radicalment.

II. UNA MIRADA DES DE L'EVANGELI

Acord de fons

Em sembla, d'entrada, que el crit de fons de les forces obres esmentades està ben d'acord amb el programa de Jesús de Natzaret, és a dir, el seu compromís d'alliberament de tots els homes, especialment dels pobres. Sí, perquè es féu solidari de l'home necessitat, des del famolenc o malalt al mancat de llibertat. Certament no ho féu des d'una perspectiva política sinó des d'una perspectiva totalment religiosa.

Una interpretació històrica de l'Evangeli a favor dels rics

Tanmateix el respecte de Jesús envers totes les persones, perquè ha vingut a salvar tothom, ha marcat en el fer dels cristians, en l'Església, unes postures que, en general, han justificat el comportament dels rics. N'és un testimoni l'herència actual

2. Aquests partits coincideixen, també, a presentar en els seus programes les qüestions del divorci, de l'avortament i de l'escola laica. De fet, però, en la propaganda massiva no se'n diu res. Jo constato que entre la massa obrera —la gent— s'estima l'estabilitat en el matrimoni i la maternitat que està disposada a sacrificar-se per al fill. Les postures divorcistes i avortistes, les tenen les minories. Però les raons de fons que hom veu en aquestes reivindicacions les entenc en la línia de la igualtat i de la justícia, tal com es pot llegir en un fullet editat recentment amb motiu del Dia internacional de la dona: *«Luchamos por una ley de aborto... No queremos abortar. Estamos seguros que con una formación-información adecuada sobre sexualidad, contracepción, etc., disminuirían notablemente los abortos. Con una Ley de Aborto nos ahorraríamos que muchos "médicos" se hicieran ricos...»*

Jo estic totalment en contra de l'avortament.

del seu monumentalisme i del seu culte. Ja s'ha predicat i contemplat el Crist pobre de Betlem i nu de la Creu, però la confessió de la divinitat i les seves paraules «de pobres en tindreu sempre amb vosaltres» (Mt 26, 11) han relativitzat el fer dels seus seguidors. És veritat que en l'Església sempre hi ha hagut homes i dones que l'han volgut seguir en el despreniment i han lluitat contra la misèria fundant institucions per a combatre-la, però aquest «respecte» interpretat en Jesús de Natzaret ha ofert per al ric un camí massa fàcil. D'altra banda, quan sobretot al segle passat han sorgit les reivindicacions obreres al marge de l'Església, l'acusació de la religió com a «tapadora d'injustícies» («les roses que amaguen les cadenes», diu Marx), la incitació a l'odi perquè la lluita contra els rics sigui més eficaç, i, encara, l'ideal d'igualtat (també enfront del jerarquisme eclesiàstic) s'ha judicat com no conforme a l'evangeli. De fet, fins l'any 1891, amb l'encíclica «Rerum Novarum» de Lleó XIII, no hi hagué una presa de posició oficial a favor dels obrers (amb els seus matisos); tanmateix, molts membres de l'Església de les classes benestants se n'escandalitzaren. Argumentaven, i encara argumenten, en el fons, tot un fer de l'Església i la fidelitat a aquesta «tradicció» que en aquesta novetat els apareix com una «traïció»...³

L'Evangeli dels pobres

Una lectura més atenta i aprofundida dels evangelis —que en una i altra època sempre hi ha hagut cristians que l'han feta i l'han viscut— i dels signes dels temps ens ensenya que tota persona humana —l'home i la dona, l'infant i l'adult, el pobre i el ric, el just i el pecador— és imatge de Déu, un fill i un germà pel qual Jesús ha entregat la vida... Per això el seguidor de Jesús, si vol ser un fidel deixeble, ha de realitzar el seu mateix camí a favor dels petits i dels desvalguts. És clar que és en la llibertat que hom ha de fer l'opció del Mestre, però en la mida en què se'l vol seguir, l'opció serà més generosa. Per això el grau de fidelitat dependrà de la major identificació amb ell, no sols en l'esperit sinó també de la seva visibilitat, és a dir, dels actes i de l'estil de vida a favor dels deseparats.

3. En el núm. 7-8, agost-setembre de 1978 de la revista «Sal Terrae» (pp. 637-691), Víctor CODINA escriví un article titulat «Cristianos por el capitalismo», on amb profunditat teològica però també amb ironia tracta d'aquesta qüestió.

Aplicacions concretes

Les reivindicacions dels barris. Per una solidaritat-constructiva

Per a concretar més: l'Evangeli demana d'arribar a compartir entre tots, amb llibertat i responsabilitat —perquè jo estimo els altres—, els béns d'aquest món, vull dir en tot, la vivenda, el vestit, la cultura, l'esplai... Per això, quan una associació de veïns d'un barri denuncia que falten escoles, té raó, o que falten vivendes i espais verds, té raó; quan reclama atenció sanitària, té raó; quan exigeix zones esportives i centres socials, té raó... Tanmateix voldria fer una observació: la manca d'aquestes coses i la ideologia que ha ajudat a sensibilitzar per a fer la lluita ha estat l'estil d'una solidaritat-reivindicativa, oblidant un sentit d'una solidaritat-constructiva entre els obrers, estil cooperativista. Això, penso, resta en les forces obreres una capacitat més profunda de la persona humana de creativitat i fomenta en l'home la típica reacció original de donar la culpa als altres, perdent una autocrítica més objectiva. Són dos defectes, al meu entendre, que a la llarga poden ser —són— en detriment de la nova societat que es vol construir. I a la llum de l'Evangeli, em sembla, podem dir que no està en la línia d'allò que sant Pau proclama: «venç el mal amb el bé» (Rm 12, 21).

Entre el sindicalisme i el cooperativisme

La línia de les assemblees i centrals sindicals obreres, tal com he exposat, assenyala indubtablement una millora pel que es refereix als guanys i a les condicions de treball de l'obrer. El fet de l'associació és una possibilitat de fer-lo actor del seu camí, i, per tant, del desenrotllament de les seves capacitats de decisió. Tot són valors que estan igualment en la línia del manament bíblic de cultivar-transformar la terra (Gen 1,28). També aquí cal indicar el predomini del sentit reivindicatiu. Però valgui per a uns i altres que hom ho entén com una mida pedagògica, com un despertador que crida les masses adormides a posar-se dempeus. El que importa és canalitzar tot seguit l'esperit constructiu. Per això m'atreveixo a dir que la línia cooperativista⁴ estaria més d'acord amb l'Evangeli.

4. És interessant l'experiència cooperativista de Mondragón (País Basc) que funciona des del 1950. L'intent fonamental és crear un esperit en els socis que els porti a sentir-se solidaris dels altres. Per

Diàleg i radicalisme dels partits

Sobre els partits polítics voldria judicar el fons de llurs diferències. D'una banda, els majoritaris es presenten en una línia dialogant que està més conforme a l'Evangeli, vull dir que no presenten postures d'eliminació de l'enemic de la classe obrera —el capitalista— sinó fer possible, plegats, la transformació de tots. Aquesta postura pactant, tanmateix, en ser menys radical, pot amagar i amaga unes concessions que poden traïr l'evolució cap a on es vol anar. Per això, els partits minoritaris, amb el seu radicalisme, reivindicant sempre el que encara manca, són un truc fort a la consciència de tots. I en això, em semblen ben evangèlics. Ara bé, llur intransigència els duu a una falta de confiança en la conversió de l'home (capitalista), de manera que en identificar-lo amb el mal (el capitalisme inhumà i explotador), no veu altra solució que eliminar-lo (vull dir la persona concreta). Contra aquest, per tant, no hi ha altre camí que l'odi i la mort. És clar, en això no els veig gens evangèlics. De fet, utilitza el mateix sistema que critica: la força del diner tampoc no té entranyes per a l'home, perquè el condemna a la fam, a la mort, de cop o lentament. De tota manera, els nostres partits minoritaris no actuen pas segons aquests plantejaments, però podrien arribar-hi.

III. UNES LÍNIES D'ACTUACIÓ

Voldria arribar a unes conclusions concretes. De fet, repetiré més o menys el que vaig dir en els articles anteriors.

1. Es tracta de canviar de mentalitat, és a dir, d'arribar al convenciment que el que es decideixi i faci no sigui per simple tàctica o quedar bé.

això no es tracta de repartir el màxim de beneficis entre els membres de la cooperativa sinó de preveure la creació de nous llocs de treball, és a dir, de beneficiar sempre el màxim de persones. Per això la cooperativa vol arribar a tots els àmbits de la vida social: cooperatives de producció, de consum, de crèdit... tot amb el model cooperatiu. Vegeu les obres següents: Iñaki GORROÑO, *Experiencia cooperativa en el País Vasco* (Durango, 1975); Dionisio ARANZADI, *Cooperativismo industrial como sistema, empresa y experiencia* (Bilbao, 1976); don José María, «Butlletí» T.U. IANKIDE, núm. 190 (Mondragón, novembre-desembre 1976).

2. Aquest canvi pot tenir una base de simple raonament humà, d'home de bona voluntat. No és necessari que parteixi de la fe. Ara bé, si parteix de la fe en Jesucrist, el canvi pot arribar a ser més radical, aquell «deixar-ho tot» que Jesús proposà al «jove ric»...

3. Cal tocar la realitat on es viu i es desenrotlla la vida obreira: la vivenda, el barri, l'escola, la sanitat, el lloc de treball, etc.; comprovar-ho en la pròpia carn. En aquest sentit són alligonadores les constatacions de Simone Weil o de Jean Girette i d'altres.⁵

4. Davant les reivindicacions obreres (malgrat algunes vegades estiguin rodejades de violència; i qui no és violent!) no quedar-se només amb una visió de si es pot concedir o no, sinó entendre si el que es demana és bo per a la persona humana en si mateixa; dit d'una altra manera: «ho voldries per a tu?» (és el mateix que «estima al proïsme com a tu mateix»).

5. Generalment en els barris, el terrenys i els grups de vivendes pertanyen a gent rica... Cal mentalitzar-se per a facilitar l'edificació dels equipaments necessaris i unes vivendes de veritable servei a la família...

6. Les empreses, els negocis, els bancs... L'ur direcció també es troba en mans de persones econòmicament fortes. Cal seguir un procés d'informació lleial dels seus estats de comptes. Cal caminar vers una societat sense desigualtats fent possible una participació més activa i responsable de tots els seus membres.

7. Els càrrecs polítics coincideixen, en la majoria dels casos, amb persones vinculades estretament al món financer. Aquest fet encobreix el frau fiscal... Cal, doncs, ser lleial al que està establert i vetllar perquè el tresor públic no sigui malversat, de manera que tots els serveis públics siguin ben atesos per aconseguir una ve-

5. Simone WEIL, *Ensayos sobre la condición obrera* (Barcelona, 1962), presenta la seva experiència de treball de fàbrica vista des de la seva sensibilitat d'intel·lectual; per això en fa una crítica profunda i alliberadora de l'home. Jean GIRETTE, *Je cherche la justice* (París 1972): És un enginyer que, mogut per l'Evangeli, féu així mateix l'experiència dins la vida obrera; analitza les diverses ideologies que es mouen dins el moviment obrer. A. ANCEL, *Mis cinco años de obispo obrero* (Barcelona, 1963). Presenta l'experiència del treball manual fet a casa i participant de la vida d'un barri obrer. Pere RELATS, *Diari d'un any de peonatge* (Barcelona, 1975). És un diari personal que expressa la seva experiència de treball de peó en el ram de la construcció. Per tractar-se d'un diari íntim, també hi ha elements aliens a la qüestió.

ritable promoció humana de la societat, tenint especialment en compte els més necessitats.

8. L'Església va fent camí vers una major senzillesa. Els eclesiàstics prenen un estil de vida més conforme al que tingueren Jesús i els apòstols. Tanmateix les responsabilitats adquirides en el passat fan que sigui difícil desprendre's del que es posseeix. El testimoni recíproc de laics i preveres (bisbes) és una ajuda a convertir-la en signe més fidel al Crist entregat per tots els homes. I en això, l'exemple dels religiosos, per l'opció de pobresa que han fet, encara ha de ser més radical!

CREURE EN L'HOME NOU A

PARTIR DE LA PRÀCTICA

SALVADOR PIÉ

No voldria caure en cap dualisme. La realitat és autònoma, però nosaltres som gent creient que vivim d'una manera unitària i no podem parlar ara com a homes i ara com a creients. Som creients globalment, i intentem construir la síntesi de la persona —l'home nou radicat en Jesucrist—, fer-ne experiència i donar-ne testimoni¹.

Aquí intento oferir uns elements per a una antropologia teològica, per a fer una lectura teològica dels eixos de la nostra síntesi.

A partir dels petits fets de la revisió de vida, tots tenim experiències de ser, alhora, homes alienats històricament i personalment, homes creadors de la història i subjectes de la història, homes a la recerca de l'home nou. Constatem, en definitiva, que som homes com a misteri i com a possibilitat.

Doncs bé, es tracta de veure com nosaltres —en tant que creients i en tant que església— podem fer no solament experiència creient, sinó també discurs, reflexió teològica.²

I. L'HOME ALIENAT HISTÒRICAMENT I PERSONALMENT

Per al creient, l'alienació de l'home té la seva arrel profunda en el pecat. Per això ens cal reflexionar sobre què significa.

A la constitució «Gaudium et Spes», sobre l'església en el món

1. Aquesta reflexió teològica és fruit de les I Jornades de militants del MUEC català, celebrades del 2 al 4 d'abril de 1977, amb la participació d'un centenar d'estudiants de Catalunya i les Illes. La pregunta que s'havia fet prèviament als grups era: «Quin concepte d'home hi ha darrera la pràctica militant que reflecteixen les nostres revisions de vida?» Aquest text que oferim als lectors va ser presentat després d'una aportació crítica de Josep M. Taltavull, sobre els elements bàsics per a una antropologia («Documents MUEC», núm. 16).

2. J. DE SAHAGÚN, *Antropologías del siglo XX*, Salamanca 1976;

d'avui, el Concili deia que l'home està dividit, alienat, respecte a la comunitat, respecte a les exigències de la pròpia consciència i respecte a Déu; i que la causa d'aquesta situació és el pecat. «El pecat empetiteix l'home, allunyant-lo de la seva plenitud», diu amb una frase rodona.

Doncs bé, parlar de l'home alienat i dividit en ell mateix és, en definitiva, parlar de la mort. La por a la mort i als seus signes —l'opressió que hi ha en el món i en nosaltres, l'egoisme, la mentida— és una por instintiva.

La Bíblia ens diu que Déu allibera de la mort col·lectiva i de la mort individual. No ens ha d'estranyar que doni tanta importància a la mort com a paradigma i moment culminant del qual ningú no pot sortir. Mostrar que Déu allibera de la mort és manifestar que és el Déu vivent. La Bíblia diu sovint que creiem en un Déu de vius i no pas de morts. En el món grec i romà hi havia, a cada casa, un Déu dels morts, el Déu dels pares. La gran novetat bíblica i cristiana és l'adjectiu amb què es qualifica Déu: el Déu de vius, el Déu que venç la mort i vol la vida de l'home. Així, doncs, la fe en el Déu vivent de Jesucrist, en el Déu que resuscita els morts, constitueix una experiència encara més radical que no pas l'experiència de la mort, de la por a la mort i de la lluita contra la mort, les quals són compatibles amb la fe. I ens diu que estem cridats a viure plenament.

Un segon aspecte de la condició actual de l'home alienat i dividit és la manca de coherència. A desgrat de tenir les coses clares, no tot el que pensem, el que fem i el que voldríem espontàniament és alliberador. La vida humana només pot realitzar-se dins una història progressiva. Per això, negar-se a oprimir els altres és ja anar trobant aquest tipus de coherència.

L'evangeli de Marc, al capítol quart, diu que la fascinació de les coses per les quals vivim fa que no siguem coherents. La paràbola del sembrador diu que moltes llavors no donen fruit precisament perquè les seduccions del món no les deixen créixer. En altres paraules, ha fascinat més allò immediat que s'ha trobat que no pas la recerca de coherència.

Des d'un punt de mira teològic, aquesta coherència és un do de Déu en Jesucrist: és precisament allò que ens toca més íntimament.³

M. VIDAL, «Modelos éticos humanistas» a *Moral de actitudes II*, Madrid 1977, pp. 21-48; R. COSLE, *Analyse marxiste et foi chrétienne*, París 1976.

3. M. FLICK i Z. ALSZEGHY, *Antropología teológica*, Sígueme, Salamanca 1971.

Condicció actual de l'home

L'home es troba alienat i dividit en si mateix. La causa n'és la situació històrico-estructural de pecat: el pecat original, de què parlen la Bíblia i la reflexió creient a través del temps. Amb una lectura més nostra, podríem parlar d'aquesta situació estructural-històrica que ens supera a nosaltres mateixos: la situació de pecat en què el món es troba, «el pecat del món».

Amb aquesta expressió, l'evangeli de Joan designa quelcom que fa que la humanitat estigui en un àmbit històricament o estructuralment pecaminós. Podríem parlar, fins i tot, del misteri del pecat, precisament perquè està més enllà del que nosaltres volem o no volem. Al quart evangeli, el pecat del món és vist com una força que frena i impedeix la vertadera existència humana.

Doncs bé, és contra aquest pecat que ve a lluitar Jesucrist. I no solament oferint a cadascú de nosaltres la possibilitat d'una conversió i d'un perdó individual, personal; sinó donant al món una nova situació històrica: aquella en què ens trobem nosaltres. Perquè el món està en funció de Jesucrist. Ho sàpiga o no, el món es troba en situació de pecat, de do de Déu en Crist, de gratuïtat, d'esperança.

La nostra és, doncs, una situació històrica col·lectiva de pecat: el que anomenem pecat original en nosaltres. El llibre del Gènesi ens explica, de manera catequètica, que el pecat no ve de Déu sinó dels homes: que és una opció de l'home.

Divisió de l'home en situació de pecat

Les causes de la nostra divisió i alienació d'homes contradictoris i ambigus no són només estructurals: també depenen, en bona part, del nostre protagonisme humà.

Per això el pecat original en nosaltres, el podem veure a tres nivells diferents: la situació de divisió en què ens trobem; la nostra solidaritat històrica i comunitària amb el pecat del món; la dificultat personal d'optar per Déu com a únic absolut. Aquest darrer constitueix el nucli de la nostra situació personal de pecat.

Aquesta opció, nosaltres, cristians, l'anem fent en Jesús present en nosaltres: ell ens revela aquest Déu en el qual podem creure. Es tracta d'una opció de fons, és a dir, que agafa la persona sencera; és una opció d'obertura o tancament que es va fent i es va manifestant de manera progressiva; procedeix del centre mateix del que som nosaltres: no és una cosa perifèrica, exterior,

sinó que constitueix radicalment la nostra pròpia persona. En definitiva es tracta de la resposta que donem a la pregunta sobre el sentit últim de les coses, sobre la utopia radical, sobre el futur absolut, i de l'orientació que donem a la nostra vida amb vista a anar superant l'alienació històrica i personal.⁴

L'alliberació-salvació de Jesucrist

La salvació de Jesucrist assumeix els tres nivells d'aquesta situació de pecat. Segons el document d'identitat del MUEC (Moviment d'Universitaris i Estudiants Cristians), nosaltres entenem la militància (és a dir, la nostra pràctica viva i transformadora) en la línia de l'alliberament en aquests tres nivells: ⁵ col·lectiu-polític, personal, i alliberament del pecat en Déu.

Quan afirmem que l'originalitat cristiana dins l'experiència de l'alliberament es troba en aquest tercer nivell, fet possible per Jesucrist, afirmem que l'arrel de l'alienació personal i col·lectiva es troba, precisament, en el tancament a l'opció radical per Déu com a únic Absolut. La societat es fabrica els seus ídols; nosaltres ens fabriquem els nostres déus; alliberar consisteix a anar traient els ídols. Doncs bé, tots els alliberaments estructurals i personals del nostre món són signe de l'alliberament del pecat.

En les revisions de vida que anem fent van sortint els condicionaments, les alienacions, les situacions de desànim i de contradicció. Però ens manca una lectura teològica, cristiana, que vagi més a fons: ens manca una teologia del pecat. Només en tenim l'expressió en la mort de Jesús.

II. L'HOME, CREADOR I SUBJECTE DE LA HISTÒRIA

1. *L'home, imatge de Déu i semblança seva*

El llibre del Gènesi diu que l'home va ser creat a imatge i semblança de Déu i que la dona és de la mateixa carn que l'home.

4. A. MATABOSCH, «Pecat del món i pecat original» a *De la fe a la teologia*, Facultat de Teologia, Barcelona 1974, pp. 81-104; J. M. ROVIRA BELLOSO, «El pecado original» a *Trento, una interpretació teològica*, Facultat de Teologia, Barcelona 1978, pp. 101-152.

5. «Documents d'Església» núm. 211, 1976 col. 385-389.

A aquella gent, se'ls feia difícil, a vegades, distingir entre homes i animals, perquè la situació d'esclavatge i opressió a l'Orient antic és quasi impensable avui.

Doncs bé, per al Gènesi, l'home es troba al cim del món material, ja que és capaç de dialogar humanament, no ja vegetalement o animalment. L'home és imatge de Déu: vol dir que està en la línia d'aquest Déu que crea, que no es troba immers en el món com una màquina que ha de fer el que li toca, que és capaç de crear novetats.

El Nou Testament afegeix que la imatge de Déu per excel·lència és Jesús: en ell veiem el rostre humà de Déu i entenem què vol dir que l'home és imatge de Déu. Per això la nostra fe no s'adreça a un Déu que no sabem ben bé qui és ni busca a les palpentes alguna clarícia sobre nosaltres. Jesús ens diu la manera com l'home esdevé creador i imatge de Déu.

2. *L'home, subjecte de la història de salvació*

Teològicament hi ha un únic món i una única història, a l'interior de la qual ens trobem tots i fem l'experiència de la història de la Salvació. La història de la Bíblia és una història normal llegida amb ulls excepcionals: des d'una perspectiva creient, en fem una lectura creient.

La història és una aventura col·lectiva. L'home n'és el subjecte i va donant-li un sentit. I l'home creient, subjecte de la història, és el qui fa en la història l'experiència de Déu. Una història que no és una crònica de fets, freda i externa, sinó una realitat viscuda, punt de convergència entre el passat i el futur.

Al capdavant el veure de la revisió de vida és aquesta mirada que intenta copsar si la història és alliberadora o no ho és, si és constructora d'una nova fraternitat o no ho és. I per a nosaltres, creients, això és anar construint el Regne de Déu, el qual no és una realitat al marge d'aquesta història que es va fent.

El protagonista de la història de la salvació és, doncs, el creient. Ell viu la història i hi aporta una significació nova, que és una nova dimensió: l'esperança absoluta, definitiva, salvadora (escatologia). Per al creient, aquesta dimensió ja està actuant en la història humana. Quan es nega aquesta esperança, es produeix l'individualisme de persones i grups, que porta a un tancament d'egoisme i alienació i a crear-se ídols. En canvi, quan la història és transcendida per aquesta esperança escatològica, aleshores és possible de no absolutitzar-ne cap dels seus protagonistes ni cap dels seus esdeveniments.

L'específic cristià és precisament aquest horitzó de comprensió: una esperança salvadora, definitiva, absoluta, que va més

enllà, que ha estat realitzada en Jesucrist, que ell ha introduït en la història i que nosaltres anem vivint en església. Però sempre en la línia de la promesa.⁶

3. *El futur de la història, la nova frontera de la transcendència*

El nostre absolut, la nostra transcendència, se situen a nivell de futur: no es troba dalt del cel, sinó de cara endavant. El futur de la història és la nova manera d'expressar que «Déu és dalt del cel» o que «Déu és al fons del cor». Dir de Déu que és el futur absolut, sempre més enllà dels nostres petits homes nous, és la nova manera d'expressar la transcendència de la fe i la nostra fe en el Déu transcendent.

4. *L'Església, evangelitzadora de la història*

La tasca de la comunió eclesial —convocatòria d'aquells que es volen prendre seriosament el Regne de Déu— és fer possible l'evangelització, és a dir, fer que aquesta història pugui ser viscuda com a història de salvació. L'Església és evangelitzadora de la història en la mesura en què fa memòria de Jesús i viu la utopia constant de la seva resurrecció.

III. L'HOME A LA RECERCA DE L'HOME NOU

Nosaltres, cristians, tenim Jesucrist com a home nou per excel·lència: tota realització humana de l'home nou no serà mai definitiva i sempre tindrà Jesucrist com a punt de referència.

Faré en sis afirmacions un breu resum de qui és Jesús com a home nou, seguint J. I. González Faus:⁷

1. *La vida de Jesús es caracteritza per la seva pretensió (actitud assumida voluntàriament) d'un home nou utòpic*

Aquesta opció, la manifesta posant-se al costat de la gent marginada de la seva societat i anunciant el Regne de Déu, és a dir, aquella situació en la qual el món trobarà el seu sentit ab-

6. S. PIÉ, «Què és la salvació» a *De la fe a la Teologia*, Facultat de Teologia, Barcelona 1974, pp. 9-17.

7. J. I. GONZÁLEZ FAUS, *La Humanidad nueva: ensayo de cristología*, Madrid 1974, pp. 661-662.

solut: serà un món plenament alliberat de totes les seves alienacions i on Déu serà l'únic absolut. Amb el nom de Regne de Déu, Jesús anuncia, doncs, l'adveniment d'uns homes nous i d'una societat nova.

2. La mort és la resposta que els representants oficials de Déu donen a la pretensió de Jesús

Els representants oficials de Déu van dir que no a la pretensió de Jesús, el van tractar de boig i el van executar.

Però Jesús, al llarg de la seva vida, havia parlat de Déu —aquell que ningú no ha vist mai— com d'un pare, un pare bo al qual podem anar confiadament i sense por, amb el qual podem relacionar-nos com a fills.

Per això, en la seva mort trobem un contrast molt humà. Jesús exclama: «Déu meu, Déu meu: per què m'heu abandonat?»: és l'experiència de soledat, de por a la mort, en un moment de desesperació. Però fa un pas, i diu: «Pare, en les vostres mans encomano el meu esperit»: ha superat la contradicció, la por, l'esgarripança de la mort. Déu se li presenta no pas com aquell que l'ha abandonat, sinó com el Pare en qui pot confiar. I en aquesta confiança de futur (Lc 23,46) —que constitueix una novetat radical— Jesús realitza el que havia proclamat de paraula. De manera que amb la seva mort ja comença l'home nou.

3. En la resurrecció de Jesús, Déu dona el sí irrevocable a la seva pretensió i obre a la humanitat el futur absolut d'un home nou

La mort no és la darrera paraula sobre l'home; i no solament sobre Jesús. Per això, en l'evangeli de Mateu, en el moment en què mor Jesús, s'obren tots els sepulcres. La resurrecció de Jesús és l'obertura de la humanitat a un futur absolut, que ja comencem a tenir, per bé que encara no hem assolit del tot.

4. Jesús ressuscitat és confessat com a Home Nou

Quan el Nou Testament ens diu que Jesús és el Senyor, el que està assegut a la dreta de Déu, afirma que és l'Home Nou. L'experiència radical de les aparicions de Jesús constitueix la novetat de l'Església: aquella gent van creure que, en Jesús, havia arribat la plenitud d'allò que ells somniaven, però que mai no haurien estat capaços d'assolir pel seu compte. Jesús va donar una resposta a la seva expectació en una plenitud que va més enllà del que és l'home. Així, la seva resurrecció, realització de l'home nou, és la utopia realitzada en el nostre món com a utopia de plenitud.

5. *L'experiència històrica de Jesús esdevé per a nosaltres la revelació definitiva de Déu*

Què vol dir que Jesús és Fill de Déu? La divinitat de Jesús no és un segon pis edificat sobre la seva humanitat: és la plenitud insospitada, gratuïta, sorprenent, d'aquesta humanitat. «Tan humà, només pot ser-ho Déu!», diu L. Boff.⁸

Jesús és la revelació definitiva de Déu en coherència amb el que nosaltres esperem i anhelem. Però és una plenitud que, si ell no hagués viscut, nosaltres no hauríem pogut sospitar.

6. *Encarnació, creu i resurrecció són, doncs, els tres eixos fonamentals de la història de Jesús*

No es tracta d'esdeveniments aïllats, ni d'afers individuals de Jesús. Sinó que, viscuts per ell, Home Nou, són les categories configuradores de l'home com a home nou i de la humanitat com a humanitat nova en el Regne de Déu. I esdevenen, per això mateix, els tres grans eixos de la lectura cristiana de la realitat.

Així, doncs, la nostra fe i la nostra experiència evangelitzadora són experiència d'encarnació, experiència de creu i contradicció, i experiència de resurrecció, d'esperança i radicalitat. Creure en Jesús vol dir fer aquesta opció personal radical per Jesús de Natzaret i pel seu estil de vida; ens hi ajudarà la lectura creient de la realitat. Com la nostra fe, també la nostra evangelització és encarnada, crítica i alhora experiència profètica o d'esperança.⁹

IV. L'HOME COM A MISTERI I COM A POSSIBILITAT

1. *L'home és misteri i possibilitat.* Perquè està a la recerca de l'home nou; perquè malda per superar l'alienació i esdevenir subjecte de la història. Perquè existencialment i teològicament està arrelat més enllà del que pot copsar i expressar. El darrer misteri és, en definitiva, d'on venim i on anem.

Nosaltres, homes, hem fet experiència de misteri, experiència religiosa. En la revisió de vida, aquesta experiència constitueix

8. L. BOFF, *Jesucrist llibertador*, Ed. Claret, Barcelona 1976, p. 169.

9. S. PIÉ, «Què vol dir creure en Jesucrist?» a «Quaderns de Pastoral» núms. 31-32, 1974, pp. 400-410.

una dada de fons, no puntual: sabem que no podem prendre'ns la vida sense més ni més, sense ni com va ni com costa. Per això ens preguntem pel sentit darrer, per la radicalitat de les coses. Convençuts que l'experiència humana té un caràcter misteriós, que s'experimenta en el límit de l'humà.

2. *L'experiència religiosa* és, sempre, una experiència de sentit, alliberador o alienador. I es presenta com a total, com a última: i aquest és el nivell de la gratuïtat.

L'home és possible. La fe no és una possessió, sinó una possibilitat: la possibilitat d'obrir-nos a un futur totalment nou. Es tracta d'un camí d'experiència enmig de la vida que intenta trobar els signes que facin present l'home nou precisament en la nostra mateixa lluita per aquest home nou.¹⁰

3. *La fe és una aventura col·lectiva*, no una aventura personal o individual. No és una fita situada al nostre davant per tal que cadascú de nosaltres sigui millor, sinó perquè el món sencer sigui més signe del Regne de Déu.

4. *L'evangelització com a missió*. Evangelitzar vol dir transformar la realitat del nostre entorn, fent així possible l'afirmació de l'home nou.¹¹

5. *L'home reflectit en Crist*. L'home és misteri i possibilitat quan s'acosta a aquest home: Jesús; quan prega, quan contempla, quan celebra. Ell és l'home abandonat per Déu i pels homes; executat. I d'ell se'ns diu: «Heus ací l'Home».

No és, doncs, en un home radiant que reconeixem el lligam amb Déu i ens coneixem nosaltres mateixos com a homes nous; és en el crucificat. Perquè en la creu, juntament amb la misèria dels homes, es posa de manifest l'amor radical de Déu, que assumeix els homes en la seva misèria. Déu s'ha fet home en Jesucrist per tal que els homes puguem ésser Homes Nous.¹²

10. L. DUCH, «Experiencia religiosa» a «Estudios Franciscanos», núm. 77, 1976, pp. 5-18.

11. S. PIÉ, «Què vol dir evangelitzar?» a «Eina», núm. 2, 1978, pp. 21-26.

12. J. MOLTMANN, *El hombre*, Salamanca 1976.

V. VERS UNA ANTROPOLOGIA TEOLÒGICA DE LA REVISIÓ DE VIDA

Una aplicació sumària a la Revisió de vida de la reflexió que hem fet fins ara hauria de referir-se als tres nivells —fe, actitud, opció— vistos com a correlatius i profundament interrelacionats. Perquè la Revisió de vida no es queda, purament, en el fet revisat (veure), cosa que conduiria només a una anàlisi, més o menys política, de la realitat, sinó que intenta d'arribar a les actituds (jutjar), forma concreta de realitzar les opcions (actuar). D'aquesta manera esdevé una anàlisi militant que passa també per les actituds dels protagonistes del fet. Cada nivell, profundament implicat amb els altres, comporta una antropologia i una teologia en la línia del que he exposat fins ara. Però mostrar-ho detalladament donaria matèria per a una altra exposició.

Esquema sintètic de les grans articulacions

ANTROPOLOGIA	TEOLOGIA
<i>Experiència</i>	<i>Lect. teològica</i>
de contradicció, de fracàs	l'home alienat pel pecat histò- ricament i perso- nalment
de protagonisme, de presència, de compromís	l'home, subjecte i creador, a imatge de Déu creador
d'esperança, d'anhel...	Jesucrist, Home nou, forjador del món nou, el Regne
<i>Lect. antropològica</i>	<i>Formulació cristològica</i>
l'home alienat històricament i personalment	teologia de la creu
l'home protago- nista i creador de la història	teologia de l'encar- nació
l'home, a la recerca de l'home nou	teologia de la Pas- qua
<i>Conclusió:</i> l'home com a possibi- litat i com a misteri	<i>Síntesi:</i> Heus aquí l'home; Jesucrist !

ESGLÉSIA I ESTAT DURANT LA TRANSICIÓ POLÍTICA

SALVADOR CARRASCO

L'Església a Espanya està vivint activament, fa uns anys, un procés de canvi. Des de finals dels anys seixanta es noten signes de renovació, tant a nivell «estructural» o institucional com de «base». Això ha estat possible gràcies a forces i a realitats eclesials anteriors. Es tracta, tanmateix, d'una tasca inacabada. Encara avui, en etapa de transició, continua preocupant el paper jugat per l'Església, «el nou rol de l'Església en una societat pluralista i democràtica; i no per raó d'una adaptació oportunista i demagògica, infidel als principis, que baratés qüestions fonamentals per a posar-se a la page, sinó per a ser més coherent amb si mateixa (...) Per a ser més fidels a l'Evangelí, precisament, hem de ser més fidels a l'home i a la societat del nostre temps» (A. Iniesta a *El País*, 16.6.79, p. 9).

Una de les tasques que s'imposen és la revisió crítica del passat de l'Església espanyola, especialment durant la darrera dècada del franquisme.¹ En aquesta línia apuntaven les reflexions dels bisbes, com en donen testimoni els discursos del president de la conferència episcopal, Dr. Tarancón, a l'obertura de les assemblees plenàries XXVI i XXVIII (Ya, 21.6.77, pp. 24-25; 28.2.78, pp. 23-24) i altres intervencions seves (Ya, 29.6.79, p. 39). Però hi apuntava també la inquietud del laïcat militant, dels moviments i les comunitats cristianes, i fins i tot l'interès

1. «A partir de 1968, l'Església va començar a ser molt distinta de l'Església del 36 o del 40, per raó del Vaticà II, dels canvis experimentats a l'interior mateix de l'Església espanyola, i dels canvis que s'anaven produint al país, canvis aquests darrers que el Règim passat no va saber assumir». M. de Unciti, *Tensiones Iglesia-Estado en los últimos años del franquismo*, a Ya, 27.5.78.

Vegeu també S. Carrasco, *Iglesia-Estado en España: ¿una libertad imposible?*, a *Communio*, Sevilla, IX (1976), p. 1-62; Diversos autors, *Iglesia y sociedad en España*, ed. Popular, Madrid 1977; J. J. Ruiz, *El papel político de la Iglesia en la España de Franco*, Tecnos, Madrid 1977. J. Chao, *La Iglesia en el franquismo*, Felmar, Madrid 1976.

de la premsa pels treballs que han abordat aquesta qüestió des d'una perspectiva històrica.²

I. ENTRE DÉU I EL CÈSAR NO A UN NOU CATOLICISME POLÍTIC

Ja ho vam comentar: l'Església ha canviat, els darrers anys. Han canviat els bisbes (renovats en nombre i en mentalitat), el laïcat i el clergat; han canviat les relacions Església-Estat i Església-Societat. No han canviat tant les institucions eclesiàstiques i religioses. Ningú no ignora la nova situació; però hi ha diverses maneres de valorar-la. Per a uns es tracta d'oportunisme tàctic³; per a altres, de possibilisme aprofitat i demagògic, o d'acomodació interessada (E. Romero a *Pueblo*, 25.6.69); o bé de traïció i maquiavellisme, o de conversió a l'antifranquisme militant mitjançant «coartades colossals: el Concili Vaticà II» (R. de la Cierva a *El País*, 6.6.77, p. 7).

Contra aquesta mena de parers, penso que els canvis de l'Església han estat honestos i coherents amb ella mateixa i amb la seva missió. Més aviat crec que cal situar els problemes en altres nivells, i formular qüestions com és ara aquestes:

— quines implicacions té l'anomenat «catolicisme polític»?; quines relacions té amb la jerarquia de l'Església?; és realment, avui i tot, una plataforma utilíssima de poder?; quins grups i quins homes l'encarnen? (R. de la Cierva, *Ibid.*);

— després de les «exèquies d'un cert poder polític de l'Es-

2. J. Bigordà, *El discurso de Azaña o la defensa de la laicidad con ribetes agresivos*, a *El Correo Catalán*, 13.10.77. C. Sánchez Albornoz, *Una anécdota olvidada*, a *El País*, 7.9.77, p. 7. F. Monegal, *Southworth, la Iglesia y la guerra*, a *La Vanguardia*, 20.6.79, p. 27. A. Marquina, *El Concordato de 1953 y los acuerdos parciales*, a *El País*, 22.12.78, p. 7. I, tot i no tractar-se de premsa, sinó d'una revista, val també la pena de remetre's a *Iglesia viva*, n. 79 (1979), dedicat als nous acords Església-Estat, dels quals hem de parlar més endavant.

3. *Unión*, òrgan de la UGT de Sevilla, citat a *UGT*, n. 345, febr. 1974, p. 7.

glésia» (segons expressió de J. M. Martín Patino, a *La Vanguardia*, 12.2.77, p. 12), ¿assistim ara a l'espectacle d'un replantejament i al muntatge d'altres formes de poder, més camuflades i subtils («taranconisme», «Acción Católica Nacional de Propagandistas» — UCD; «capitalisme amb rostre humà»; retorn de «la vella teocràcia»)? ¿Som, tal vegada, objecte de manipulació per part d'alguna mena de «masoneria eclesiàstica»?⁴ ¿O bé l'Església es decidirà a ser servidora de l'Evangeli i a donar primacia a la «institució eclesial» sobre les «obres confessionals»?⁵

— ¿com hem de valorar les intervencions dels bisbes espanyols amb motiu de les eleccions o del referèndum constitucional i la presència de clergues a les candidatures?; ¿en què consisteix l'«estratègia d'evolució» de què s'ha parlat (J. M. Martín Patino a *La Vanguardia*, 31.7.77, p. 6)? Perquè l'Església no hauria de funcionar com funcionen de fet els partits. Si ha d'haver-hi «estratègies de canvi», ¿quin és el paper del clergat i quin el del laïcat?; on anem i per quins camins?; quines són les orientacions i les pistes d'aquesta mal anomenada, tal volta, «estratègia»?

L'Església, a Espanya, va servir dos amos. Semblava que havia començat una nova fase de més llibertat i independència reals; però totes les coses humanes són penetrades d'ambigüitat. ¿Com no recelar, doncs, de «cúries, palaus, catolicismes polítics», dels «*cabildeos* de passadís, que bisbes i alts dignataris de l'Església espanyola duen a terme amb homes sortits de la «Santa Casa», i que formen part del govern o, si més no, continuen tenint rellevància en l'espai majoritari de l'actual poder?» (J. M. González Ruiz a *El País*, 16.7.77, p. 17).

II. LA DIFÍCIL PROVA DEL PAÍS BASC

Pau VIè invitava els bisbes espanyols a ser presents enmig del poble. Era el 1969. Els bisbes van entendre aquella al·lusió a Espanya (que va desfermar una veritable tormenta de prem-

4. J. L. Aranguren, *La Iglesia y el poder*, a *La Vanguardia* 12.7.77, p. 5. M. Benzo, *Sobre el taranconismo y sus anexos*, a *El País*, 26.7.77, p. 18.

5. J. M. Rovira Belloso, *La Iglesia realizada como auténtica comunidad*, a *Iglesia Viva*, n. 67 (1977), p. 55-56.

sa) com una invitació a promoure la «justícia social, entesa en tota la seva amplària». D'aleshores ençà, la veu del magisteri episcopal va fer-se sentir amb més freqüència i amb més intensitat en «qüestions temporals» enfront de situacions concretes en les quals es trobaven compromesos els drets humans o de valors com és ara la justícia o la llibertat. No és ara el lloc de fer una llista de les intervencions en aquesta línia.⁶ Però sí que alludiré a una situació explosiva en què l'Església es troba implicada i d'on han sorgit problemes per als bisbes: el País basc.

La qüestió de les nacionalitats és d'ordre estructural: es tracta d'una situació, encara no resolta, que constitueix un factor clau de la «crisi orgànica» de l'Estat espanyol.⁷ No ens ha d'estranyar que l'Església basca tingui dificultats, que no sempre siguin compreses les manifestacions i les preses de posició dels seus bisbes. Basta recordar que la crisi més greu entre el Règim franquista i l'Església, els darrers anys, va tenir lloc amb motiu de l'«afer Añoberos», bisbe de Bilbao.

Atacs a l'episcopat

A primers de gener de 1979, un conseller socialista del País basc implicava l'Església amb la deteriorada situació del país pel seu «silenci i la seva passivitat davant la violència». Aleshores, els bisbes de Bilbao i St. Sebastià van fer públic un text de quatre folis, que duia per títol: «L'Església del País Basc, decidida a continuar la seva lluita a favor de la pau.»

Un editorial de *El País* (12.1.79) qualificava de «desgraciada» la resposta dels bisbes. I afegia comentaris d'aquesta llei: «op-ta per no denunciar sigles o grups concrets, empresa perillosa quan els denunciats acostumen a assassinar els seus crítics»; «tasca de taxonomia i fenomenologia que té, a sobre, l'avantatge de la manca de risc i de compromís»; «rosari de lamenta-

6. Vegeu *Documentos sociopolíticos de los obispos españoles (1968-1972)*, PPC, Madrid, 1972.

7. Sobre la noció de «crisi orgànica», A. Gramsci, *La política y el Estado moderno*, Península, Barcelona, 1971, p. 107-117. Sobre la crisi de l'Estat a l'Espanya contemporània, C. Roma, *La crisis española del siglo XX*, F.C.E., Barcelona, 1976.

cions burocràtico-planyívoles, a què tan proclius són els documents eclesiàstics, llevat dels temps de croades o de guerres contra infidels»; «autocomplaença i paraules buides», etc. Tampoc no hi mancava l'acusació d'oportunisme: «no seria fàcil resistir la temptació de recordar a aquests il·lustres prelats —i no a títol personal sinó institucional— que la data que el document assenyalava com a inici de les denúncies de l'Església basca sobre la situació d'Euskadi coincideix amb el gir iniciat per la jerarquia en començar la decadència física del general Franco i la descomposició política del seu règim». L'editorial acabava acusant els bisbes de Bilbao i St. Sebastià de «metamorfosi moral» i d'afiliació «al partit que va fundar, fa dos mil anys, Ponç Pilat». Un atac dur i frontal, sense dubte de cap mena.

Segons altres (R. Aguirre, J. M. Mardones, V. Urrutia, F. Loidi, a *El País*, 21.1.79, p. 9), al País basc «es va perfilant l'aliança de l'Església amb la ideologia dominant a Euskadi (...) és el moviment estructural d'una institució que, d'aquesta manera, s'ajusta a aquestes capes socials (...) que constitueixen la seva clientela habitual i que s'identifiquen amb el nacionalisme sabinista». «L'Església —comenten— està enclaustrada en un llenguatge allusiu per a iniciats i exhortatiu per a incondicionals».

Balanç

Els darrers conflictes amb l'Estat espanyol van provenir de l'exercici de la llibertat en l'anunci de la Paraula, de l'exercici de la funció profètica de l'Església. En algunes ocasions hom ha comentat el to «doctrinari» de les manifestacions i declaracions dels bisbes. S'ha de reconèixer que aquesta càrrega doctrinària ha disminuït notòriament. Hi cap honradament de preguntar-se sobre la conveniència o no d'al·lusions concretes a persones, grups, o organitzacions. Tot amb tot, l'Església pretén «sobre tot, crear conviccions, educar les persones i els grups, i canviar el cor dels homes». Rellegint la nota que va provocar l'atac frontal de *El País* es pot afirmar que no hi va haver «rentada de mans», ni «metamorfosi moral», ni covardia; ni, naturalment, oportunisme polític. Cal no oblidar que es tracta d'un document del magisteri episcopal. Segons la meua manera d'entendre, caldria centrar la qüestió en aquestes preguntes: ¿Quin llenguatge ha d'utilitzar el magisteri episcopal en matèries que afecten la vida social, econòmica i política?; ¿en quines condicions pot afirmar-se que es tracta d'un raonament o una ex-

posició «doctrinaria», allunyats del món real i concret dels homes?»⁸

Sigui'm permès de cloure aquest apartat amb una citació de R. Alberdi, professor de la Universitat Pontifícia de Salamanca, en un elogi article, publicat ja fa un parell d'anys, però que és d'aplicació al cas que comentem: «Vostè —comenta a Antonio Garrigues Walker— ha comès dos errors. Ha desconegut la capacitat d'«aguant» dels nostres bisbes: li asseguro que és superior a la de vostè i n'haurà de donar compte. Al temps. Tampoc no s'ha apercibut de l'enorme capacitat de «digestió» de l'Església» (*El País*, 14.8.77). Citem unes paraules dels bisbes bascos, que ens ajuden a situar els problemes en un terreny humà: «Moltes vegades ens preguntem amb inquietud què podríem fer des de la nostra condició de pastors per a l'extirpació de la violència i per a col·laborar eficaçment en la progressiva pacificació del nostre poble. Estem disposats a qualsevol servei i a qualsevol sacrifici en ordre a fer possible una pau que és necessitat urgent i anhel general dels ciutadans».⁹ Una actitud d'aquest caràcter és mereixedora d'alguna cosa més que el simple respecte.

III. PREOCUPACIONS I TEMORS DAVANT LA CONSTITUCIÓ

A finals de novembre de 1977, la premsa feia públic el borrador del que seria el projecte constitucional. Aquells dies explotava novament la «qüestió religiosa» en la vida pública de l'Estat espanyol, una de les velles qüestions estructurals de la història contemporània espanyola. Un nou plantejament de la qüestió es besllumava en la Constitució que era aprovada el 1979. Segons assenyalava J. Bigordà, la línia de la Constitució seguia l'enfocament general del projecte Ossorio — Alcalá Zamora de 1931, el qual —com és sabut— no va arribar a prospe-

8. Considerem d'especial interès la consulta de C. Martí, *Magisterio episcopal sobre las relaciones con la comunidad política en España a partir de 1931*, a *Iglesia viva*, n. 46 (1973) p. 271-300.

9. *Ante la actual situación de violencia, una llamada a la paz*, pels bisbes de Pamplona-Tudela, Bilbao, St. Sebastià i Vitoria, extracte a *Ya*, 16.6.78. Escrites ja aquestes ratlles, llegim a la premsa que la jerarquia catòlica del País basc s'ha tornat a manifestar contra la violència (*La Vanguardia*, 14.6.79).

rar i que tenia com a característic «considerar l'Església catòlica com a institució de dret públic i garantir l'ensenyament religiós».¹⁰ Són les qüestions fonamentals entorn de les quals ha girat ara el debat sobre la Constitució i la «qüestió religiosa».

El borrador constitucional

El borrador publicat declarava que «l'Estat espanyol no és confessional. Garanteix la llibertat religiosa en els termes de l'article...» (art. 3). Per la seva banda, l'article 15 establia que la religió no seria motiu de discriminació; es garantia la llibertat de cultes i de professió filosòfica o ideològica, amb l'única limitació de l'ordre públic, protegit per les lleis (art. 17.1). No mencionava explícitament l'Església catòlica, la qual havia d'acollir-se al dret comú, al règim de llibertats que dibuixaven els art. 23-26. Els articles 31 i 39 s'ocupaven, respectivament, de l'ensenyament i el matrimoni, dos de les clàssiques «matèries mixtes» del dret concordatari.

La reacció episcopal, amb la llibertat de l'Església al fons

La veu de l'episcopat no va deixar de fer-se sentir: «No tenim per què amagar-ho: ens preocupa la llibertat de l'Església, la presència institucional de la qual ha de ser reconeguda i acceptada per al lliure exercici de la seva missió en aquesta societat concreta que és Espanya», deia Tarancón a l'obertura de la XXVII Assemblea plenària de l'Episcopat. Parlava de la necessària independència i col·laboració entre l'Església i l'Estat, en benefici de l'home i de la societat, i reivindicava el seu reconeixement explícit «dins un marc jurídic just i sense situacions privilegiades». També recordava que «l'Església catòlica és una realitat social, amb una trajectòria històrica llargament unida a les realitats socials i als esdeveniments més decisius de la nostra història, i que, com a tal, continua tenint un pes específic que no és negat per ningú». No demanava cap tipus de confessionalitat de l'Estat, però deia que l'Estat «no pot igno-

10. Citat per J. Bigordà, *La nueva política religiosa en España, a Iglesia viva*, n. 79 (1979), p. 19-20.

rar el que creuen i professen la major part dels ciutadans (...) Tenim dret a exigir una Constitució que reconegui i doni vigència a la nostra presència en el món real de la nostra societat (...) El fet Església té forta incidència en les opcions dels espanyols. ¿Pot fer-se els ulls grossos, com si no existís aquesta realitat?» (Ya, 22.11.77, p. 21-22). En definitiva a Espanya, l'Església catòlica no és una església més.

El 24 de novembre el tema era debatut a l'aula episcopal. Va estudiar-se la possibilitat o conveniència d'una declaració sobre la futura Constitució. I tot i que pogués ser interpretada com a «opció política», de no disposar oficialment del text pre-constitucional, i de la manca de temps per a fer un estudi ben reposat, van decidir de fer-la: el moment era transcendental; el silenci podria ser mal interpretat; els altres episcopats s'havien manifestat en ocasions semblants, etc.

La Nota episcopal duia per títol «Declaració col·lectiva sobre els valors morals i religiosos a la Constitució». En la seva quarta part, la que ara ens interessa més, s'assenyalava que, «si prevalien en el text constitucional formulacions equívokes i d'accent negatiu, que poguessin donar peu a interpretacions laïcistes, no es donaria resposta suficient a la realitat religiosa dels espanyols, amb el pes indubtable del catolicisme i la presència d'altres Esglésies i confessions religioses en la nostra societat». S'afegia que «un ple reconeixement de les diverses esglésies hauria d'obrir la porta a un tractament sobri i constructiu de l'Església Catòlica a Espanya, en termes d'independència recíproca en relació amb l'Estat, de respecte de competències i de possibilitat d'establir acords en matèries d'interès comú, que exigeixen una línia estable d'actuació». S'indicava, també, la necessitat d'assegurar «la llibertat d'evangelitzar, d'associar els fidels i de prestar suport a la fraternitat humana per mitjans educatius, assistencials i de promoció integral».

Un pas endavant?; un pas enrera?

Un editorial del diari *El País* (23.11.77, p. 8) feia una àmplia referència al discurs del cardenal Tarancón: remarcava l'ambigüitat del seu llenguatge i la confusió entre la realitat social que és l'Església i les parcel·les de poder que conserva i que «l'enlairen a la categoria de primer grup de pressió del país». Després d'assenyalar la compatibilitat entre democràcia i cristianisme, conclouia: «seria desitjable que la interferència de l'Es-

glésia en afers específicament polítics no torni a obscurir aquesta convicció i a ressuscitar els vells fantasmes del passat».

Ya comentava l'endemà mateix: «Algun periòdic ha entès les coses totalment a l'inrevés. No ha comprès el discurs». El mateix *Ya* publicava el dia 27 un editorial amb aquest títol: «No hi ha pas enrera, sinó endavant».

Val la pena de recollir un paràgraf ben significatiu de l'article del P. J. M. Martín Patino, «Qui són els que fan un pas enrera?»: «Algú ha retret a l'episcopat espanyol el refús a sotmetre's al que ells entenen per "dret comú". El que l'Església desitja i demana a la nova Constitució és precisament el contrari: que sigui reconeguda la seva llibertat religiosa i enlaira-da a la categoria de "dret comú", segons la seva especificitat i dins la convivència civil dels ciutadans» (*El País*, 26.11.77, p. 7).

Cambio-16 va parlar d'«ofensiva clerical» (n. 315, 19-25.12.77). *La Vanguardia* comentava que «No era cosa fàcil per als bisbes definir-se des de la seva missió i el seu àmbit específics, sobre l'avantprojecte constitucional (...) Temen una privatització de l'Església catòlica en un país d'alta homogeneïtat confessional» (29.11.77).

Dues són les qüestions clau d'aquesta polèmica suscitada per les intervencions episcopals:

— l'Església, ¿ha de ser corporació de dret públic o de dret privat?; pot ser entesa com a institució de «servei públic?»;

— ¿com fer-ho per a donar publicitat a la fe, per a no privatitzar-la, sense caure en el nacionalcatolicisme? (*La Vanguardia*, 2.12.77).

Reaccions davant la nota episcopal

Les crítiques i els comentaris suscitats per la Declaració dels bisbes van ser prou abundants. Víctor Reina comentava la poca serietat que suposava parlar de «laïcisme» i «anticonfessionalitat» enfront d'uns plantejaments que no volien sinó posar les coses al seu lloc (*La Vanguardia*, 7.1.78); altres digueren que els bisbes volien «una Constitució per a la majoria catòlica i no una constitució per a tots els espanyols» (*Triunfo*, 3.12.77, p. 10); algú hi veia un diàleg «de poder a poder»,¹¹ o bé «un poder fàc-

11. A. Marzal, *La Iglesia y la Constitución*, a *Cuadernos para el diálogo*, 10.12.77, p. 26.

tic més» (A. C. Comín, a *El País*, 10.6.78, p. 11). En el fons, romanien latent una pregunta formulada clarament per Aranguren: «¿Quedarà encara algú que pensi que el text constitucional definitiu no va a quedar enterament a gust dels bisbes?» (*El País*, 9.12.77, p. 7).

El 19 de març es feia pública la nova redacció de l'art. 16,3 per part de la Ponència constitucional del Congrés dels diputats: s'hi explicitava la menció de l'Església catòlica. La redacció definitiva s'acordava amb els desigs dels bisbes i les esmenes de la UCD. La nova redacció contemplava «la dimensió institucional i comunitària de la Religió i àdhuc la possibilitat oberta de relacions de cooperació», encara que no se'n determinés la modalitat.¹²

No van mancar les veus discrepants de les comunitats i les esglésies evangèliques, que van reprovar la possibilitat d'un Estat confessional (*La Vanguardia*, 9.12.77, p. 20), van mostrar la més enèrgica repulsa pel caràcter preferent concedit a l'Església catòlica en la nova redacció del projecte constitucional. (*Id.*, 4.12.77) i denunciaren la nova formulació, per tractar-se d'«un confessionalisme pretesament camuflat i incompatible amb l'esperit de convivència democràtica i d'igualtat de tots els ciutadans» (*Avui*, 12.7.78). En definitiva, les confessions evangèliques espanyoles estaven per una Espanya «profundament liberal i inequívocament laica» (M. Rodríguez, a *El País*, 2.2.78).

Diverses redaccions del text

Vegem l'evolució del borrador del text constitucional.

a) *Borrador primitiu* (segons *La Vanguardia*, 23.11.77). Art. 3. «L'Estat espanyol no és confessional. Garanteix la llibertat religiosa segons els termes de l'article...»

Art. 15. «Tots els ciutadans són iguals davant la Llei, sense discriminació per raons de sexe, de raça, de naixement, de religió, d'opinió, o de qualssevol altres condicions personals o socials.»

Art. 17,1. «Es garanteix la llibertat religiosa i de cultes, així

12. C. Corral, citat a *Ya* 17.3.78, p. 23. Entorn d'aquesta qüestió pot ser d'interès la lectura d'alguns articles de revistes, com és ara *Iglesia viva, Problemas de una futura constitución*, n. 71-72 (1977); *Iglesia y Constitución*, a *Vida nueva*, n. 1108, 10.12.77.

com de professió filosòfica o ideològica, amb l'única limitació de l'ordre públic protegit per les lleis.» 2. «Ningú no podrà ser compeltit a declarar sobre les seves creences religioses.»

b) *Text del Butlletí oficial de les Corts espanyoles, del 5 de gener de 1978.* Art. 16. «Es garanteix la llibertat religiosa i de cultes dels individus i de les comunitats, així com la professió filosòfica i ideològica, amb l'única limitació de l'ordre públic, protegit per les lleis.» 2. «Ningú no podrà ser obligat a declarar sobre les seves creences religioses.» 3. «Cap confessió no tindrà caràcter estatal. Els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació.»

c) *Text de la Ponència constitucional (març de 1978).* Art. 16,1: com l'anterior. 2: com l'anterior. 3. «Cap confessió no tindrà caràcter estatal. Els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les conseqüents relacions de cooperació amb l'Església catòlica i amb les altres confessions.»

La polèmica d'abans del referèndum

Amb motiu del referèndum constitucional, els bisbes havien de tornar a cridar l'atenció dels catòlics. El 28 de setembre de 1978, la Comissió permanent de la Conferència episcopal espanyola va publicar una Nota sobre el Referèndum. Per una majoria de 60 vots favorables, 10 en contra i 5 abstencions era ratificada per l'Assemblea plenària dels bisbes.

Al cap de pocs dies, el 29 de novembre, el cardenal González Martín, arquebisbe de Toledo, publicava una carta «davant el referèndum constitucional». Acusava el text de ser agnòstic, d'oblidar el nom de Déu i d'ometre qualsevol referència als principis supremes de la moral natural o divina, amb la qual cosa emparava una moral permissiva; hi assenyalava ambigüitats, la manca de garanties per a una educació lliure i per a la tutela dels valors morals de la família. Vuit altres prelatos havien de sumar-se a l'arquebisbe de Toledo.

No era difícil preveure'n les reaccions. Polèmiques de premsa, notes i comentaris episcopals, i àdhuc rumors d'estancament de les negociacions concordatàries. La reacció eclesiàstica de signe integrista no va desapropitar ocasió tan propícia per a muntar una campanya anticonstitucional. Van ser escrits paràgrafs tan sucosos com aquest de *El Imparcial*, de Madrid: «El catò-

lic espanyol traeix la seva fe volent una constitució basada en els dogmes específicament masons i liberals, en el laïcisme, el materialisme i el racionalisme» (25.10.78). La campanya anti-constitució va ser llançada pels integristes espanyols de nova empremta amb el lema de «No a la Constitució atea». I va arribar lluny: fins acusar els bisbes espanyols a Roma (*La Vanguardia*, 25.5.79).

La Nota del Cardenal primat va merèixer algunes respostes d'altres prelats o de personalitats religioses i eclesiàstiques destacades,¹³ els quals advocaren per la compatibilitat de la doctrina catòlica i els principis generals de la Constitució, i per la no bel·ligerància de l'Estat en matèries religioses. No parlem del cúmul de comentaris que va suscitar, en medis periodístics, tanta nota i contranota episcopal. *El País* (30.11.78) digué al Prímat que era un mal perdedor, que havia elaborat «un dels documents eclesiàstics menys afortunats de la història recent de l'Església espanyola (...) suposa, a més, un acte eminentment polític, sota capa d'espiritualitat, que farà enrogir, àdhuc, moltes consciències, creients o no». Dels bisbes que van adherir-se a la nota de l'arquebisbe de Toledo va dir que eren «els hereus —minoritaris, gràcies a Déu— d'aquells prelats que beneiren dramàticament amb el nom de creuada allò que fou un dels fratricidis més sagnants de la nostra història». Segons l'agut comentari del professor Víctor Reina, la diferència entre ahir i avui rauria en el fet que «els reductes integristes hagin hagut d'expressar-se al marge de la Conferència episcopal» (*La Vanguardia*, 3.12.78).

Balanç global

No podem acabar aquest ràpid recorregut d'esdeveniments entorn del binomi Constitució-religió sense plantejar-nos algunes preguntes importants:

— ¿no va donar-se, en aquest cas, un protagonisme episcopal excessiu?;

— ¿no va posar-se de manifest el gran pes, la força que té la institució eclesiàstica?

Aquesta segona pregunta no la podem deixar caure així com

13. J. M. Martín Patino, *¿Un Estado beligerante en lo religioso?*, a *El País*, 3.12.78, p. 11. Declaracions de l'arquebisbe de Saragossa a *Ya*, 2.12.78.

així. Ens cal ser realistes i conscients que l'Església catòlica, a Espanya, té una força social important i que actua, de vegades, amb un poder de pressió ben fort. No ens haurà d'estranyar, doncs, que les esquerres hi carreguin l'accent i que hi comptin a l'hora d'elaborar les seves estratègies i les seves tàctiques.

Però cal deixar constància, de seguida, del mòbil que empenyia els bisbes a plantejar el tema: garantir de manera efectiva la llibertat de l'Església. Per a això, l'episcopat entenia que era necessari que quedés garantida la llibertat institucional de l'Església catòlica i de les altres confessions, amb menció expressa de la primera.¹⁴

IV. LES ELECCIONS DE 1979 UNA ESGLÉSIA DE CENTRE-DRETA?

Les orientacions episcopals

Amb motiu de les eleccions s'han produït algunes intervencions episcopals que han motivat un allau de comentaris per tots els gustos. En síntesi, vet aquí les intervencions a què ens referim:

— Nota del Secretariat de l'episcopat sobre la presentació de capellans i religiosos com a candidats a les pròximes eleccions legislatives i municipals. (Recordava les normes de febrer de 1977 i insistia en la necessitat d'un permís exprés del bisbe per als casos de «circumstàncies concretes i excepcionals»). (*La Vanguardia*, 19.1.79).

— Els bisbes gallecs es van manifestar expressament sobre aquest punt i van ser contestats amb una nota ben dura per un grup de capellans de les seves diòcesis (*El País*, 29.3.79 i 3.4.79).

— La Comissió permanent de l'episcopat va publicar una nota sobre les eleccions —«La responsabilitat moral del vot»— el febrer de 1978. Va ser qualificada d'«intervencionista», «inoportuna», «electoralista». Pel que sembla, va ser motivada pel

14. Altres sectors de l'Església es van manifestar en sentit contrari: *No hace falta mentar a la Iglesia católica*, editorial de *Pastoral misionera*, XIV (1978), p. 389-390.

desig de parar un document dels nou bisbes «dissidents» contra les opcions marxistes (*La Vanguardia*, 7.2.79).

Notes i manifestacions van anar-se seguint, ben abundoses. Per a uns (*Ya*, 17.2.79), «cap programa no recollia la totalitat dels valors ètics cristians». El bisbe Delicado, de Valladolid, va comentar que «la nota dels bisbes no significa que l'Església estigui amb les ideologies d'un únic sector de l'hemicicle de les Corts» (*Ya*, 18.2.79). El bisbe de Còrdova, Infantes, va insistir que l'Església «no pretén orientar el vot cap a uns determinats partits». El d'Àvila, Fernández, deia que demanava «respecte per les distintes opcions polítiques» (*El País*, 25.2.79). El President de la Conferència episcopal tarraconense, Dr. Pont i Gol, va discutir l'oportunitat de la Nota de la Comissió permanent: podria semblar electoralista; a més, l'Església és conscient «que també hi ha cristians que, a les eleccions, voten partits materialistes» (*Avui*, 15.2.79). El Vicari episcopal de Pastoral de Girona va fer públiques dues cartes sobre les eleccions, adreçades als capellans: hi recalrava el pluralisme polític i la legitimitat del pluralisme d'opcions polítiques dels cristians (*Avui*, 28.2.79). El cardenal Jubany, quant a ell, accentuava de manera especial el deure de votar i de fer-ho per a aquells candidats que hom consideri, en consciència, que «treballaran millor i de manera més eficaç en favor del veritable bé comú». Amb motiu de la festa de Sta. Eulàlia, el cardenal va pronunciar una homília en què parlava de la relativitat de les anàlisis polítiques i del pluralisme polític, i presentava a la consideració dels creients una àmplia llista de criteris que cal tenir en compte a l'hora d'emetre el vot. Era un text que respectava la llibertat de vot dels catòlics: tot i ratificar la Nota de la Comissió permanent de l'episcopat, emmarcava els problemes en un context de major amplitud i llibertat, de major contingut social i comunitari (*La Vanguardia* 13.2.79).

Al capdavant, doncs, la mateixa història que hem tingut oportunitat de comentar en alguna altra ocasió, arran de les intervencions episcopals de 1977: accents, matisos i posicions diferents davant el tema, vidriós, de política-Església. Els bisbes catalans han mostrat una major sensibilitat i aproximació al món real de la política i del pluralisme eclesial. Tot amb tot, hi ha, encara, massa intervencionisme eclesiàstic, com assenyalava no fa gaire Josep M. Totosa (*Avui*, 7.3.79).

Les crítiques de les esquerres a la Nota de la Comissió permanent no van trigar a fer-se esperar: intromissió, coacció impropcedent, pressió moral, ofensa a la llibertat dels creients que

simpatitzen amb partits d'esquerra o hi militen (vg. *La Vanguardia* 10.2.79 i *El País*, 10.2.79), «dibuixar el retrat robot dels partits que els catòlics no han de votar (...). L'Església se'ns mostra novament com un aparell de poder que defensa els seus interessos sota la capa de l'orientació moral» (*El País*, 10.2.79).

Davant tot plegat valdria la pena preguntar-se si no fóra cosa bona per a tots una major dosi de silenci en moments electorals, i un descens important del protagonisme eclesiàstic. Hem assistit a l'espectacle de la contradicció de grups cristians progressistes que van demanar la manifestació dels bisbes quan pensaven que els fóra favorable i la van censurar quan no ho va ser. No hi caurem ara, en aquesta falta. Però val la pena de suggerir aquesta pregunta: ¿No fóra bona una certa cura de silenci, una major preocupació pel treball de base i un lliurament a les tasques de l'evangelització? L'Església ha fet sentir la seva veu oportunament i inoportunament amb prou claredat. Si ha d'haver-hi declaracions i intervencions noves, fóra desitjable una coordinació major per a evitar aquesta pluja d'intervencions a què ens han sotmès els nostres prelats i a què ens estem malavesant.

El comportament electoral dels catòlics

Guy Hermet escrivia el 1976: «Globalment, resulta alligadora la coincidència entre el manteniment de la pràctica dominical, la votació a favor de les dretes el 1936 i el recolzament electoral al Règim franquista el 1971. El 1971, el mapa de l'Espanya conservadora coincideix àmpliament amb el de l'Espanya practicant o, si es vol, catòlica. Aquesta afirmació és pràcticament indiscutible pel que fa referència al període anterior a la guerra civil i als primers vint o trenta anys del Règim franquista».¹⁵

Per la seva banda, Rogeli Duocastella publicava a *La Vanguardia* una interessant sèrie d'articles sobre les eleccions i la pràctica religiosa (24.4.77, p. 36; 12.2.78, p.31; 14.2.78, p. 30). Hi constata també que «persisteixen les mateixes actituds d'antany, en el camp religiós i en el polític, àmbits que, pel que sembla, van molt units, segons aquí es demostra (...) La incidència del

15. *Religión y urnas en España*, a *Historia-16*, I (ag. 1976) p. 35-42.

factor religiós sobre el polític, i a la inversa, sembla obvi, donats els grans paral·lismes que existeixen entre ells. També sembla obvi que ambdós factors són sufraganis d'altres realitats sociològiques: els mitjans de comunicació, i el fet que aquests es troben, quant a ells, condicionats per la geografia física i humana (...) Hi ha una gran correlació entre vots al centre i a la dreta i l'observança dominical».

Evidentment, això matisa les afirmacions sobre el pluralisme polític dels catòlics (vg. J. A. Gimbernat a *El País*, 1.3.78) i de l'influxe dels aires de renovació i de canvi en els sectors més populars. Com és fàcil de comprovar, queda penjada una doble qüestió:

— fins a quin punt el canvi ha penetrat la massa dels catòlics?;

— cal seguir parlant de la conducta electoral centro-dretana dels catòlics? I això, ¿vol dir que la UCD i els seus homònims centristes nacionalistes venen a ocupar avui, *mutatis mutandis*, l'espai polític que va tenir la CEDA el 1933 i el 1936, i que els observadors polítics, abans de juny de 1977, adjudicaven a la democràcia cristiana?

Pel que fa a Catalunya, val la pena de recollir el comentari de Duocastella: «Tot fa creure que cada dia seran més reduïdes, numèricament, les àrees religioses tradicionals i centre-dretanes.» La posició dels bisbes catalans —com fèiem notar abans— respon a una realitat social i eclesial distinta i peculiar de la de la resta d'Espanya.

V. ENTORN DE LA DEMOCRÀCIA CRISTIANA

Alguna cosa important està succeint amb la democràcia cristiana. N'hi ha prou amb assenyalar alguns fets significatius, com l'aliança de Cañellas amb la UCD,¹⁶ la coalició Convergència-UDC i el fracàs dels grups demo-cristians a les eleccions de juny de 1977.

Contra tots els pronòstics, la democràcia cristiana va sofrir

16. Cosa que contrasta amb el que deia en una altra ocasió, fa un cert temps, sobre la «falsejada i empetitida» opció demòcrata-cristiana, que alguns homes de l'establishment volen presentar, *QUADERNS DE PASTORAL*, n. 18 (juny 1972), p. 273.

un fracàs rotund a les primeres eleccions democràtiques del post-franquisme. Ja l'any 1972 havia estat plantejat obertament l'interrogant sobre el futur de la democràcia cristiana.¹⁷ I es va comentar que estava «destinada a jugar un paper molt important, per exemple, en la transició d'un règim autoritari a un règim democràtic» (J. Tusell, *id.*). Pronòstics errats?

Des de Roma, L. Gotor escrivia a *El País* (28.11.76) que l'alternativa a Itàlia era «formar un cartell de partits de la burgesia i de les classes mitges (...) conservadores, liberal-demòcrates, intel·lectuals antimarxistes, catòlics de dreta, petits i mitjans industrials afectats pel pla d'austeritat, republicans, liberals i socialdemòcrates moderats i sense idees, i negociants fascistes en crisi». És el que s'ha esdevingut a Espanya amb l'aparició d'UCD.

L'Església, els bisbes, van desmarcar-se de la democràcia cristiana, fins al punt que, segons el parer d'algun observador, aquest hauria estat el fet decisiu en el seu fracàs: «l'abstenció de l'Església hauria estat el butxí sibil·lí de la democràcia cristiana» (E. Romero a *El País*, 17.4.77). Segons el dir dels bisbes, «l'Església no pot vincular-se a cap partit polític»; «ja no és missió de l'Església formar partits o sindicats catòlics» (*El País*, 24.3.79; *Ya*, 13.1.79; *La Vanguardia*, 10.7.77). De fet, l'Església jeràrquica no havia de donar cap recolzament seriós als grups democristians que van sorgir durant la dècada dels anys cinquanta (X. Tusell, a *Ya* 13.1.77, p. 7-8).

Després de les eleccions de 1977, la pregunta ja va sorgir obertament: «Adéu a la democràcia cristiana?» (*El Ciervo*, 313-314, ag. 77, p. 9). Quines foren, doncs, les causes del fracàs de la democràcia cristiana?

— no va crear-se, al seu moment, un centre democristià unit, de caràcter moderat (G. Barros de Lis a *Ya*, 25.6.77). Va naufragar l'intent d'un Congrés d'unificació;

— a un electorat més aviat de centre-dreta se li va presentar un programa de centre-esquerra; es van presentar amb el qualificatiu confessional, tot i dir que no era un partit confessional (qüestió, aquesta, a discutir amb major profunditat); la societat espanyola no necessitava una alternativa democristiana com a «opció providencialment salvadora» (I. Caveró, a *Ya*, 5.7.77, p. 7-8);

17. *La democracia cristiana en España*, a *El Ciervo*, juny 1974, p. 10-15.

— la manca de suport del diari catòlic *Ya* i de tot el que l'envolta.¹⁸

Un altre fet podria ser el transvasament al nou partit de Centre d'alguns nuclis de certa importància d'«Izquierda Democrática» (J. L. Simón Tobalina, a *Ya*, 24.1.79). De fet, el juny de 1979 la UCD havia de ser invitada a integrar-se en la internacional demòcrata-cristiana. Són presents a UCD un sector democristià (Miranda, Cervero, etc.) i homes com el seu mateix president, que han donat imatge pública a la Televisió de creients practicants i que han presentat un programa d'«inspiració cristiana», juntament amb altres de procedència ACNP. Tot això és per a fer pensar. Assistim, tal vegada, a un cripto-confessionalisme? ¿Fins a quin punt el cartell de partits que ens governa sota la sigla de UCD és expressió d'una nova concepció democristiana?; ¿quin influxe hi tenen altres corrents i quin és el pes i la força que hi assoleix el sector d'origen o procedència democristiana?

Tot això és important. Ho prova el fet que la dreta hagi fet ja un esforç per a assimilar-se l'electoral nat de l'opció democristiana, presentant un programa d'«inspiració cristiana» (*La Vanguardia*, 23.1.79) i abordant a *Ya* (cosa ben significativa) la qüestió del cristià i les opcions polítiques.¹⁹

VI. LES NEGOCIACIONS CONCORDATÀRIES

El mes de juliol de 1976 era signat el primer acord entre la Sta. Seu i el govern de l'Estat espanyol sobre el nomenament d'arquebisbes i bisbes (es posava fi, així, al privilegi de presentació) i sobre el fur eclesiàstic (desapareixia el tracte especial dels clergues i els religiosos davant els tribunals civils). Les parts contractants es comprometien «a emprendre, de comú acord, l'estudi de les matèries d'interès comú a fi d'arribar, al més

18. J. Ruiz Giménez, *Perdiendo se aprende*, a *Gaceta ilustrada*, 10.7.77, p. 20-23; *Las causas están claras*, a *Ya*, 3.7.77.

19. M. Fraga va publicar a *Ya* una interessant sèrie d'articles sobre el tema que no ha de ser passada per alt: *El cristiano y la vida política* (25.7.78, p. 5); *Las grandes opciones políticas* (28.7.78, p. 7); *Esplendor y ocaso de la democracia cristiana* (14.9.78, p. 7); *¿Existe una opción política específicamente cristiana?* (5.8.78, p. 5).

aviat possible, a la conclusió d'acords que vagin substituïnt de manera gradual les corresponents disposicions del Concordat vigent».

S'iniciava aleshores una nova etapa, que arrancava d'un gest del Rei, favorable a la renúncia al dret de presentació dels bisbes. El model concordatari serà substituït pel d'acords parcials, de menor solemnitat, modificables per separat, i de flexibilitat major. Ja feia anys que els bisbes espanyols s'havien manifestat en aquest sentit.²⁰

Un nou marc jurídic

L'octubre de 1977 les negociacions anaven «per bon camí», en expressió de Mons. Casarolli. Però, en la seva majoria, les forces polítiques parlamentàries desitjaven el debat públic d'aquest tema i ser informades de l'estat de la negociació, que era duta a terme a l'esquena del Parlament (*La Vanguardia*, 27.8.77, p. 11; 3.9.77, p. 13). La realitat era que les negociacions s'enduriren en els temes del matrimoni i de l'ensenyament, tant pel que fa a la llibertat d'ensenyament com a l'ensenyament religiós a l'escola.

El mes d'octubre, el grup socialista del Congrés demanava al govern la suspensió de les negociacions fins i tant la Constitució no definís els principis que havien de regir les relacions entre l'Església i l'Estat (*La Vanguardia*, 8.10.77). Les negociacions eren pràcticament paralitzades des del mes de juliol, situació aquesta que havia de perllongar-se fins a finals de novembre, que és quan en foren informats els bisbes espanyols (*La Vanguardia*, 26.11.77).

El procés d'elaboració de la Constitució suscitava un altre problema: la possibilitat d'un conflicte entre ella i els nous acords concordataris. En aquest sentit, la comissió d'afers estrangers del Congrés aprovava per unanimitat, el febrer de 1978, una resolució, segons la qual el que s'acordés en les negociacions dels acords quedava condicionat al que establís la Constitució (*La Vanguardia*, 2.2.78). El ministre Oreja resumia la situació amb aquestes paraules: «Els afers pendants són la determinació dels nivells d'educació en els quals l'ensenyament re-

20. Per a un estudi d'aquest acord, *Acuerdo entre España y la Sta. Sede de 28 de julio de 1976*, a *Estudios eclesiásticos*, n. 201 (1977).

ligiós podria formar part dels programes oficials comuns; les fórmules pràctiques per a fer compatible l'ensenyament religiós amb el principi de llibertat religiosa dels ciutadans; l'extensió de la llibertat de l'Església per a crear centres d'ensenyament superior; el reconeixement d'efectes civils al matrimoni canònic; i els aspectes jurisdiccionals de les causes matrimonials relatives a aquests matrimonis canònics. En tot cas —va afegir— vull que un aspecte quedi ben clar: que se serà plenament respectuós amb la Constitució i que, abans d'obligar l'Estat, seran sotmesos a les Corts per a la seva ratificació» (Ya, 26.4.78).

Represes les negociacions, s'arribava al consens en les matèries de l'acord econòmic (octubre 1978). Abans ja s'havia aconseguit pel que feia a l'ensenyament i al matrimoni. El mes de desembre s'enllestien les negociacions i s'obria pas a la signatura dels acords el 3 de gener de 1979:

— acord jurídic (que inclou matèries que afecten el matrimoni);

— ensenyament i afers culturals;

— afers econòmics;

— assistència religiosa a les forces armades i servei militar de clergues i religiosos.²¹

Aquests acords canviaven el marc jurídic de les relacions entre l'Església catòlica i l'Estat a Espanya.

Quedava pendent, encara, la negociació d'altres catorze «acords menors», aplicació dels signats.

La signatura d'aquests acords és el terme d'un llarg camí de negociacions, interrompudes i estancades de vegades, emprès el 1966. Els canvis institucionals que afecten les relacions Església-Estat són lents i difícils i plantegen una vasta problemàtica de caràcter polític i religiós. La «qüestió religiosa» és un dels problemes estructurals més seriosos de la crisi de l'Estat i la societat espanyola del segle xx i pressuposa, per a un plantejament correcte, un tractament adequat de les relacions Societat-Estat.²²

21. Sobre els acords, són d'interès: *Nuevos acuerdos Iglesia-Estado*, a *Iglesia viva*, n. 79 (1979) i una sèrie d'articles publicats a *La Vanguardia* amb el títol general de *Los nuevos acuerdos concordatarios* (6, 7, 9, 10 i 11 de gener de 1979).

22. Veure l'interessant article de Mons. Setién, *Las relaciones Iglesia-Estado*, a *Iglesia viva*, n. 71-72 (1977), p. 493-508.

Un nou context: la llibertat religiosa

El primer de juliol de 1967, el Butlletí Oficial de l'Estat publicava la llei de la «Jefatura del Estado» sobre Llibertat religiosa. Fins ara, aquest dret humà havia estat regulat per aquella llei que avui ja és —segons l'expressió de l'exdirector general d'affers eclesiàstics— «un cadàver jurídic, que cal apressar-se a enterrar al més aviat possible» (Zulueta a *El País*, 17.1.78). Aquella Llei «responia a un moment crucial que va viure el govern entre el contenciós de les normes concordatàries d'estricta confessionalitat i la normativa del Vaticà II, que propugnava una absoluta llibertat religiosa, ni reconeguda al Concordat ni aconseguida en aquella Llei».²³

L'any 1978 els vents començaven a canviar a la Direcció d'affers eclesiàstics: es parlava del canvi de titularitat d'aquella Direcció general, que aviat va passar a ser d'«Affers religiosos»; s'anunciava una actitud de neutralitat en la política religiosa del Departament i s'iniciaven contactes amb totes les confessions religioses. El maig de 1979, el senyor Zulueta seria substituït per Eugenio Nasarre (33 anys, procedent d'Esquerra Democràtica i membre de Pax Romana). Aquest havia de fixar-se com a objectiu prioritari del seu treball l'aprovació d'una Llei de llibertat religiosa.

A cavall, doncs, entre la Constitució i els «acords específics», una altra qüestió bàsica: la llei de llibertat religiosa.

La voluntat de reconèixer plenament la llibertat religiosa ha suposat a Espanya un canvi de perspectiva en el plantejament jurídic de la qüestió: l'aconfessionalitat de l'Estat implica un replantejament de la política religiosa i de la normativa que regula l'exercici del dret de llibertat religiosa (J. Jiménez Lozano, a *El País*, 27.1.78). Es tracta d'una qüestió que afecta tots els espanyols i que suscita alguns interrogants seriosos. N'hem pogut recollir dos, que considerem fonamentals:

a) cal una Llei de Llibertat religiosa? «¿És que la llibertat religiosa és una cosa distinta d'una llibertat civil, i no s'està elaborant una Constitució democràtica, que empara els drets i les llibertats fonamentals? (...) Valdria més descriure de manera

23. Es tracta d'unes declaracions de José Cardona, Secretari general de l'Executiva de les Esglésies evangèliques espanyoles. Sobre la posició dels evangèlics espanyols respecte a la projectada llei de llibertat religiosa, A. Matabosch, *Los protestantes españoles y la Constitución*, a *La Vanguardia*, 19.2.78.

ben neta una norma constitucional en aquest sentit que no necessités massa comentaris ni es prestés a distingüos i retorçaments, a manejos i instrumentalitzacions (J. Jiménez Lozano a *El País*, 3.6.78);

b) quins límits té la llibertat religiosa?; l'«ordre públic»?; «el respecte als drets fonamentals»? (*El País*, 29.10.77, editorial).

D'aquest repàs general de problemes i qüestions obertes, se'n desprèn una primera constatació: la complexitat dels afers implicats. Davant la gravetat dels problemes no hi caben solucions simplistes.

Abordar amb profunditat les qüestions majors que hem destacat no entra en la perspectiva d'aquest treball. Però no sabríem acabar la presentació de l'«estat de la qüestió» sense invitar seriosament el lector a no perdre de vista l'evolució del tema i a seguir, amb una actitud observadora i crítica, els esdeveniments de l'etapa de transició que estem vivint.

CAP A UNA PASTORAL DEFINITIVA?

JOSEP ROVIRA TENAS

Hom atribueix a Lenin aquesta frase: «no hi ha res més pràctic que una bona teoria»; i sembla que també aquesta altra: «les revolucions es forgen a les universitats». Ambdós pensaments vénen a la memòria en llegir el treball del professor de la Facultat de Teologia de Barcelona, doctor Ramon Pou, titulat: «L'Església local...» («Revista Catalana de Teologia», III/2, 1978), car exposa una teoria que podria ser molt pràctica per a fer sortir l'Església actual de l'atzucac on es troba acorralada. Fóra molt lamentable que un tal treball fos silenciats i no aprofitat pels pastors. L'article que segueix recolza gairebé totalment en el treball esmentat.

L'Església descendent

El casament de l'Església amb Constantí i amb els seus successors, al segle IV, féu que l'Església passés a ser, en alguns aspectes importants, un calc de l'Imperi Romà, com, per exemple, en l'organització per diòcesis i parròquies; com també féu que fossin assumits conceptes i mots fins llavors aliens al cristianisme, com, per exemple, «sacerdot» (el Nou Testament només l'aplica a Jesucrist) i «jerarquia». Amb el feudalisme, aviat hom no sabé on acabava el bisbe i on començava el «senyor», mentre el sacerdot («capellà») era un vassall que del bisbe-senyor rebia un «benefici». Des dels temps dels bàrbars, el poble senzill forma un autèntic «proletariat» eclesial, sense vot ni veu, destinat a ser aquell bloc o ramat (església discent) contraposat a l'altre bloc, el dels pastors (església docent) al qual ha d'agrair l'existència. Els temps moderns, però (revolució francesa, laïcisme, dessacralització, etc.) han preparat l'ambient que ha fet possible que una tal visió fos posada en quarantena. Dintre de l'Església, aquesta possibilitat es deu als moviments bíblic, teològic i litúrgic, iniciats més de cinquanta anys enrera. D'aquesta manera el concili Vaticà II trobà el terreny a punt per a la sembra.

Aquesta visió dualista de l'Església —la que tenim encara davant els ulls, la que ens és familiar—, la podríem representar així:

Jesús, havent escollit els «dotze», fundà l'Església, fent-ne amo Pere, el qual cridà els seus companys i formà amb ells una mena d'Estat Major que havia d'anar a reclutar una tropa de moment inexistent. Hi hagué èxit (si no n'hi hagués hagut, aquell Estat Major hauria romàs igual) i els dos blocs esmentats començaren a funcionar des del primer moment. Una mica més enllà, el «Pseudo-dionís» ho arrodoní amb la seva invenció de les «jerarquies celestials» que reclamaven el seu «doble» damunt la terra; i ja tenim la famosa piràmide: al vèrtex, el sant pare; sota d'ell els bisbes, etc., fins a arribar a la base, que és el poble fidel, els laics. L'Església, doncs, apareix a dalt, al cim, i d'allí, com per via de favor, davalla lentament fins a l'últim cristià. És l'«Església descendent» i, la seva justificació teològica, l'«eclesiologia descendent» de què parla el doctor Pou.

L'Església ascendent

Sempre hi havia hagut algú que no estava d'acord amb aquesta visió dels dos blocs. Ha estat gràcies al concili Vaticà II que aquest desacord ha pogut ser manifestat sense por d'anar a parar a la foguera o al seu substitut (afortunadament desaparegut), l'*Index librorum prohibitorum*. Perquè enlloc del Nou Testament (a sant Pau menys que enlloc) no es troba res que la justifiqui.

El substànciós treball del doctor Pou parla de tensions i fins d'incoherències detectables en el redactat de la constitució «*Lumen gentium*», fruit de la interferència de l'eclesiologia esmentada i de la que ara anem a esmentar, l'«eclesiologia ascendent». Aquesta portà les de guanyar amb la introducció del paràgraf 26, el contingut del qual —segons l'autor del treball que comentem— ha de ser tingut com a criteri hermenèutic per a la totalitat de la «*Lumen gentium*».

Llavors, la visió de l'Església que surt del dit document és ben diferent de la d'ara. La podríem representar així: Jesús promogué un moviment religiós que —atès el medi dins el qual es desenvolupà— havia de desembocar en l'«Església». Però qui, en realitat, fundà l'Església, la funda i n'és la vida i el motor... és l'Esperit Sant, que ho va fer el dia de Pentecostès i no ha plegat de fer-ho encara. És ell qui impulsà la primera comunitat presidida pels apòstols a autodescobrir-se com a continuació del «qahal Iahwé» o, simplement, l'«Església».

Ara bé, o hi ha «alguns» (comunitat) situats en algun lloc determinat «hic et nunc» professant la seva fe en el Senyor i dis-

posats a celebrar l'eucaristia —i això és l'església— o ens perdem en conceptes abstractes i irreals. Una comunitat d'aquestes, *per se*, ja és l'església total i autosuficient. L'Església és, existeix, només si està localitzada. L'Església és l'església «local». En algun dels seus escrits Karl Rahner ve a dir que, si en un moment donat, una església local és l'única que queda damunt el planeta, aquesta església és l'Església total i plena, autosuficient i capaç, arribada l'ocasió, de generar-ne d'altres.

D'acord amb sant Pau, tota comunitat de creients celebradora de l'eucaristia (per tant, ubicada en un lloc geogràfic determinat) ja és «sagrament» del Crist Senyor ressuscitat. Ho és sense haver de demanar permís a ningú, car si és el que és, ho deu a l'Esperit que l'ha feta aparèixer i la manté. Sant Pau s'adreça gairebé sempre a l'església «local»: a la d'Efes, a la de Corint, a la de Colosses, etc.

Els dos blocs, doncs, han desaparegut; des del primer moment l'església és una assemblea de convocats per la Paraula de Déu, i una assemblea, almenys en el seu primer moment, és una reunió d'iguals. És simptomàtic que la «*Lumen gentium*» comenci per definir l'Església amb una denominació completament igualitària: «Poble de Déu».

Quan les esglésies locals es multipliquen, apareix la necessitat de ministeris. Calia assegurar la unitat en la fe dintre mateix de la comunitat; calia homologar en la fe les diverses comunitats; calia promoure la intercol·laboració, etc. Calia, per tant, un «ministèri de comunió», després transformat en «jerarquia».

Per tant, res d'Estat Major per una banda i de tropa per l'altra. L'Església no pot ser comparada adequadament amb res d'aquest món. No té res a veure amb un Estat, ni els conceptes de poder, autoritat, etc., no tenen, dins l'Església, el sentit que tenen en la societat civil. Adhuc el concepte de «societat» no sona de la mateixa manera aplicat a l'Església o a la societat civil.

Per tant, l'Església no és ni monàrquica, ni aristocràtica, ni oligàrquica, ni democràtica.

No és democràtica perquè el «ministèri de comunió» no és quelcom per la base, com si el poder hipotèticament detentat per la base, aquesta el traspasés a uns representants escollits per ella. No hi ha ni base ni cúspide, sinó comunitat reunida per l'Esperit que fa escoltar i acollir la Paraula de Déu que convoca. És el mateix Esperit que, en el si de la mateixa comunitat, suscita el ministre o servidor, mentre mou els germans en la fe a acceptar el ministre suscitat per ell i a sotmetre-s'hi.

El ministèri és un servei no pas democràtic sinó «espiritual»

com a provinent de l'Esperit que és l'únic i el mateix en tots.

Abans que la desviació que ens ocupa existís en l'Església, sant Agustí explicava als seus germans en la fe aquesta qualitat «espiritual» del ministeri, amb una frase molt breu però molt plena de sentit: «Vobis, episcopus; vobiscum, christianus». La temible concisió de la llengua llatina demana una traducció parafrasejada: «per tal de fer-vos servei i només per a això, us faig de bisbe; si això no cal, llavors me'n torno al meu lloc de simple cristià».

Aquesta és la visió d'una «església ascendent». És la del Nou Testament, és la dels Pares, és la del Vaticà II... Serà la de demà?

La pastoral

A església diferent, pastoral diferent.

Per poca imaginació que hom tingui, veurà que una església ascendent s'assembla ben poc a la descendent, a la d'ara.

Quan l'ascendent sigui viable (o cabalment per tal que ho sigui!) caldrà començar per desvetllar el «poble de Déu» i, amb Lleó el Gran, dir-li amb veu forta: «agnosce, oh cristiane, dignitatem tuam!» (reconeix, cristià, la teva dignitat!).

Però la principal dificultat no serà pas aquesta, sinó el canvi, l'autèntica conversió global de l'Església, de descendent cap a ascendent. Car cal tenir en compte que, a causa de la seva llarga simbiosi amb els poders d'aquest món, hi ha hagut osmosi de conceptes i de normes. Ho demostra, per exemple, l'interès per batejar indiscriminadament tota criatura: a l'Església descendent, com a l'Estat, l'interessa de tenir força súbdits, el nombre li és molt convenient. Ho fa notar Víctor Codina: «l'Església, com l'Estat, creix vegetativament. L'Església es converteix en una església de masses i els límits de l'Imperi (de l'Estat) coincideixen amb els de l'Església...» («Sal Terrae», 8/9, setembre de 1978).

Encara caldrà preguntar-se què vol dir ser cristià. És evident que la immensa majoria dels batejats no s'ho han preguntat mai i que no els ha estat mai preguntat; l'adhesió a l'Església és purament passiva i fins ignorada. No és pas amb elements així com aconseguirem el canvi!

Això equival a reconèixer que la reforma vindrà dels petits grups. Considerar cristià aquell que «no diu pas no» a res del que es troba al Credo (encara menys, potser del que és exigít a un soci del Barça per a ser soci) ha deteriorat tant el concepte de cristià que avui ja no significa res. Voler cristians de debò no és ser «elitista», és posar-se de la banda de la veritat; a més, el con-

trari, la mànega ampla, és una manera de dissimular la manca de fe. És amb una falsa caritat com hom ha aconseguit un «cristianisme sense Crist», essent el Crist ignorat de molts cristians, potser més que de molts que no ho són. Aquest cristià que trobem a tot arreu, el cristià sociològic, rutinari... és el que omple les nostres estadístiques; és mesell enfront dels problemes i en-sopit davant les necessitats de treballar pel Regne de Déu. Se'n queixava prou el bisbe Tarancón, quan era a Solsona, amb una pastoral que va fer força soroll.

De fet, doncs, cal començar de nou amb cristians nous; amb cristians preocupats i, més encara, obsessionats per Jesucrist, com ho estaven els primers. L'Església, o confessa que «Jesús és el Senyor i ha ressuscitat» (que equival a dir que Jesús és viu —si bé invisible— avui, al món, entre la gent) i ho confessa a través de l'estil de viure dels seus membres, o queda evaporada. Aquí rau la seva identitat. I seguir aquest Crist invisible però realment vivent enmig nostre és la identitat del cristià.

Posar en quarantena l'Església «descendent» és posar en quarantena, doncs, el baptisme d'infants, les mal anomenades «primeres comunions» car solen ser les «úniques», els casaments falsament sacraments, etc.

En canvi, és potenciar les relacions humanes, la coneixença mútua i el reconeixement de la dignitat dels altres. Això, ho poden fer només les petites comunitats. Aquestes passaran a ser «església local» si, en lloc de tenir per aglutinant una idea política, es deixen aglutinar per la Paraula de Déu i pel Crist que habita enmig d'elles.

En una església «ascendent» queden suprimits de soca-rel molts dels trets que ara, als qui estimem l'Església, ens fan avergonyar. Una església ascendent oferiria al món una faç molt més neta, més atractiva, més evangèlica.

És, tot plegat, una utopia? En tot cas és una utopia continguda dins la doctrina del Vaticà II.

ELS AGENTS NO CATALANS

DE LA PASTORAL

JOSEP M. TOTOSAUS

I. ANTECEDENTS

Cenyint-nos a l'àmbit de la conferència episcopal tarraconense i, doncs, al Principat, hauríem de dir que el problema que plantegen els agents no catalans de la pastoral té arrels molt antigues. Ja en temps del rei Ferran II va començar el mal costum de donar prebendes a eclesiàstics no catalans. I la dependència castellana —de Valladolid— del Monestir de Montserrat, a part de l'abat Garcia de Cisneros, va procurar-nos uns monjos entestats a confessar en castellà: ells només coneixien un «cristiano» i el normal era que fos la llengua de tots els cristians.

El primer franquisme

Durant el regnat omnipotent d'aquell a qui Déu havia concedit la victòria, la situació quedava, si més no inicialment, força ben definida.

Els bisbes, eren en bona part, forasters. Ho eren, naturalment, per dret de conquesta: l'alliberador ens havia alliberat per a aquesta servitud, que constituïa la nostra glòria: «la unidad católica de España». L'episcopat com a tal resultava un cos foraster, estrany, importat, i imposat al país real amb una misió religiós-patriòtica a complir.

Els capellans eren del país, naturalment, amb les inevitables excepcions d'algun canonge celtibèric que hi havia vingut a fer carrera. I del país eren els seminaristes. No ho eren, en canvi, —almenys no ho eren del tot— els superiors d'alguns seminaris.

Els religiosos i les religioses constituïen un món molt complex, amb una forta incidència en alguns camps, concretament en l'ensenyament, i podien ser agrupats en tres categories:

- a) les congregacions fortament catalanes d'extracció i d'esperit: Montserrat, caputxins...;
- b) les congregacions amb fort percentatge de catalans però

espiritualment no ben arrelades i, doncs, oficialment no catalanes en la seva vida interna;

c) les congregacions amb poc arrelament a Catalunya, amb personal —bàsicament quan no totalment— d'importació.

Cal recordar que durant molts anys nombroses congregacions han fet una labor descatalanitzadora, darrerament palliada. I que són nombrosíssims els religiosos no catalans que fa anys que s'arrossegueu per Catalunya i que no s'han pres la molèstia d'aprendre el català. Ells han representat la gran base del cos eclesiàstic d'aquell «exèrcit d'ocupació» que tenia al davant quadres mitrats.

Les diòcesis mereixen una petita referència per a deixar constància del caràcter catalanament anòmal o perifèric de Lleida i Tortosa, els problemes dels seus límits ajudant-hi; i, també, de la gran tasca catalana que han fet Girona, Solsona i Vic. Barcelona s'ha de mirar, en certa manera, com un cas singular.

El laïcat actiu, en general, era autòcton en la seva pràctica totalitat. Se n'excepuava, naturalment, una petita franja a les grans ciutats, però no acostumava a trobar-se en aquells cercles més desperts dels quans havia d'arrancar la renovació pastoral.

El poble que omplia les esglésies també era autòcton en la seva majoria (llevat, naturalment, de les franges no catalanes); ho era, també en aquells casos (en les grans ciutats i en algunes comarques) en què era sermonat i se'l feia pregar en una llengua que no ho era, d'autòctona. Potser la ciutat de Lleida demanaria algunes matisacions.

II. COP D'ULL A LA SITUACIÓ D'AVUI

Els factors de canvi

Però aquest quadre general ha experimentat no pocs canvis al llarg de quaranta anys, d'una manera particular el darrer decenni. Tres factors hi han influït de manera decisiva:

a) la immigració massiva, que ha tingut un pes considerable en l'evolució de la població catalana;

b) l'evolució cívica, amb el progressiu desvetllament del país i de la consciència de la seva personalitat;

c) l'evolució de l'Església, després del concili sobretot, amb aquest triple component:

— la conversió als pobres, als marginats, al món obrer, fàcilment assimilat, sense massa matisos, al món de la immigració;

— la conversió al país per part de l'Església oficial i la seva progressiva descoberta —amb la conversió consegüent— per part de nombrosos religiosos;

— la crisi dels capellans i dels seminaris, que ha conduït a confiar tasques parroquials a religiosos i que —sumada al fenomen de la immigració, que ha buidat espais considerables de l'Espanya no catalana— ha portat a Barcelona i al seu cinturó nombrosos capellans de bisbats de parla forastera.

En resulta un quadre sensiblement diferent del que hem dibuixat abans. Val la pena de repassar-lo ràpidament.

Bisbes i capellans

1. *Els bisbes* presenten canvis de consideració. No es tracta de recordar com hi hem arribat, sinó de mirar on som. Aquí no hi ha agents no catalans. I hi ha una Conferència Episcopal Tarraconense sobre la qual ja retornaré.

2. *Els capellans* no catalans ofereixen nombroses variants:

a) capellans originaris de comarques no catalanes que pertanyen a bisbats catalans (els aragonesos de Lleida).

b) capellans procedents del món de la immigració, que han sortit, però, de comunitats dels nostres bisbats. Fins no fa gaire eren molt pocs i quedaven integrats de seguida gràcies al clima general i al dels seminaris en particular. (Lleida constituïa, evidentment, un cas a part). Actualment el seu nombre creix, a Barcelona sobretot, és clar; de manera que es fa necessari de tenir present aquest sector. Ens cal ser conscients, també, de l'ambient que es respira al «seminari» de la Conreria i al convectori de les Corts. (L'alumnat dels seminaris presenta altres problemes, a més d'aquest. En tot cas és molt diferent de 20 i fins de 10 anys enrera, i no pas en sentit necessàriament positiu. Així, una cosa se suma a l'altra. Però aquest és un altre tema, sobre el qual el poble cristià sol estar, per un general, molt poc informat);

c) capellans immigrants: es tracta d'una immigració «anàrquica», és a dir, no planificada. I ofereix nombroses variants. Capellans que tenen a Catalunya els familiars, de vegades els pares; capellans que hi tenen bona part de la seva antiga feligresia; capellans que —arran d'un contacte ocasional amb un rector d'aquí— s'hi han establert de manera definitiva per a fer de vicari; capellans que han vingut a estudiar a la universitat civil. Com que aquí hi ha feina i al seu bisbat no en tenien; com que aquí es respira un ambient obert, «liberal», tolerant, amb uns mecanismes de control social molt més febles; com que hi troben també un ambient, uns companys i una «parròquia», moltes instal·lacions provisionals, iniciades com una prova, acaben convertint-se en definitives. I, com altres immigrants, també ells se senten a casa entre nosaltres, per bé que se sàpiguen «altres» i «forasters», tenen els seus cercles i constitueixen les seves xarxes.

Estic dibuixant, naturalment, un quadre que és exclusiu, pràcticament, del bisbat de Barcelona. Però, així i tot, afecta la totalitat de Catalunya perquè, per bé i per mal, Barcelona és un nus decisiu, eclesiàsticament com civilment.

Voldria cridar l'atenció sobre la importància d'aquests agents de la pastoral, sobre la seva problemàtica específica i sobre el desconeixement pràctic del seu problema per part de la nostra Església. Com sol passar amb els immigrants, també ells se senten marginals, discriminats respecte als capellans autòctons, tenen una sensibilitat peculiar respecte a certes qüestions, estan privats d'arrels històriques i culturals catalanes (en tenen, naturalment, unes altres), tenen una determinada visió de Catalunya i els costa molt d'utilitzar la llengua catalana en la conversa habitual i, sobretot, en el seu ministeri.

No es tracta, naturalment, d'una immigració popular. Sinó d'un personal qualificat, d'unes persones amb cultura i que duen a terme una tasca dirigent. I —a diferència del que passa amb els altres sectors socials— no hi ha aquí cap joc generacional: només existeix primera generació.

Finalment val la pena de recordar que ens trobem amb un fenomen creixent, que a hores d'ara és numèricament important (potser rondan els 150 a Barcelona, amb un clergat diocesà que frega els 800) i que és pràcticament ignorat com a tal, precisament perquè es tracta d'una immigració d'iniciativa individual, que no és fruit de cap programació ni de cap redistribució general del clergat a nivell de l'estat espanyol.

Religiosos i religioses

3. *Els religiosos i les religioses* presenten, així mateix, nombroses variants:

a) hi ha els religiosos no catalans de congregacions catalanes. Cal reconèixer que aquests darrers anys ha augmentat considerablement la sensibilització catalana no solament per part de molts religiosos, sinó també de nombroses congregacions, masculines i femenines. El canvi global ha estat, doncs, considerable. A més, els òrgans col·lectius que s'han creat (CONFER —confederació de religiosos—, secretariat de vocacions, etc.) també s'hi han mostrat sensibles;

b) hi ha els religiosos no catalans de congregacions espiritualment poc arrelades a Catalunya. També en honor a la veritat, cal deixar constància que, avui, hi ha arreu —és a dir a totes les congregacions— un nucli de religiosos que s'adonen de la importància d'aquest arrelament al país i que hi treballen;

c) hi ha els religiosos no catalans que actuen en parròquies o en capelles. I els cito a part perquè desenrotllen una funció específica. Al bisbat de Barcelona hi ha moltes parròquies confiades a religiosos: en general es tracta de religiosos catalans, però no sempre és així;

d) hi ha els religiosos no catalans que treballen en el camp de l'ensenyament. També desenrotllen una funció específica. I també aquí cal deixar constància dels canvis que s'han produït aquests darrers anys. Avui ja no pot parlar-se, en general, dels religiosos d'ensenyament com a agents descatalanitzadors. I el Secretariat de l'Escola cristiana hi està fent una important tasca de sensibilització i d'arrelament al país.

e) hi ha els religiosos que treballen en el camp hospitalari. Es tracta, sobretot, de religioses. Però també hi ha religiosos: els de St. Joan de Déu i els que fan de capellans de residències, clíniques i hospitals. En aquest camp no val malauradament, per un general, el que acabem de dir dels religiosos d'ensenyament.

Els bisbats i el poble

4. *Els bisbats* presenten, amb lleugeres variants, la mateixa fesomia anterior, des del punt de vista que ens ocupa. Potser es podria observar que Tarragona i Urgell han progressat i que Barcelona s'ha vist sotmesa (com ha anat apareixent amb el

que he dit fins ara) a canvis de consideració: no pel que fa a les línies oficials, per a dir-ho així, sinó pel que es refereix a la seva estructura sociològica o al seu teixit humà.

5. *El laïcat* més actiu continua essent, bàsicament, d'extracció catalana. Però aquí cal distingir de seguida les comunitats constituïdes fonamentalment per catalano-parlants o per castellanoparlants. En aquest segon cas, es tracta en general de comunitats noves, dels cinturons que han anat formant-se a totes les nostres ciutats i viles una mica industrialitzades i que, en alguns barris de Barcelona o en algunes poblacions properes, han engolit literalment els nuclis originaris.

Esquematzant podríem dir que ens trobem, avui, amb un triple laïcat diferent: el laïcat de pobles i comarques, el laïcat catalanoparlant de viles i ciutats i el laïcat de les noves comunitats perifèriques. Una certa tensió —més o menys latent— entre aquest darrer i els altres existeix. I no només per la seva extracció (catalans d'origen o nous catalans): aquest factor diferencial es combina amb altres de tipus més sòcio-econòmic i cultural. Per aquí apunta un possible problema per a la nostra Església, i s'accentua la diferència entre el bisbat de Barcelona i la resta de bisbats catalans.

Pel que fa al laïcat organitzat, no hi ha gran cosa a dir. En general, el laïcat més viu té una forta sensibilització catalana. Els moviments obrers són aquells que compten, naturalment, amb un contingent més fort d'immigrats. Semblantment les anomenades «comunitats populars», a les quals m'acabo de referir ara mateix.

6. *El poble* que omple (o no tant!) les esglésies ha experimentat també algunes variacions des del punt de vista que ens ocupa: en general s'ha mantingut bàsicament autòcton, tot i el creixement de la població immigrada; dit d'una altra manera, la incorporació d'aquesta a les nostres comunitats no ha seguit el ritme del seu creixement.

Així i tot hi ha problema lingüístic, més o menys somort, o aquest s'ha resolt per camins massa fàcils (misses en català i en castellà; grups de catequesi en català i en castellà; fer les trobades en castellà així que algú ho demana; tirar al dret en català, etc.). Tanmateix ens cal tenir en compte aquelles comunitats pràcticament noves i constituïdes bàsicament per immigrants.

III. PREGUNTES I REFLEXIONS

En aquest tercer moment voldria formular unes reflexions i unes preguntes en veu alta, amb vista a obrir el debat sobre un tema que té la seva importància i que em sembla que no ho ha estat, de debatut.

Sobre l'Església catalana

I voldria començar amb una gran tesi. Jo no crec que «Catalunya serà cristiana o no serà». Crec, en canvi, que «a Catalunya, l'Església serà catalana o no serà». Es tracta d'una tesi de combat; no de simple afirmació. O, si voleu, es tracta d'indicar ben explícitament l'horitzó global on s'inscriu i cap on s'orienta el nostre treball de construcció d'Església: l'Església catalana, com a unitat diferenciada en el conjunt de l'Església universal. Catalunya és el nostre país i l'Església catalana la nostra Església. No una genèrica i preexistent «Església espanyola». Tampoc una «Església llatina» o «europea». Aquestes són, en tot cas, anelles ulteriors.

Feta aquesta proclama, he de dir, de seguida, que vivim de renda d'un passat immediat que ja no és el nostre avui, que hem perdut alè, i que hi ha un desfasament entre consciència cívica i consciència eclesial en benefici de la primera. No es tracta de desconèixer o de posar en qüestió els passos reals —oficials i tot— que s'han fet (bisbes catalans, conferència episcopal tarraconense, llibres litúrgics, documentació oficial, etc.). Sinó de dir que, avui per avui, manquen l'alè i el dinamisme que hi ha, per exemple, en el camp dels partits polítics.

S'imposa, doncs, redefinir-la, l'Església catalana, de manera semblant com, a nivell cívic, s'està redefinint Catalunya. Altrament, viurem de tòpics i de renda. Ahir, l'Hilari Ragner deia que, el 15 de juny de 1977, una determinada època del catalanisme havia quedat definitivament bandejada. ¿Què hem de dir de l'Església catalana?

Per això quan en parlo, d'Església catalana, no pressuposo cap idea prefixada de la Catalunya ni de l'Església catalana actuals. Església catalana no ho faig simple sinònim d'«Església dels catalans autòctons» ni d'«Església lingüísticament catalana», de manera reductora. El que faig és dibuixar el nostre àmbit (geogràfic i històric) eclesial, tota la complexa problemàtica ac-

tual del qual hem de ser capaços d'assumir nosaltres mateixos, com a Església, sense haver d'anar a remolc de ningú.

Sobre la Conferència episcopal catalana

Aquesta Església catalana demana una direcció catalana. Jo no seria, en aquest punt, tan optimista com d'altres. Penso que la Conferència episcopal tarraconense no és encara, ni de bon tros, la Conferència *nacional* que hauria de ser i que necessita l'Església catalana entesa com el nostre horitzó eclesial, tal com acabo d'exposar. És una Conferència «regional» a l'interior de la Conferència de l'episcopat espanyol, de la qual va a remolc per a les coses importants: les grans qüestions no es tracten a Catalunya; es tracten a Madrid.

La Conferència episcopal catalana hauria d'assumir el seu paper de direcció seriosa i eficient de la nostra Església com a totalitat. Això significa tenir la dinàmica pròpia per a definir uns objectius i plantejar els nostres grans debats amb voluntat d'afrontar-los: el debat de la sacramentalització, per exemple, el de la immigració (és a dir, de la pastoral de la immigració), el dels límits territorials (inclosos, naturalment, els del bisbat de Lleida), etc.

(Naturalment, aquesta és una manera de veure les coses diametralment oposada a la visió de la «unitat de l'Església» que té el cardenal Tarancón, si hem de creure les paraules que va dir al discurs d'obertura de la XXXII Assemblea plenària de la Conferència de l'episcopat espanyol, el 19 de novembre darrer, a Madrid. I em plau d'obrir aquest parèntesi per a **proclamar-ho ben alt**. No es tracta de desintegració. Es tracta, més aviat, d'acostar l'Església a les realitats nacionals vives, única manera de construir-la amb realisme, sense l'artificiositat de les «grans unitats», al capdavall estretament polítiques i estatals).

Fixar-se uns objectius i obrir uns debats no ho és tot. Cal que l'Església catalana compti amb una estructuració i una organització que no té: no estic parlant de la suma de vuit diòcesis, cada una de les quals s'organitza pel seu compte, sinó de tenir uns organismes globals que no acaben de configurar-se amb una personalitat prou definida. Hi ha, certament, comissions i secretariats interdiocesans; però tan dèbils!: de persones, d'economia, de possibilitats. Compareu-los, si us plau, amb les Comissions episcopals de Madrid i amb els pressupostos amb què funcionen.

Potser val la pena fer una referència explícita a la necessitat d'obrir el debat sobre la pastoral d'immigració. No solament no hi ha, en la nostra Església, línies coherents d'actuació, sinó que el problema resta ignorat —o ho sembla almenys. M'estic referint, naturalment, a nivell global, d'Església catalana. No hem estat convocats a parlar-ne seriosament: com cal enfocar, pastoralment, la immigració, quin és l'ideal, cap on hem de tendir, quins problemes se'ns plantegen, amb quines dificultats ens trobem, com van afrontant-se i encarrilant-se les qüestions, etc.

Sobre el personal eclesiàstic

A ningú no estranyarà que, parlant dels agents no catalans de la pastoral, em refereixi, explícitament, al personal eclesiàstic —a capellans i religiosos—, donat el seu significat actual.

En general, i pel que respecta sobretot al clergat, es fa necessària una política de provisió de places; és a dir, cal afrontar la *redistribució del clergat a Catalunya*. Mentre aquests anys darrers la població s'ha mogut i s'ha redistribuït d'una manera considerable i notòria, en canvi el clergat s'ha mantingut, en principi, al seu bisbat d'origen. Dit d'una altra manera: els canvis de la població de Catalunya no han rebut cap resposta global pel que fa al clergat que l'ha de servir pastoralment. No em negareu que la qüestió és important: es tracta de la utilització (passeu-me la paraula, tan funcional com vulgueu) del personal eclesiàstic amb què comptem avui. És un primer pas.

Un segon pas, o un segon nivell —i en funció d'aquest ja s'ha d'orientar l'anterior— mira, naturalment, cap al futur, un futur no pas tan llunyà com alguns creuen: ens cal redistribuir els capellans actuals però tot *preparant el futur, és a dir l'atenció pastoral a les comunitats de demà*, quan, pel que sembla, hi haurà, encara menys capellans que avui. Sé que suscito una qüestió complexa. Però no sabriem ignorar-la.

Els dos punts anteriors són previs a aquest tercer. L'absència d'una política global del personal al servei pastoral de les comunitats ha afavorit la immigració de clergat no català, sobretot al bisbat de Barcelona. (Com ha afavorit la incorporació de religiosos, catalans o no, al servei parroquial).

La qüestió, doncs, no pot ajornar-se més temps: *ens cal un cert pensament, una certa política sobre la vinguda de capellans (i de religiosos) no catalans a Catalunya*. Han de venir-ne?; com?; en quines condicions?; on han de viure i treballar?; com s'han

d'arrelar? És ben sabuda la manca d'arrelament de moltes congregacions religioses, que han mogut el seu personal amb un desconeixement total de la realitat humana i eclesial de Catalunya. Darrerament hi ha hagut un redreçament notable. En canvi, al bisbat de Barcelona ens trobem avui amb un nombre creixent de capellans vinguts de fora, que no tenen arrels en la nostra història civil ni en la nostra tradició eclesial. No es tracta ni de menystenir-los ni, no cal dir-ho, de culpar-los. Sinó d'interrogar-nos nosaltres mateixos. No vull estar-me de dir que una Església clerical està, en aquest punt, abocada a un aiguabarreig difícilment aclarible.

Sobre el projecte pastoral

En aquest camp s'imposa de redefinir una política —o simplement de definir-la. Em refereixo a l'arrelament català de la nostra Església, a l'atenció pastoral als immigrants, i als agents no catalans de la pastoral. Esbossaré, simplement, algunes qüestions.

1. ¿Anem —o no— a constituir comunitats autòctones i comunitats d'immigrants, comunitats lingüísticament catalanes i comunitats lingüísticament castellanes? Per aquest camí, ¿ens encaminem cap a una doble Església?

2. Els capellans immigrants, ¿són els més aptes per a atendre pastoralment les comunitats d'immigrants? Es troben, en molts punts, ben pròxims a la seva sensibilitat d'origen i de situació actual. D'aquí una certa «vocació» d'ocupar-se'n. Però aquest fet, ¿ajudarà o dificultarà la tasca d'arrelament?, ¿afavorirà, tal vegada, la constitució d'uns cercles tancats, qui sap si una mica nostàlgics, que alimentaran una certa actitud de refús?; ¿com superar, si hi són, aquests perills?

3. L'arrelament dels immigrants a Catalunya no és una responsabilitat pastoral, sinó civil: l'han de fer l'escola, la televisió, el cinema, etc. Però no és indiferent a l'Església, perquè repercuteix en les nostres comunitats. No ens són, doncs, indiferents, en aquest sentit, la política escolar, el cinema o la televisió catalanes. ¿De quina manera fem sentir la nostra veu com a Església en aquesta qüestió civil?

4. En aquest punt de l'arrelament a Catalunya, com en molts d'altres, l'Església ha realitzat una tasca de «suplència» al llarg d'uns anys anòmals. Ara, en passar a la «normalitat», s'imposa de revisar actituds, comportaments, costums. De Catalunya, de

la cultura catalana —ha dit algú— ja se'n cuida la Generalitat. L'Església hauria, així, d'abandonar una tasca de suplència per a consagrar-se exclusivament a la seva missió pastoral. En uns termes semblants s'ha expressat Mn. Mateu Freixes pel que pertoca als elements culturals específics de les comarques de Ponent incloses al bisbat de Lleida, però avui provincialment i regionalment aragoneses. Ja es veu que la qüestió és delicada. I que no és fàcilment reduïble a suplència anòmala tot allò que és arrelament i fidelitat.

Però, ¿quines conseqüències podrien treure's, amb vista a la immigració, d'aquesta nova «normalitat» catalana? ¿Voldrà dir —i ho formulo així perquè així ho he sentit expressar— que, si fins ara, havíem de tenir una preocupació integradora, d'arrelament al país, ara ens n'hem de desentendre (ja ho fa la societat: partits, sindicats, associacions de veïns...) per tal de consagrar-nos exclusivament a una tasca pastoral?

Tant a les dues primeres parts com, sobretot, en aquesta tercera he pretès, simplement, de formular en veu alta uns quants punts que convidessin a obrir un debat sobre un tema prou important. Constato, per acabar, que insensiblement he anat variant d'orientació: si he començat parlant dels agents de la pastoral per tal de situar-hi els no catalans, he acabat decantant-me cap al tema de la immigració. Em sembla que aquest fet és significatiu. La condició no catalana d'uns determinats agents de la pastoral a Catalunya no és una realitat que tingui existència i interès per ella mateixa, més enllà del temps, de l'espai o de la societat i l'Església concreta. Cal situar-la en l'entranya d'aquesta Església nostra, que viu en una societat on el fet immigratori és una qüestió social de primera importància.

TESTIMONI

LA PERSONALITAT HUMANA DEL --- DOCTOR MANUEL BONET I MUIXÍ

JOAN A. VENTOSA

Perdoneu que us inviti a traslladar-nos deu anys enrera. La nit del 9 al 10 d'agost de 1969. Lloc: el dipòsit de cadàvers del cementiri de Sant Andreu de Barcelona. Un grup de cristians vetllen i contemplen astorats la despulla mortal de Mn. Manuel Bonet. Havia mort inesperadament a Roma la nit del 6 al 7 d'agost. Tots volíem que, en arribar a Barcelona, el seu cadàver fos portat al monestir de Sant Pere de les Puelles, lloc de la seva residència a Barcelona, on havia celebrat l'Eucaristia durant tants anys. Tots els esforços havien esdevingut inútils. Els seus amics havíem fet gestions intenses i contínues prop del governador civil de Barcelona, interessant-hi bisbes, Nunciatura... La resposta ferma, inapel·lable i —en el fons— hipòcrita, va ser sempre la mateixa: per motius higiènics, s'havia de portar directament al cementiri i ser-hi enterrat de bon matí, l'endemà. Els presents recordaven casos similars en els quals les raons higiè-

niques no havien fet dificultat. I què? Quedava molt clar que la despulla de l'amic Bonet era incòmoda. Feia por? Era com una venjança inconscient? Un intent de dominar un home que havia estat independent? Una darrera temptativa de marginació? **Potser una mica de tot.**

El cert era que el seu cos sense vida es trobava allà, en aquell dipòsit de cementiri, fred i llòbrec. Nosaltres, els seus amics, apenats, indignats, amb un fort sentiment d'impotència i d'ira continguda. Això sí, vigilats estretament pels custodis de l'ordre. Ben entès, del que en aquell temps se'n deia ordre! Mai no m'havia sentit vivencialment tan identificat amb el que devien sentir els cristians de les catacumbes mentre vetllaven el cos d'un germà màrtir.

Però, qui era aquell germà que ens havia deixat sobtadament? Per què era mal vist pel poder civil del temps i considerat suspecte per certs ambients eclesiàstics? Sí, sí, tots sabem que era un prevere barceloní, fill de Sants, que havia estat professor del Seminari de Barcelona i de la Universitat Pontifícia de Salamanca, membre del Tribunal Eclesiàstic de Barcelona, Auditor de la Rota Romana, fins arribar a ser-ne Vice-degà, consultor de diverses Congregacions Romanes, pèrit del Concili Vaticà II, membre del «Consilium» de Litúrgia, i un llarg etcètera. Però, personalment, qui era i com era? Què pensava, en què creia i què esperava?

Quan va morir no ho podíem dir amb veu massa forta. Ara, gràcies a Déu, ho podem proclamar als quatre vents. Per això li dediquem aquest acte d'homenatge.

Una personalitat rica i complexa

Com era realment Mn. Manuel Bonet? És tasca difícil respondre amb poques paraules, si reconeixem l'extraordinària riquesa de la seva personalitat i, per tant, les seves aparents contradiccions.

Precisament, aquestes contradiccions aparents m'han obert el camí que sembla més adient per a esbossar una resposta. Crec que, justament quan hom malda per entendre aquestes antinòmies, és quan es veu conduït a trobar-ne la síntesi en els nivells més profunds i íntims de la seva personalitat humana i cristiana.

Us invito, doncs, a seguir-me en aquest camí, a la recerca d'una síntesi que reassumeixi les contradiccions aparents. Amb aquesta clau interpretativa, els qui us considereu els seus amics,

podreu enriquir, amb les vostres vivències personals, el que pugui dir-vos avui.

Segur d'ell mateix i obert, receptiu, humil

A primer cop d'ull, mossèn Manuel donava la impressió d'un home segur d'ell mateix, apassionat i espontani. Tenia una veu forta i greu, gairebé de tro. S'expressava amb claredat i valentia. Semblava que s'havia de menjar el món. Una visió superficial de la seva persona inclinava a judicar-lo com un home cregut i autosuficient. Però un tracte més íntim i continuat portava a descobrir tota una altra perspectiva. Mossèn Manuel desconfiava d'ell mateix, volia ser aconsellat, ajudat, fins i tot controlat. Tenia por d'apassionar-se massa, d'equivocar-se, d'entossudir-se. Tenia consciència de les seves limitacions i defectes. Molts dels seus amics havíem sentit paraules semblants a aquestes: «Tu que ets assenyat, aconsella'm», «Què et sembla que he de fer? Perquè tinc por d'estar apassionat en aquesta qüestió». Davant les crítiques, semblava que el preocupava, més que la seva persona, el risc de comprometre les tasques o les institucions que portava entre mans. Llavors preguntava: «Què te'n sembla? Digam sincerament, és veritat?». És just reconèixer que mossèn Manuel tenia un geni fort. Normalment, se'l dominava. Però, quan estava en tensió per la molta feina, no sempre se'n sortia. Ara bé, s'havia de veure com després demanava perdó! S'ha dit que val la pena de fer enfadar cert tipus de persones, per contemplar, després, l'espectacle de la seva compunció. Mossèn Manuel era d'aquests. Tinc present que un estiu, a Roma, vaig ser objecte del seu cop de geni. Però recordo, l'endemà, una de les escenes més edificants que he vist en la seva vida.

A mossèn Manuel se'l podia avisar si hom creia que havia fet o dit alguna cosa menys correcta. Ho acceptava i agraiïa. Tot-hom que tingui una certa experiència de la vida, sap com és difícil avisar les persones. Però és que mossèn Manuel era humil de cor, amb una humilitat, ben cert, no espontània, ni temperamental, sinó adquirida. Com? Crec que l'havia beguda de dues fonts. L'una, l'experiència. Des de jove li havia tocat de palpar la misèria i la limitació dels homes. Desconfiava de l'home abandonat a la seva solitud i el seu subjectivisme apassionat. Això el portava a no fiar-se d'aquell home que era ell mateix. L'altra font, era la seva actitud davant Déu. Mossèn Manuel era un home profundament religiós. En la seva vida, Déu no era un ser llunyà

amb qui es poden tenir relacions diplomàtiques. S'havia acostumat a situar-se nu davant Déu, de qui procedeix tot do perfecte. Per això, la seva humilitat era sincera, amb arrels fondes, no falsejada per paraules o actituds rebuscades i purament externes, sinó viscuda al fons del cor creient. Trobarem, encara, aquesta humilitat com a clau d'interpretació d'altres trets de la seva personalitat.

Català ben arrelat i universal

Mossèn Manuel era un bon català. Estimava el país amb un amor pregon, natural i cristià a la vegada. El seu amor a Catalunya i a l'Església eren gairebé inseparables. La seva estada a Roma i les seves responsabilitats d'Església universal mai no van fer minvar el seu amor concret i arrelat a Catalunya i a l'Església catalana. La seva biblioteca particular a Roma hauria pogut ser la d'una possible ambaixada de Catalunya prop del Vaticà. Allà hi era tot, o gairebé tot, el que feia referència a la cultura catalana. Però mossèn Manuel era —ara que està de moda parlar-ne— un «català universal». Els llargs anys de servei a la Santa Seu ho demostraven. El seu «hobby» per la geografia de tot el món, també. El seu interès pels problemes de tota l'Església, ho confirma. A l'estiu, quan jo era a Roma, solíem fer junts alguna sortida. Un any vaig tenir l'humor d'acompanyarlo a visitar dues minúscules diòcesis italianes (Pitigliano i Aquapendente), perquè encara no les coneixia! És ben cert que un arbre, si vol estendre les seves branques molt lluny, ha d'estar profundament arrelat en una terra concreta. Mossèn Manuel n'era un exemple excepcional. Ell estimava apassionadament la seva terra i comprenia perfectament que tots els homes estimin la seva. Per això tenia un esperit universal.

Vivint a Roma, la voluntat decidida de no perdre el contacte amb el poble, li creava una tensió forta. Ell la resolia amb un treball abnegat que demanava una voluntat de ferro. Es llevava a les 6 del matí i treballava fins a altes hores de la nit, per tal de tenir al dia la feina de curial que complia amb honestetat. Això li permetia venir a Barcelona per Nadal, Pasqua i a l'estiu. Per a descansar? Només amb una gran dosi d'ironia, d'allò se'n podien dir vacances! L'agenda se li omplia de visites, reunions amb amics, consultes, etc. Algunes —poques— estones, entre amics, jugava, reia de gust, escoltava acudits i cantava —això que el cant no era el seu fort—. Però, sobretot, escoltava pro-

blemes i tenia contacte amb el seu poble. Perquè perdre el contacte amb la realitat li feia veritable por.

A Roma no tenia massa temps per a rebre visites de gent de Barcelona. Feia el que bonament podia. Les peticions, moltes vegades, s'acabaven amb un dinar, manera pràctica de conversar sense esmerçar un temps suplementari. Aquesta tensió entre Roma i Barcelona i Catalunya va estirar tant la corda que finalment es va trencar. Potser tots li demanàvem massa. Ell es va deixar menjar, perquè no era calculador. I encara tenia temps per pensar en petits detalls. Recordo un matrimoni que va tardar molt a tenir fills. Nascut el primer fill, la mare estava amoïnada perquè no se'l podia criar. Li vaig comentar el fet i em va semblar que no hi parava atenció. Passats uns quants dies, quan a les 7 del matí va venir a acomiadar-me a l'estació «Termini» de Roma, en marxar el tren, em diu cridant: «Digues a aquell matrimoni que no pateixin. A mi em van criar amb llet de la vaqueria "La torre Eiffel" de Sants, i mira com estic!».

Jurista reformador i observant

Mossèn Manuel era un home de Dret, un jurista en exercici intens. Però, com deia fa un moment, tenia un contacte pastoral, profund i extens, amb la vida dels cristians de Barcelona, exigents, crítics i quasi oficialment marginats en els seus exponents més progressius. Quins esforços no va fer per tal de mantenir la fe i nodrir l'esperança dels cristians més inquietes de Barcelona i Catalunya, abocats al pessimisme més desesperança! Com hi patia! Com maldava per tal d'aproximar l'Església a les persones concretes! Perquè, en el seu fur intern, l'Església era una, aquella que ell estimava i servia amb una donació total, tant a Roma com a Barcelona. Tots recordem el seu optimisme, que volia ser reflexiu i raonat. Com aprofitava la més petita reforma per a contagiar-nos l'esperança en el futur de l'Església! Ell que coneixia millor que nosaltres les limitacions de les persones i de les institucions d'Església, com trobava raons per a donar-nos una visió de futur, allora possibilista i esperançada, suplint amb el seu amor i devoció a l'Església allò que els fets no demostraven, als escèptics, amb massa evidència!

Per això ell va ser sempre partidari de la «Ecclesia semper reformanda». Hi estava inclinat per temperament i tradició, però el seu contacte pastoral amb Barcelona el marcava definitivament en aquest sentit. Com a jurista, tenia especial afecció al

«ius condendum» —com s'ha fet notar moltes vegades—, perquè estava convençut que el dret s'ha d'adaptar a l'evolució de la vida real i concreta. Per a aquesta dimensió del dret, ell hi estava especialment dotat. Un amic de Roma va dir-me que en una nit havia fet els estatuts d'una institució espanyola radicada a Roma. Mossèn Manuel no era un simple teòric del «ius condendum». No es limitava a contemplar la veritat. Maldava per tal de realitzar-la. Per això, el Concili Vaticà II i el postconcili van ser per a ell la gran ocasió, i la va aprofitar tant com li va ser possible. En aquest intent va morir.

Però si hem de dir tota la veritat, mossèn Manuel, favorable al «ius condendum», era fidel observant del «ius conditum». No era gens partidari del «tirar al dret» ni de l'anarquia emparada en les raons que sempre té el subjectivisme de cadascú. Entre l'immobilisme i les tendències més o menys anàrquiques, ell mantenia amb fermesa tant la voluntat de reforma com la fidelitat a l'obediència. Crec sincerament que la seva actitud naixia de la convicció que l'Església s'havia de reformar des de dins, amb amor, respecte i fidelitat, perquè Crist hi és present, i per ella l'hem conegut, l'hem estimat i l'hem seguit.

Capellà secular que estima la vida religiosa

Mossèn Manuel tenia un gran interès per la vida religiosa organitzada. ¿Sabíeu que era un gran col·leccionador de constitucions d'ordes i congregacions religioses i d'instituts seculars? En tenia moltes i experimentava un gran goig quan n'adquiria una que li faltava. Aquesta afecció no responia a mera curiositat o interès jurídic, sinó que naixia d'un amor sincer per la vida cristiana, evangèlica i comunitària.

Però, al mateix temps, era un capellà secular enamorat de la seva condició i de la seva diòcesi de Barcelona. Amb quina alegria no va comunicar als amics que la Santa Seu havia decidit que els preveres que la servien —el «clerus Papae», com ell deia amb èmfasi— no perdien la incardinació a la seva diòcesi d'origen. «Sóc un prevere de Barcelona!», deia amb joia d'infant.

Estimava els capellans, els coneixia, escoltava, aconsellava i encoratjava. Era el confident de molts. Els dedicava temps i energies. Aquest coneixement del clergat el portà a una constatació: el capellà secular està molt sol, viu amb una gran independència i assetjat per les temptacions i les malures del diner, del «fer

carrera», de la mandra, de la mediocritat intel·lectual i espiritual, de l'esclerosi pastoral. Ell creia que els mitjans assenyalats pel Dret Canònic eren poc exigents i, en tot cas, el seu ús depenia massa de la simple bona voluntat individual.

D'altra banda, mossèn Manuel tenia la convicció que la pràctica dels consells evangèlics i una certa vida comunitària no havien de ser una exclusiva dels religiosos. Són valors fonamentals que, d'una certa manera, ha de viure tot cristià i especialment el capellà.

La Unió sacerdotal

D'aquesta intuïció i de l'experiència de la vida del clergat, compartides amb altres amics —entre ells, mossèn Pere Tarrés, per parlar dels morts i no dels vius— va néixer la «Unió Sacerdotal de Barcelona». Per un camí, en part semblant, i en part diferent, van néixer també —jugant-hi ell un paper fonamental— les «Auxiliars Seglars Diocesanes». Aquestes em perdonaran si no en parlo. No és falta d'apreci —prou que ho saben!—, sinó de temps.

Haig de parlar, en canvi, de la Unió, perquè ajuda a comprendre la manera de ser de mossèn Manuel. Amb molta concisió, voldria simplement afirmar tres coses ben certes:

1. La seva intencionalitat netament religiosa, evangèlica i comunitària. No per a fer política, ni que fos eclesiàstica. Ni per ajudar a «fer carrera»; més aviat al contrari. La Unió va néixer per tal d'ajudar-se comunitàriament a dur una vida més evangèlica i a seguir amb una major fidelitat les exigències de la nostra condició de preveres diocesans. Tot encaminat a un millor servei pastoral a la nostra diòcesi.

2. Mossèn Manuel no va pensar la Unió només per als altres, per als «pobres capellans», sinó per a ell mateix. La volia, perquè creia que ell també la necessitava. Desitjava ser ajudat i, fins i tot, controlat com els altres. Quantes vegades, en repartir les responsabilitats, ell no havia dit «I de mi, qui se'n cuida»?

3. És ben cert que mossèn Manuel va ser, durant molts anys, el president de la Unió. Però ho va ser, perquè els seus membres l'elegien com a tal cada any. També cada any ens deia que ho penséssim bé, i feia una certa pressió de cara a un canvi. Ell creia en la democràcia, també i dins el possible, en les institucions d'Església. La Unió n'era un exemple pràctic, no teòric,

perquè l'afectava personalment. De fet, quan va morir, ja feia uns quants anys que no n'era president.

En la Unió va ser sempre un membre com els altres. Si en part i de fet no era ben bé així era perquè els altres apreciàvem la seva vàlua, no pas perquè ell es considerés superior.

Interessat per la política

Una breu al·lusió a la seva actitud política. L'interessava la política, la seguia, hi entenia. Escoltava els polítics, i els deia el seu parer si s'esqueia. Però va ser sempre independent. Potser alguns dels aquí presents havíeu sentit la frase —ben típica d'ell— que solia dir en començar la conversa amb un polític: «Si un dia maneü, jo seré independent, i, si convé, us criticaré». Quedava molt clar que aquella afirmació d'independència no era un menyspreu a la tasca del polític, sinó una exigència de la seva condició d'home d'Església, tal com ell la sentia.

El que sí que s'ha d'afirmar és que era un partidari decidit de la democràcia. Però aquesta no era, per a ell, una opció política discutible, sinó una actitud fonamentalment ètica, una exigència del respecte a les persones, «a tot l'home i a tot home», com deia Pau VI en un altre context. Res més allunyat del seu pensament que el messianisme de certes persones que es creuen imprescindibles i nascudes per a conduir els altres.

Sensible i fort davant la «persecució»

He de referir-me, finalment, a l'etapa de la seva vida, en la qual mossèn Manuel va ser objecte d'una certa persecució. Ho he de fer, perquè és en el sofriment on els homes manifestem les profunditats de la nostra personalitat. El seu esperit, independent i crític, la seva opció decidida per la democràcia, el seu amor a Catalunya —situem-nos 15 anys enrera!— el feien persona no grata al règim polític d'aquell temps, sobretot perquè el creia persona influent.

D'altra banda, el seu caràcter reformador i la seva presidència de la Unió Sacerdotal de Barcelona el feien sospitós en alguns cercles eclesiàstics.

Aquestes dues línies d'oposició a la seva persona conflueixen i es potencien mútuament. Arribat el moment, es manifesten

en fets concrets, en els quals es barregen la dimensió civil i l'eclesiàstica, segons les instàncies, com tantes vegades ha passat des del procés de Jesús de Natzaret.

No és ara el moment de fer la història d'aquests fets, sinó de parlar de l'actitud de mossèn Manuel i de les seves reaccions.

La visió que molts tenien de mossèn Manuel era la d'un home fort, valent, optimista. I ho era. Però no era un mesell. Tenia una gran sensibilitat. Els cops li entraven molt endins. Això no obstant, tenia una gran capacitat de reacció. D'on li venia? Certament, del fet d'haver experimentat el sofriment des de petit. No havia estat fàcil la seva vida, i les contrarietats havien forjat la seva personalitat. Però crec sincerament que la seva autèntica força provenia de l'assimilació del misteri de la Creu de Crist.

Permeteu-me de fer al·lusió a dos fets dels quals vaig ser testimoni a Roma durant un mateix estiu. En pocs dies va rebre dues impressions bastant fortes. Un comú amic de Roma —actualment arquebisbe d'una diòcesi espanyola— va dir-me, en una llarga entrevista provocada expressament, que havia captat, en certs ambients, actituds molt oposades a la persona de mossèn Manuel. M'ho comunicava per tal que jo li digués «ben dit», perquè creia que ell havia de saber quin terreny trepitjava.

Al cap de pocs dies, l'invitava a sopar l'ambaixador espanyol prop de la Santa Seu. Aquest i la seva esposa —persones molt «pies» i que l'admiraven molt com a capellà— li van comunicar que no feia gaires dies, un personatge important els havia dit coses molt fortes en contra d'ell, afegint-hi algunes amenaces. L'ambaixador —ara ja és mort— i la seva esposa van sentir l'obligació de comunicar-li-ho, tot aconsellant-li: «Per favor, vigili, que li volen fer mal!»

Davant d'aquestes noves, que van sovintejar els darrers anys de la seva vida, i d'altres de semblants, mossèn Manuel quedava aclaparat. Feia una cara trista. Se li escapaven expressions com aquestes: «Ventosa, tot això és molt dur! Què he fet jo?». Però l'endemà el trobaves serè i recuperat, disposat a tirar endavant. Què havia passat? Senzillament, havia pregat, havia resat amb calma el Breviari, havia celebrat l'Eucaristia a la capella de les religioses, a les quals havia predicat l'homilia com si l'escoltés tota l'Església. Ja era un home nou. Havia contemplat, celebrat i proclamat el Misteri Pasqual!

Aquesta capacitat d'encaixar els cops va fer que mossèn Manuel no tingués mai la temptació de fer-se enrera, d'abandonar-se pel camí de la facilitat. De vegades deia bromejant: «Jo em quedo a Roma fent sentències, i tranquil!» Però era realment una

broma. La seva consciència li prohibia de practicar la filosofia del «no t'emboliquis», com tants han fet després de certes experiències amargues. En això era exemplar. Era un home, un cristià, un capellà ferm. Amb aquella fermesa de la qual afirma sant Agustí: «Pertany a la fermesa de l'home cristià no només practicar el bé, sinó també tolerar els mals» (Sermó sobre els Pastors).

Un testimoni personal

He d'acabar. Però permeteu-me que a aquest homenatge col·lectiu a mossèn Manuel, n'hi afegeixi un de particular, compartit segurament per d'altres persones. L'amistat de mossèn Manuel va influir molt en la meua vida, no per imposició, ni per estricta autoritat, sinó per un contagi espiritual i evangèlic. Perquè ell era home de doctrina i de vida. No de doctrina o de vida soles, ja que, com deia sant Isidor, «la doctrina sense vida fa arrogants i la vida sense doctrina fa inútils». La meua existència de capellà ben segur que hauria estat molt diferent sense la seva influència. Potser hauria estat més còmoda, humanament més brillant, menys problemàtica i més tranquil·la. Però, deixeu-me dir —i aquest és el meu senzill homenatge— que no em sap gens de greu. Continuo creient que el pas de mossèn Manuel per la meua vida ha estat un do de Déu.

¿No podríeu dir el mateix molts dels ací presents, i d'altres que no hi són?

Res més, moltes gràcies.

4VENTS

Notícies de moviments de joventut

V assemblea general del MUEC català

De l'11 al 14 d'octubre de 1979 va celebrar-se al Col·legi Sant Pau de Tarragona, la V Assemblea General del MUEC de Catalunya i de les Illes. De fet, seguint la tradició, iniciada a Barcelona l'any 1970, i consolidada a nivell de Catalunya i les Illes Balears l'any 1975, el moviment d'universitaris i estudiants cristians, ha celebrat la seva Assemblea anual de revisió i planificació del

curs. Hi han assistit més de dos-cents estudiants, d'entre els sistents que aplega el MUEC català.

L'Assemblea s'inicià amb un informe de cada diòcesi. Després es presentà l'informe central o memòria de l'experiència militant i evangelitzadora de tot el MUEC el curs 1978-79. S'hi enumeraven alguns elements més significatius, tals com: l'avenç en la dimensió transformadora de l'estudi i dels seus continguts, el treball d'animació i conscienciació dut a terme en instituts, escoles,

col·legis, facultats... i la presència en instàncies estructurals (junts de Facultat, coordinadores d'instituts, claustrs, comissions gestores, «taula de joves», consells municipals, partits...). Tot de cara a fer més possible una estructura educativa i uns estudis que estiguin al servei del poble.

D'altra banda, es confirmaven les experiències de testimoni d'actituds de crítica davant la selectivitat, de creació de grups de teatre, esplai, corals, etc., amb una major atenció a la multidimensionalitat de la persona jove. També es constatava el progressiu reconeixement, per part del medi estudiant i jove, d'aquestes actituds com a animades per una dimensió cristiana i així mateix que molts militants del MUEC eren coneguts com a tals a partir de la seva pràctica quotidiana.

Aquest informe, o memòria central, va ésser treballat per comissions on va contrastar-se amb la situació del medi socio-polític, universitari i d'estudis secundaris, i amb el marc eclesial. D'aquí sorgiren una sèrie de desafiaments i pistes per tal que la presència dels militants del MUEC sigui una presència militant i respongui a la radicalitat de l'Evangeli de Jesucrist.

La segona part de l'Assemblea es dedicà a la revisió de la gestió del MUEC català del curs passat. No solament es revisà la gestió concreta (coordinació, relacions,

economia...), sinó també les línies de fons que animen aquest treball. De tot plegat sorgiren una sèrie de criteris a fi que el MUEC sigui un instrument útil per a l'evangelització militant del món estudiant.

A la tercera part s'arribà a la proposta del programa per a aquest curs, en forma d'«orientacions catalanes», recull del treball fet a cada Assemblea diocesana. Per una banda, tenint present l'estancament del medi estudiant en general, s'afirmà la importància de dinamitzar la presència militant i evangelitzadora del MUEC, amb la participació en instàncies col·lectives, continuant la reflexió iniciada sobre l'estudi com a instrument de transformació i fent que la nostra pràctica sigui signe concret de l'Evangeli de Jesucrist. D'altra banda, s'insistí en l'arrelament a l'Església, potenciant-hi la presència militant i l'estil de viure, compartir i celebrar la fe, tot essent presents en el medi. Es va remarcar, com a actitud fonamental, l'exigència en la revisió de vida, que constitueix el mètode i l'estil del grup i, com a instruments importants, l'atenció a la formació en tots els àmbits, especialment en el teològic, i el replantejament de la iniciació al moviment.

També es presentà el programa concret per aquest curs i es van elegir els nous membres de l'equip permanent català, que restà constituït així:

Presidenta, Immaculada Mayol; Responsables de Secundària, Montserrat Queralt i Griselda Gassulla; Responsables d'Universitat, Boni Bolibar, Cori Casanova, Xesc Chamorro; Secretària, Tonya Pou; Consiliari General, Salvador Pié. Aquest Equip Permanent, junt amb els respectius coordinadors diocesans, Montse Duch (Tarragona), Jaume Costa (Barcelona), Albert Quintana (Girona), Blanca Bachiller (Lleida), Miquel Serra (Mallorca) i els responsables de Manresa-Igualada, de la diòcesi de Vic, que allí fou reconeguda, formaran el Consell Català que dirigirà el MUEC durant el curs 1979-1980.

A aquesta Assemblea assistiren membres de la JEC portuguesa i espanyola, i diverses persones que treballen en pastoral de joves. Alhora l'Arquebisbe de Tarragona i President de la Conferència Episcopal Tarraconense, Dr. Pont i Gol, va saludar els presents, i va confirmar la vocació eclesial del MUEC com a servei per a l'evangelització del món estudiant, tant secundari com universitari.

Aquesta V Assemblea General ha estat, doncs, un avenç en la consciència pròpia del MUEC, que vol ésser fidel a l'anunci de Jesucrist en el cor dels desafiaments i problemes del nostre món estudiant. Tal com posà en relleu la seva presidenta, «hem volgut celebrar en Assemblea (plenàries, reunions, documents, festa, pregària, eucaristia...) el que vi-

vim en diàspora en la nostra vida de cada dia: compromís de transformació del medi estudiant-juvenil, compartit amb altres companys, creients o no». Heus ací el servei que vol oferir el MUEC avui. - S. P.

Reunió de dirigents del moviment Hora-3

Els dies 12, 13 i 14 d'octubre es van reunir a Sentmenat cent trenta-cinc caps de grup de *Hora-3*, joves, religiosos, matrimonis i capellans de la majoria de comarques de Catalunya i d'Andorra. El compromís fou el tema central de les jornades i es relacionà amb cada un dels principis orientadors: amistat, fe, país i Església. La reflexió es va centrar, sobretot, en la pregunta «País, què ens demanes?». En Ramon Cabana, delegat de jovent del bisbat de Solsona, va conduir el treball. N'apuntem les línies de força.

Per compromís, referit al país, s'entén la projecció cap enfora del moviment Hora-3:

a) *a nivell d'individu*. La vida de cada un dels membres no pot quedar absorbida pel moviment, sinó que és bo que participi en altres instàncies i grups socials;

b) *a nivell de grup*. Res del que passi a nivell de barri, de poble, de comarca, no pot relliscar a la vida del grup. Els grups han de tenir la sensibilitat prou

afinada per participar i col·laborar amb instàncies més àmplies;

c) *a nivell de Moviment*. El moviment ha de poder mantenir relacions amb altres moviments i grups organitzats i ha d'estar obert a mantenir un diàleg amb les cultures i les ideologies que es donen en el món d'avui.

A partir d'experiències, accions i compromisos que els responsables posaren en comú als grups, es recolliren quatre línies d'acció i de reflexió per al futur:

1. Hora-3 vol ajudar els seus membres a viure l'experiència de fe enmig de la vida. Per tant, els seus objectius no estan en la línia de promoure accions de suplència de tasques que es poden portar a terme en les organitzacions cíviques, en les quals han de participar al costat dels altres joves.

2. Hora-3 orienta el seu treball en el seguiment de l'evangeli de Jesús, encarnat en la vida i la problemàtica del nostre temps. El punt de referència dels «pobres» és una interpellació que es vol fer seva contínuament per tal de revisar la seva orientació amb criteris evangèlics i defugir tot perill d'espiritualisme.

3. L'experiència de compromís s'orienta cap a un projecte d'home i de societat, en què la persona sigui l'objectiu privilegiat. Dibuixar els valors d'aquesta persona en una societat no alienada és la tasca que ens cal anar fent en el moviment. Tota ac-

ció ha de portar-se endavant amb sentit crític; és a dir, tenint ben present cap on va dirigida.

4. Fins ara no s'havia abordat el tema del compromís en unes jornades de reflexió i aprofundiment per als caps. Cal anar fent aquest esforç de clarificació d'objectius per tal d'adequar-hi la pràctica del moviment. Per això mateix és important no oblidar la realitat en què ens movem, i per això ens hem preguntat, i caldrà que ho continuem fent, «País, què ens demanes, ara i aquí?» - R. C.

Jornades de Consiliaris

Més de *setanta consiliaris de jovent de Catalunya i les Illes* es reuniren a Sant Pau de Casseres en unes jornades de reflexió. Es tractava de compartir i aprofundir les actituds pastorals que es requereixen per a dur a terme una tasca evangelitzadora i eclesial en el món jove. Les Jornades combinaren el treball de grups amb dues ponències d'en Bonaventura Pelegrí. També hi hagué un treball per grups diocesans. El Bisbe de Solsona, Dr. Miquel Moncadas, delegat de la Conferència episcopal tarraconense per a la joventut, confirmà amb la seva presència la validesa d'aquest treball conjunt.

Seguint la tradició iniciada l'any 1973, també per aquestes dates, del 12 al 14 de setembre se celebraren a Sant Pau de Cas-

serres (Berguedà) les *VII Jornades de Consiliaris del MUEC de Catalunya i les Illes*. N'hi assistiren vint-i-cinc, junt amb tres dirigents del moviment. El tema central de reflexió fou «Com educar a la coherència personal i social alhora, fent un procés integral d'educació del militant estudiant i jove cristià.» Es constata la necessitat d'un estil de viure que abasti tots els àmbits de la pròpia vida, ja que és tota

ella que ha d'ésser testimoni evangelitzador. Ajudà a tota aquesta reflexió en Bonaventura Pelegrí, fins fa poc consiliari mundial dels moviments internacionals d'estudiants d'Església (MIEC-JECT). La seva presència ajudà a fer un balanç d'aquests sis anys de Jornades de consiliaris ja que ell fou qui ajudà a la realització de les primeres (setembre de 1973, Tibidabo, vegeu «Quaderns de Pastoral» n. 26 (1973) 550-551)

Salvador Pié i Ramon Cabana

Des de la terra ferma

Escola diocesana de teologia

Es tracta d'un servei que fa sis anys que funciona. Tal com diu la introducció del mateix programa, «vol ser un instrument per a la formació permanent de la fe, al servei de la comunitat diocesana, comunitats parroquials, religioses, moviments d'Església, catequistes, comunitats de base, grups de pregària, etc.». El seu director és mossèn Mateu Freixes i Borrull, el qual mira d'aglutinar un grup cada vegada més nombrós per a dirigir l'estudi de les diferents matèries.

El programa es distribueix en tres cursos: *Primer curs*. L'home

modern i Déu. La revelació. La fe. Introducció a la Bíblia. *Segon curs*. El Déu de la Bíblia. Qui és Déu. Cristologia. *Tercer curs*. L'Església. L'Església, sacrament (introducció als sagraments). Església i món. Hi ha un altre *curs, exclusivament bíblic*: Introducció al Nou Testament. Estudi dels Evangelis sinòptics. Estudi de Sant Pau. Cada any hi ha també un *curs monogràfic*. El d'enguany és dedicat al profetisme. És obert a tothom i no cal haver fet prèviament cap curs especial per a assistir-hi. Els alumnes són bàsicament laics, religioses i joves.

L'assistència al primer curs i

al curs monogràfic és d'una cinquantena de persones. Els altres en tenen un promig de 30/35. Hi ha un clima molt bo d'estudi i d'esperit comunitari. Les classes són d'un quart de nou a les deu del vespre, un dia a la setmana per a cada curs.

Posada la urgència de la formació de catequistes (que cada comunitat es fa com pot), ¿no fóra bo que la direcció de l'Escola i el Secretariat de catequesi s'ho emprenguessin de manera conjunta? El director de l'Escola em consta que alguna vegada n'havia parlat. Potser també fóra útil fer un curs monogràfic sobre Pastoral catequètica, sempre pensant en la doble realitat de pobles petits i pobles grans o viles. Són suggeriments amb vista a un millor servei.

Escoltisme a tres bisbats

Al nostre bisbat, Minyons escoltes i Guies Sant Jordi constitueixen una realitat molt minsa comparada amb la proliferació d'agrupaments que veiem als bisbats del litoral: només tres agrupaments, a Fraga, el Torricó i Lleida ciutat; dos, doncs, en viles que pertanyen al que anomenem *la Franja*, que tanta polèmica ha originat darrerament; ara sembla que hi ha una gent —no precisament clergues— que hi treballa amb molta serietat.

No és d'això que volia parlar, però, sinó d'una altra franja fron-

terera trencada ja fa temps en favor de la mateixa vida escolta. Vull referir-me a les trobades de *formació de caps* (Fo-Ca, i familiarment «foca» i «foques») que realitzem a la demarcació de Lleida, la qual comprèn tres bisbats: Solsona, Urgell i Lleida.

Els dies 11, 12, 13 i 14 d'octubre tingueren lloc les dues foques fortes de l'any. La *foca bàsica* tingué per marc el casal de colònies de Santa Maria de Meià. Hi assistiren setanta joves o caps nous. Per a l'equip de demarcació, una participació tan nombrosa va constituir un veritable esdeveniment, sobretot si atenem a la realitat tan rural dels nostres bisbats.

El contingut d'aquesta foca acostuma a ésser el mateix cada any. Es van responenent aquestes quatre preguntes:

1. Per què volem educar en l'escoltisme.
2. Qui volem educar.
3. Com ho fem (mètodes, psicologia, etc.).
4. Cap on volem anar. És aquí on expliquem les tres opcions bàsiques (país, fe i educació); i sense complexos, sobretot pel que fa a la fe.

Tota una sèrie de treballs i de xerrades, de vegades ben seriosos, amanida amb jocs, danses i altres coses pròpies de la metodologia escolta, que serveixen de relax i que són, a la vegada, un aprenentatge de les mateixes eines educatives.

La foca permanent, la segona

foca, tingué lloc a Salgar, prop d'Artesa de Segre. L'amic Roc Sàlvia, amb tota la seva simpatia, ens obrí de bat a bat, als quaranta caps veterans que hi acudírem, la «Colònia amics de la natura». Enguany es pretenia de viure l'experiència escolta tot organitzant-nos en patrulles i altres trifulgues dels menuts (i no tan menuts!).

A la demarcació de Lleida, aquestes foques ja van constituint un punt de referència molt important per a tots els caps dels nostres agrupaments. I això, gràcies a l'equip de demarcació, que les vetlla amb molta il·lusió.

Perquè la base de l'escoltisme (com de tantes coses) són els caps engrescats, aclarits i ben cohesionats, cosa que s'aconsegueix amb el treball en equip, que comença a les unitats, és un moment fort a les foques i es perllonga altra vegada en la realitat de cada setmana a la unitat i a l'agrupament.

Però això mateix que demanem a l'equip de caps i a l'equip de demarcació, també ho hem de fer els consiliaris. Ja comencem a fer alguns passos. I ens preguntem, junts: com fem la pedagogia de la fe?; quins són els camins per a fer-la millor?; quins passos podem anar fent amb vista a anar promovent cercles de veritables adults en la fe que puguin ser, a la llarga, un recolzament moral per als mateixos caps escoltes?

Les foques han estat un punt

de partença per a l'aglutinament, també dels consiliaris. I creiem que ho esdevindran més i més.

Primera trobada del Moviment rural adult

El dia 4 de novembre tingué lloc a «la nostra terra» la primera trobada de persones adultes de pagès. Donem aquell nom a la comarqueta pastoral que va de l'estació d'Ager a Os de Balaguer, passant per les Avellanés i altres poblets dels bisbats de Lleida i Urgell. Va tenir per marc el convent de germans maristes de les Avellanés, els quals ens van obrir les portes de la casa de colònies «Quatre vents», nova de trinca.

Com ha nascut aquesta trobada i què pretenia? Heus aquí la convocatòria que enviava el mateix equip responsable:

«Som un grup de matrimonis de tota la comarca que, al llarg de l'any, ens hem anat reunint, motivats, si voleu, per les mateixes inquietuds que teniu vosaltres: fills, educació, cultura, preus, poble...

Hem reflexionat alguna vegada sobre les causes de reunir-nos i sobre si val la pena, després d'una jornada dura, de deixar el programa de la tele i els nens mal atesos, per manca de temps, i desplaçar-nos uns quilòmetres. Per què?

Les circumstàncies actuals, amb el procés de canvi, tan profund, que viu la nostra societat

sembla que fan impossible el testimoni de Crist en la família i el poble. És aleshores quan es fa necessària una reunió per a trobar-hi resposta.

Ens hem proposat de tenir contacte amb altres cristians que feu el mateix al vostre poble, ja que un grup, per molt de fruit que doni, sempre serà *un grup*, una illa, per molt fecunda que sigui, sempre serà *una illa*.

Aquest és el motiu de convidar-vos a la reunió programada al convent dels germans maristes de les Avellanes.»

Vàrem enviar aquesta convocatòria amb un programa a gent que crèiem interessant de pobles del bisbat de Lleida (les Borges Blanques, Aitona, Bell-lloc, Algaió i Tamarit de Llitera) i de bisbats veïns: Bellpuig (Solsona) i Balaguer (Urgell).

L'assistència anà pels volts de la trentena. A més de les representacions de les Borges, Algaió i Tamarit, ens acompanyaren tres matrimonis de l'Empordà. I potser us preguntareu: què hi feien, aquests de tan lluny? Doncs senzillament, els convidàvem perquè formen part d'un equip evangelitzador del Moviment Rural de pobles i viles de Catalunya i les Illes. I demanàvem la seva experiència perquè, a més de ser d'aquest moviment, són de poblets petits com els nostres.

Varen arribar la vigília, acompanyats de la seva preciosa mainada, i els dos equips rurals tinguérem una primera reunió, en

la qual vàrem compartir els problemes de cristians de pagès, en diferents versions però amb actituds semblants.

L'endemà hi hagué una trobada molt positiva amb la resta de participants, de manera que creiem que marcarà una etapa de la pastoral dels nostres pobles. Fins ara, havíem fet passos per a posar en contacte cristians de diferents comunitats de la nostra petita comarca. Ara fèiem un altre pas per posar en contacte cristians de diferents comarques del bisbat i de Catalunya. I això ho podíem realitzar gràcies a l'existència del Moviment rural de pobles i viles de Catalunya i les Illes, i gràcies al Consell pastoral que, feia temps, s'ho havia proposat.

Després d'aquesta experiència senzilla, estem disposats a continuar endavant. Primer, treballarem a la nostra mateixa comarca, oferint l'oportunitat de trobar-se periòdicament a altres adults que vulguin fer-ho per a ajudar-se a donar testimoni cristià al seu poble i al seu ambient. Després, treballarem amb els pobles representats de fora de la comarca. Una petita comissió, formada per un representant de cada una de les tres zones presents, convocarà una segona trobada, cap a finals d'abril, quan minva el treball a pagès. El nostre objectiu és avançar per a poder participar de la força que ofereix un moviment d'Església. Perquè ens hem adonat que par-

ròquia i moviment són dues realitats complementàries. De fet, el grup que havia convocat aquesta trobada provenia d'una acció catequètica menada en les parròquies, fruit d'una pastoral de conjunt. I l'equip de Girona procedia de l'acció evangelitzadora del moviment cristià rural.

Creiem que aquest és un estil de fer Església. El treball és lent, però s'hi veuen avenços.

Bisbats i fronteres

Acabo de parlar de dues realitats d'Església que porten un denominador comú: la superació de les fronteres que constitueixen les divisions territorials, és a dir els límits dels bisbats.

Aquesta superació és ja un fet que es dona en diversos camps, a nivell de Catalunya i les Illes. I és cosa bona per al nostre país i per a la nostra Església. La vida empeny a l'acció. I les persones no ens hem de negar a una realitat que demana de superar les fronteres territorials.

Tot amb tot, hi ha, encara, massa pastoral de campanar: la que fem sempre que treballem només fins on ens abasta la mirada des del nostre campanar parroquial. Diem que la resta no és nostra; o ni tan sols la veiem, perquè hi ha unes muntanyes que ens ho impedeixen.

També hi ha massa pastoral de mitra i bàcul, encara. La fem

quan treballem només fins on es veu des de l'alçada de la mitra o la llargada del bàcul. Més enllà, pensem, ja no és nostre. Encara que aquest més enllà sigui un poble veí molt ben comunicat per carretera, i molt unit per discoteques i tantes de coses.

Uns tipus de pastoral, aquests dos, que tenen un origen comú: incapacitat per a superar fronteres jurídiques, tot i que la vida les hagi ja trencades.

Cert, hi ha, avui, moltes dificultats a l'hora de fer nomenaments de capellans: però aniria tan bé que cada bisbe pogués parlar amb el bisbe veí, en aquests casos fronterers, a l'hora de fer un nomenament!

Perquè les nostres comarques —la Noguera, el Segrià, l'Urgell— són tan riques, i els pobles són tan propers i tan ben comunicats per carreteres, que podem ben dir que la plataforma territorial afavoreix el contacte, més enllà de les divisions territorials eclesiàstiques. Fins ara aquests contactes semblaven impeditos, perquè el capellà pertanyia a «un altre» bisbat, a «una altra» jurisdicció. Però avui, sortosament, ja hi ha molta comunicació entre clergues de bisbats diferents i cada vegada treballem més de conjunt. Tanmateix, els capellans encara podem frenar aquests contactes o bé afavorir-los. Fóra bo que els bisbes vetllessin perquè aquest treball de conjunt anés essent més realitat cada dia.

Xavier Batiste

Crònica de Tortosa

Quant temps fa que no surt a QUADERNS una crònica de Tortosa? Ja no ho recordo! I què hem de contar?: que tot va bé, que és una bassa d'oli, que anem fent...? Per dir això, no valia la pena escriure i el silenci ja ha estat prou eloqüent. El mal és que ja ens acostumem a ser els absents en les manifestacions de l'Església a Catalunya. Fins i tot ho constatava, fa ben poc, el full dominical, quan deia que a tal reunió d'apostolat, hi foren presents representants de tots els bisbats catalans menys Tortosa.

Tothom s'ho pensava. Però el que encara continua anomenant-se «Boletín Oficial del Obispo» ho diu clarament aquest any en el número 7-8: «Las preferencias personales del Obispo marcan forzosamente la línea pastoral». Naturalment, per a estar bé amb el bisbe, tothom va fent. És clar: sempre hi ha qui veu diversament la realitat i té altres preferències o es mira amb més bons ulls unes altres línies. Però, per això mateix, aquest constitueix un problema. I, si es tractava d'un grup, caldria intentar desfer-lo. I per tal que no surtin altres línies, potser el millor serà que els capellans no es trobin en assemblea o en alguna cosa semblant, tot i que hagi estat demanat ja fa anys.

El nostre *Full diocesà* és el de Barcelona, amb un espai reser-

vat per al bisbat de Tortosa. Hi solen escriure el senyor bisbe i el Vicari general, el qual últimament ha anat a la percaça d'heretgies, que s'anomenin biblisme o pre-evangelització.

Nets d'heretgies, podrem dedicar-nos més bé a l'alta espiritualitat? El senyor bisbe dirigeix cada trimestre un recés, amb meditació i plàtica, per als capellans a cada zona del bisbat i un de general per a seglars, a la ciutat de Tortosa o en algun altre indret del bisbat. L'any 1978 van arribar a assistir-hi, al recés general, 220 persones el mes de maig i 256 el mes d'octubre, dues ocasions en què coincidia amb l'assemblea dels «grupos de oración y amistad» de la diòcesi. El 30 de juny i l'1 de juliol darrers es féu l'assemblea interregional de «Levante» (sí, així s'anomena la regió hispànica que podeu imaginar) dels grups d'oració i renovació carismàtica, amb uns sistents assistents.

Hi ha també altres grups que van fent la viu-viu: grups de revisió de vida, equips de la Mare de Déu, etc. I no oblidem els més tradicionals (com l'Apostolat de l'oració i l'Adoració nocturna —i diürna), ni tampoc el més modernet de l'Opus Dei. També van tirant prou bé Càritas, Campanya contra la fam i el Secretariat de Catequesi.

Després d'aquestes pinzellades

sobre la pastoral, passem al Butlletí oficial a què abans m'he referit. Ara ofereix un bon servei d'estadística i informació, ens dóna comptes clars i ens notifica tots els cursets i els exercicis que es fan arreu d'Espanya, fins a Càceres i Lugo. Llàstima, però, que no sempre hi constin tots els que es fan a Catalunya, ni àdhuc a Tortosa. Sabem també, gràcies a aquesta informació, que els sacerdots del bisbat som 201, entre residents i no residents i incloent-hi els religiosos, i que es preveu que serem 150 dintre de deu anys, ja que el promig d'edat és de 50,43 anys i hi ha 3 seminaristes a Teologia, 14 a Filosofia i 16 a Humanitats.

Aquestes xifres fan pensar. Per això les línies de pastoral per a aquest curs contenen un «Plan diocesano de Pastoral vocacional»: a la vista de la situació diocesana, es fa una reflexió teològica i s'arriba a un programa pràctic de pastoral en un triple aspecte: doctrinal, espiritual i organitzatiu-funcional.

El Consell del Presbiteri, quant a ell, no s'està de res: dóna notes a la premsa amb motiu de les eleccions municipals (tothom se'n devia atalaiar) i arriba fins a reunir-se al Vaticà mateix, amb motiu de la beatificació d'un capellà del nostre bisbat.

Parlem, doncs, ara de beatificacions, que també són un afer ben nostre. El 8 de maig de 1977 era beatificada sor Maria Rosa Molas i Vallvé, religiosa, fundadora de la congregació d'«Hermanas de Nuestra Señora de la Consolación»: nascuda a Reus, és a Tortosa on duu a terme la seva obra, on es guarden les seves despulles i on té el Noviciat la seva Congregació. El 14 d'octubre de 1979 és beatificat don Enric d'Ossó i Cervelló (el *de* potser hi sobra?): nascut a Vinebre, al bisbat de Tortosa, funda a Tortosa ciutat la «Compañía de Santa Teresa de Jesús» i encarna sempre l'estampa d'un sacerdot exemplar. Tortosa guarda també les seves despulles i el Noviciat de la «Companyia». Totes dues beatificacions ens afecten de prop, doncs. I esperem que no triguï gaire a ser beatificat un altre capellà totalment tortosí: Mossèn Manuel Domingo i Sol, fundador dels «operaris diocesans» (vulgarment «josepets» en més d'un indret), que tots prou coneixem.

I aquí acaba la crònica el cronista. He procurat encabir-hi el principal en poques paraules: «intelligenti, pauca».

El Mas-roig, bisbat de Tortosa, dia 7 d'octubre de 1979.

Joan Masip

Vic: Si són roses, floriran

Ara ens podríem posar romànics i escriure allò tan nostàlgic que ha acabat l'estiu i de nou ha arribat la tardor, i que amb la caiguda de la fulla es reemprenen les activitats en parèntesi durant les vacances, tothom esmola les eines i, apa!, sant tornem-hi!

Però tot això és molt gastat i posar-ho seria com descobrir la sopa d'all. Tothom fa el que pot, oi? Doncs deixem-nos de repeticions usades i suades, i anem al gra.

Ja tenim estatut!

Home! —diran més de quatre—. Això ja ho sabem! Tampoc no és cap novetat! Doncs és una novetat, ben cert. Ja que no es tracta de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya votat un dijous d'octubre, passat per aigua. No ens fiquem en política, nosaltres parlem de pastoral.

El que volem dir és que l'equip de pastoral del bisbat, format pel Vicari episcopal i els delegats de zona, ha donat a llum un document que duu el nom tècnic de «Propostes de treball pastoral», i que les males, o bones, llengües han batejat amb la subnominació de l'«Estatut d'Orís». Puix que aquí, a frec d'un castell històric i a dalt d'un tossal esbatanat, mirador de la Vall del Ges,

l'equip indicat es reuní per a començar a endegar el document. Si l'estatut polític fou gestat a Sau, vora les aigües del pantà, i tal volta per això fou votat en un dia ben moll, el, diguem-ne, estatut pastoral ho fou a Orís, lloc de secà, i quedà arrelat «dins l'altura com l'arbre dels penyals», en frase d'un poeta. Serà una premonició encoratjadora? Esperem-ho.

Tenim a les mans el document i mirarem de fer-ne un breu resum, ja que ha estat suficientment divulgat per les publicacions eclesials.

Abans d'entrar en concrecions, hi ha —brodada— una solemne introducció que no té res a envejar al preàmbul de l'estatut nostrat. Esmenta salutacions —ara se'n diu criteris— als preveres, als laics, als religiosos i religioses. Vegeu-ho: ens sentim tots units i en comunió amb el Bisbe; fem plegats un altre tros de camí d'aquesta manera nova que ens ha tocat viure; prenem una actitud de pobresa i de pregària que ens porti a un esforç constant de renovellament espiritual, teològic i pastoral. Així s'hi expressen els autors del document.

Hi ha dues frases que no tenen pèrdua. Una: «Vivim l'any 1979» (Clavat!). L'altra és tant o més profunda: «Voldríem que aquest nostre document, continuació d'al-

tres documents pastorals que l'han precedit, no es quedés en paper moll». (Just! A Orís no hi ha cap pantà.)

Objectiu del document: «Que sapiguem viure la nostra fe en Jesucrist en veritables comunitats d'amor, de comunió i d'obertura, de pregària i de compromís, amb sentit d'Església i amb esperit missioner.

Les *Propostes* abasten quatre punts.

1. *La inserció dels laics en la pastoral.* Tots som Poble de Déu i no ens hem de cansar de vitalitzar les nostres comunitats compartint junts la responsabilitat i la missió. Ens hem d'ajudar a secundar tota cèl·lula viva d'Església. En particular que la celebració eucarística sigui el moment més fort i compromès del trobament en nom de la fe en Jesús. Mitjans: a) el Consell de pastoral; b) l'assemblea parroquial; c) els grups de revisió de vida. Fa una crida perquè cada comunitat afavoreixi les possibles vocacions sacerdotals.

2. *La integració dels religiosos i les religioses en la pastoral.* Hi aporten el pes específic de la consagració a Déu i la possibilitat d'obrir nous camins. Considera les religioses contemplatives ben integrades a la pastoral diocesana. Ens són una força i un estímul.

3. *Les catequesis d'adults.* Convé atendre-les seriosament ja que són cèl·lules vives i centre

motor de vitalització comunitària. Inclou la formació de catequistes i l'educació en la fe en un procés de maduració cristiana. Fa un prec perquè es creï en les diferents zones de pastoral uns centres de formació permanent, ja que tota comunitat ha de ser evangelitzadora i catequitzada.

4. *Preparació a la recepció dels sagraments.* És necessari revisar-la seriosament per tal d'assolir els mínims desitjables de consciència i compromís.

Les *Prioritats Pastorals*, s'enclouen també en quatre punts.

1. *Els joves.* Són els més afectats per una societat egoista i despersonalitzadora amb greus problemes de falta de treball, drogues, rebuig de la societat, indiferència religiosa, etc. Cal ajudar-los, animar-los i facilitar-los trobades.

2. *El món rural.* Format de petites comunitats, mereix una atenció molt concreta. L'absència de preveres als pobles de pagès és un fet agreujat i que creixerà. Trobarem noves maneres de servei de la fe en aquestes comunitats mig abandonades?

3. *El món obrer.* Se l'ha d'atendre, amb una preferència evangèlica, amb trobades i contactes i dins el marc de la pastoral de conjunt.

4. *Treball de conjunt.* Convé potenciar-lo per zones i comarques, per tal de reflexionar i decidir plegats. Treballar en equip

i en col·laboració és indispensable i condiona la resta del treball pastoral. Apunta criteris clarificadors com missió evangelitzadora, animació i celebració de la fe, fidelitat al missatge, diàleg de revisió, etc., tot en un clima de comunió eclesial.

Cloenda. Els sotasignats manifesten que, aquestes propostes, cal completar-les i concretar-les i que cal actuar perquè cada comunitat faci passos endavant. Proposen que cada zona pastoral les tradueixi en conclusions concretes, que siguin revisades cada any.

També podem afegir que els pares d'aquestes propostes són conscients que no implanten res de nou: no diuen res que no s'hagi dit, ni inventen la pólvora. Es tracta, senzillament, de dur al terreny pràctic, sense defallences, unes pistes d'actuació apostòlica, sempre velles però sempre noves, si van acompanyades d'esperança, il·lusió i encoratjament. De fer més viva la nostra fe en Déu, en l'Església, en el món. Ara caldrà concretar objectius, dur-los a la realitat sense eufemismes i esperar-ne bons fruits. Depèn de tots. Déu ho faci. Amén.

Consell del presbiteri

Sota la presidència del senyor Bisbe, tingué la seva reunió ordinària el mes de novembre, i acceptà plenament les Propostes

de la Vicaria de Pastoral.

També es parlà de les normes per a l'elecció dels arxiprestos, i aquí la cosa ja no tingué tanta unanimitat. Les fórmules proposades han de passar a una nova elaboració. Ja sabeu que es tracta que els preveres, religiosos i laics d'una zona o comarca elegeixin el seu arxiprest, i que aquest no sigui un càrrec merament jeràrquic o canònic, sinó un veritable agent de la pastoral comarcal. Perquè si només fos qüestió, com sovint ha estat, que l'arxiprest passés per les parròquies per a signar els llibres de partides i assistir al dinar de festa major, per a això no calen massa cabòries, i també ho hauria pogut fer el campaner, posem per cas.

L'afer és profund i requereix que l'elegit animi les parròquies i els moviments de la seva demarcació en pro d'una presència viva de l'Església. Però, qui ha de votar? Com serà el vot dels religiosos i dels seglars? Esperem les noves normes electorals —quantas van, ja?— per a dur a bon terme l'elecció. Ja s'ha fet en altres diòcesis i no ha pas anat malament, veritat? Estarem a l'aguait.

Afegitons de final de crònica

Jornades Diocesanes de reflexió i diàleg. Són organitzades per la Comissió per a la formació del clergat i es faran a la Casa d'es-

piritualitat de la Gleva i a la Co-va de Manresa. En total seran quatre, totes dirigides, esplanades, documentades i debatudes sota el guiatge del Dr. Antoni Oriol, que no necessita presentació. Els temes són de gra fort. Vegeu: reflexió cristiana sobre l'Estatut d'Autonomia; escola i Església; criteris cristians sobre els béns econòmics; presència del cristià en la societat democràtica d'avui. Hi ha la particularitat que les jornades són obertes a tot-hom, clerecia i laics.

Beatificació del Bisbe Torras i Bages. Sorgeix de nou el procés de glorificació d'aquest bisbe tan vigatà i tan català, mercès a una carta del bisbe Dr. Masnou, ja àmpliament divulgada. Si ho comentem aquí no és per un afany de portar l'aigua al nostre molí de Vic (que ja amb la recent beatificació del P. Coll no ens mocàrem amb mitja mànega), sinó perquè, com diu el mateix Dr. Masnou: «La glorificació del Bisbe Torras (...) seria un gran honor per a la nostra terra i profit per a moltes persones en el seu camí de vivència cristiana». Ara que estem vivint com una nova renaixença i ens colpegen esdeveniments de casa, com el re-

cent retorn de les despulles de Pau Casals, creiem que és un deure d'història i de justícia posar sobre el candelero la figura de molta alçària humana i de pastor evangèlic del bisbe Torras. Ara, entre introduccions de la causa, vots de consultors, processos i altres tràmits, tornarem a parlar del gran bisbe de «La Tradició Catalana», ben viu en aquest país autonòmic. Que Torras i Bages és més que un bisbe!

Ara prou. Que ja està bé de picar la màquina i que els lectors ho resistixin. Podríem acabar parlant que també a Vic hi ha hagut remenament en qüestió de nomenaments parroquials amb molta varietat d'opinions, càbales i resultats. Més val no amoïnar-s'hi, ja que si ens deia en Climent fa poc que, a Solsona, per «cada nomenament cal fer la cesària», a Vic passa «tres quarts del mateix». Per tant, deixem-ho estar perquè si aprofundíem massa potser ens haurien d'internar en una unitat de «cures intensives».

Fem camí i plantem, que, «si són roses, floriran» (és còpia).

Vic, novembre d'un Tots Sants descafeïnat, 1979.

Xavier Coll

COLLABORADORS D'AQUEST NÚMERO:

Lluís Bonet i Armengol, responsable de la parròquia de St. Cristòfol de Terrasa, Salvador Carrasco, professor d'Història moderna a l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, Salvador Pié, consiliari general del Moviment d'universitaris i estudiants cristians de Catalunya i les Illes, Josep Rovira Tenas, llicenciat en Teologia, responsable del Casal «Bellesguard», Francesc Segalés, capellà en el treball, consiliari d'Acció Catòlica obrera, de l'equip de St. Miquel del Port de Barcelona, Josep M. Totosa, de Centre d'Estudis Pastoral de Barcelona, Joan A. Ventosa, vicari episcopal de Barcelona.

CORRESPONSALS:

Xavier Batiste (Lleida), Ramon Cabana, delegat de joventut del bisbat de Solsona, Xavier Coll (Vic), Joan Masip (Tortosa), Salvador Pié.

Materials del CEP disponibles

DE LA REVISTA «QUADERNS DE PASTORAL»

52. L'Església en la represa de Catalunya (113 pp., 150'— ptes.)
 53. El cardenal Vidal i Barraquer (130 pp., 200'— ptes.)
 54. Fer cristians conscients i responsables (90 pp., 150'— ptes.)
 55. Cristians en el món (95 pp., 150'— ptes.)
 56. Cristians entre els marginats (92 pp., 150'— ptes.)
 57. Aparellament i matrimoni (88 pp., 150'— ptes.)
 58. Moment present de l'Església catalana (113 pp., 200'—)
- Col·leccions senceres dels anys 1972, 73, 74, 75, 76, 77.

FULLETONS PER A GRUPS, JORNADES, SESSIONS...

0. Cristians en el món: recull de testimonis (50 pp., 50') (exhaurit).
1. L'evangelització, urgència cristiana (20 pp., 50'— ptes.)
2. Els cristians i l'escola, per J. M. Vilaseca Marcet i J. M. Totosaus (65 pp., 100'— ptes.)
3. Pregar en un món secularitzat, per Joan Llopis (40 pp., 100'— ptes.)
4. Laics amb missió pastoral, per Fermí Casal, Casimir Martí i Ramon Prat (28 pp., 50'— ptes.)
5. Cristians entre els marginats: recull de testimonis (48 pp., 75'— ptes.) (exhaurit).
6. Aparellament i matrimoni (26 pp., 50'— ptes.)
7. Acollir els divorciats a l'Església, per Jesús Huguet (22 pp., 50'— ptes.)
8. El moment present de l'Església Catalana (35 pp., 75'—)

APUNTS PER A LES CLASSES (multicopiats)

- Introducció als llibres històrics de l'Antic Testament, per G. Camps, H. Raguer i R. Vives (63 pp., 150'— ptes.)
- Introducció al missatge dels profetes, per G. Camps, P. Francesc i J. A. Miró (60 pp., 150'— ptes.)
- Introducció a la pregària dels salms, per Guieu Camps (42 pp., 100'— ptes.)
- Introducció a l'evangelí de Marc, per Lluís Tuñí (60 pp., 150'—)
- Introducció a l'evangelí de Joan, per Oriol Tuñí (62 pp., 150'—)
- Fets dels apòstols, per Joan Vernet (32 pp., 100'— ptes.)
- L'Apocalipsi, per Romuald Vives (35 pp., 100'— ptes.)
- Comunitat i ministeri, per Fermí Casal (18 pp., exhaurit)
- Pecat i penitència, per Jesús Huguet (70 pp., exhaurit)
- Història de l'espiritualitat, per Josep M. Ballarín (27 esquemes, 30 pp., 50'— ptes.)
- Els evangelis de la infància de Jesús, per Fermí Casal (44 pp., 100'— ptes.)
- Beceroles de la vida de grup. Aplicacions catequètiques, per Josep M. Maideu (48 pp., 100'— ptes.)
- Els consells pastorals, per Joan Batlles (40 pp., 100'— ptes.)
- Dossier de les Jornades de Pastoral Rural de La Selva del Camp, setembre 1978 (30 pp., 75'— ptes.)

Els podeu adquirir a: c/. Rivadeneyra, 6, 4art.

SUMARI

PÒRTIC

Optem per l'esperança	1
-----------------------	---

QÜESTIONS

Entre el desencant i l'esperança	5
Dins del desencant, ser portadors d'esperança, per Francesc Segalés	9
Crida als cristians rics des d'un barri obrer, per Lluís Bonet i Armengol	21
Creure en l'home nou a partir de la pràctica, per Salvador Pié	31
Església i Estat durant la transició política, per Salvador Carrasco	41
Cap a una pastoral definitiva, per Josep Rovira Tenas	63
Els agents no catalans de la pastoral, per Josep M. Totosa	68

TESTIMONI

La personalitat humana del Dr. Manuel Bonet i Muixí, per Joan A. Ventosa	79
--	----

4 VENTS

Notícies de moviments de joventut, per Salvador Pié i Ramon Cabana	89
Des de la terra ferma, per Xavier Batiste	93
Crònica de Tortosa, per Joan Masip	98
Vic: Si són roses, floriran, per Xavier Coll	100

QUADERNS DE PASTORAL. Publicació bimestral.

Director: Josep M.ª Totosaús.

Redacció i administració: Rivadeneyra

núm. 6, 4.ª - tel. 317 48 58 - Barcelona-2.

Preu de subscripció: 750'— ptes. l'any

Número solt: 150'— ptes.

Dipòsit legal: B. 25.506 - 1969.

Impressió: I. G. Santa Eulàlia - c. Sant Joan Bosco, s/n. - Santa Eulàlia de Ron-

sana. Empresa periodística: Joan Carrerà

Planas (núm. 458, tom 6, secció de persones naturals, foli 127. Inscripció 1).

Amò censura eclesiàstica.

DESEMBRE, 1979